

Demografske pretpostavke ukupnog razvoja Grada Lepoglave

Komes, Silvija

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Science / Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:217:572781>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-15**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Faculty of Science - University of Zagreb](#)

Silvija Komes

**Demografske pretpostavke ukupnog razvoja
Grada Lepoglave**

Diplomski rad

**Zagreb
2018. godina**

Silvija Komes

**Demografske pretpostavke ukupnog razvoja
Grada Lepoglave**

Diplomski rad

predan na ocjenu Geografskom odsjeku
Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
radi stjecanja akademskog zvanja
magistre edukacije geografije

**Zagreb
2018. godina**

Ovaj je diplomski rad izrađen u sklopu diplomskog sveučilišnog studija *Geografija; smjer:*
nastavnički na Geografskom odsjeku Prirodoslovno-matematičkog fakulteta
Sveučilišta u Zagrebu, pod vodstvom doc. dr. sc. Stjepana Šterca

Sveučilište u Zagrebu
Prirodoslovno-matematički fakultet
Geografski odsjek

Diplomski rad

Demografske pretpostavke ukupnog razvoja Grada Lepoglave

Silvija Komes

Izvadak:

Predmet istraživanja diplomskog rada temelji se na statističkoj i GIS analizi demografskih indikatora šesnaest naselja Grada Lepoglave. Stanovništvo je temeljni resurs kojim neki prostor raspolaže stoga su pozitivni ili barem stabilni demografski procesi neophodni za bilokakvo planiranje budućeg razvoja prostora. Na temelju dobivenih rezultata dokazana je prisutnost negativnih demografskih procesa temeljenih na prirodnoj depopulaciji, sve većem udjelu starog u ukupnom broju stanovnika te konačno, ukupne depopulacije koja dovodi do destabilizacijskih procesa u prostoru i do pitanja održivosti postojećih sustava na svim razinama. Glavni cilj rada jest s obzirom na demografsku sliku Grada ponuditi određene mjere usmjerene na stabilizaciju negativnih demografskih procesa i samim time optimalnoga ukupnog razvoja prostora.

93 stranice, 22 grafička priloga, 21 tablica, 33 bibliografskih referenci; izvornik na hrvatskom jeziku

Ključne riječi: Grad Lepoglava, demografska analiza, GIS analiza, depopulacija, ukupni razvoj

Voditelj: doc. dr. sc. Stjepan Šterc

Povjerenstvo: doc. dr. sc. Stjepan Šterc
doc. dr. sc. Slaven Gašparović
doc. dr. sc. Ružica Vuk

Tema prihvaćena: 8. 2. 2018.

Rad prihvaćen: 13. 9. 2018.

Rad je pohranjen u Središnjoj geografskoj knjižnici Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Marulićev trg 19, Zagreb, Hrvatska.

BASIC DOCUMENTATION CARD

University of Zagreb
Faculty of Science
Department of Geography

Master Thesis

Demographic assumptions of the overall development of the Town of Lepoglava

Silvija Komes

Abstract:

The subject of the thesis research is based on the statistical and GIS Analysis of demographic indicators of sixteen settlements of Lepoglava. Population is the basic resource available to some space, so positive or at least stable demographic processes are necessary for any future planning of space development. Based on the obtained results, the presence of negative demographic processes has been demonstrated, which has been indicated on the natural depopulation, the increasing share of the old population in the total population, and ultimately the total depopulation, which leads to destabilization processes in space and to the question of the sustainability of existing systems at all levels. The main goal of the work is to offer certain measures aimed at the stabilization of negative demographic processes and thus optimum overall development of the space given the demographic image of the Town.

93 pages, 22 figures, 21 tables, 33 references; original in Croatian

Keywords: Town of Lepoglava, demographic Analysis, GIS Analysis, depopulation, total development

Supervisor: Stjepan Šterc, PhD, Assistant Professor

Reviewers: Stjepan Šterc, PhD, Assistant Professor
Slaven Gašparović, PhD, Assistant Professor
Ružica Vuk, PhD, Assistant Professor

Thesis title accepted: 08/02/2018

Thesis accepted: 13/09/2018

Thesis deposited in Central Geographic Library, Faculty of Science, University of Zagreb, Marulićev trg 19, Zagreb, Croatia.

SADRŽAJ

1.	UVOD.....	1
1.1.	Predmet istraživanja, prostorni i vremenski obuhvat.....	2
1.2.	Teorijsko – metodološki pristup	2
1.3.	Dosadašnja istraživanja.....	2
1.4.	Ciljevi i zadaci istraživanja.....	3
1.5.	Hipoteze	3
2.	OPĆA GEOGRAFSKA OBILJEŽJA GRADA LEPOGLAVE.....	5
2.1.	Geografski smještaj i položaj.....	5
2.2.	Prostorni planovi.....	6
3.	DEMOGEOGRAFSKE PRETPOSTAVKE RAZVOJA	8
3.1.	Prostorni razmještaj stanovništva	8
3.2.	Kretanje stanovništva.....	13
3.2.1.	Ukupno kretanje	15
3.2.2.	Prirodno kretanje	19
3.2.3.	Prostorna pokretljivost.....	25
3.2.4.	Tipovi općeg kretanja stanovništva	33
3.3.	Osnovne strukture stanovništva	35
3.3.1.	Biološka struktura stanovništva.....	36
3.3.2.	Društveno-gospodarska struktura stanovništva	40
3.3.3.	Ostale strukture stanovništva.....	45
3.4.	Demografska budućnost	46
4.	UKUPNI RAZVOJ GRADA LEPOGLAVE.....	47
4.1.	Ljudski potencijal kao temelj razvoja	48
4.2.	Prostorni razvoj.....	48
4.2.1.	Regionalni koncept.....	49
4.2.2.	Funkcije prostora	53

4.3.	Infrastrukturne pretpostavke	55
4.3.1.	Tehničke pretpostavke	56
4.3.2.	Ekološke pretpostavke	60
4.4.	Ostale društvene pretpostavke	61
4.4.1.	Predškolski i školski odgoj	61
4.4.2.	Zdravstvo	61
4.4.3.	Udruge i kulturni segment života	62
4.5.	Razvoj ili stagnacija?	62
5.	USKLAĐENOST PROSTORNO-PLANERSKE DOKUMENTACIJE, RAZVOJNIH POTREBA I POTENCIJALA	62
5.1.	Fondovski pristup i potencijal	63
5.2.	Proračunske mogućnosti	64
5.3.	Županijska koncepcija	65
6.	MODELIRANJE BUDUĆNOSTI	67
7.	ZAKLJUČAK	70
	LITERATURA I IZVORI PODATAKA	VIII
	PRILOZI	XIII
I.	POPIS SLIKA	XIII
II.	POPIS TABLICA	XIV
III.	PLAN I PROGRAM PROJEKTNE NASTAVE	XVI

Zahvala

*profesoru Stjepanu Štercu na neumornom dokazivanju važnosti i relevantnosti
demografskih procesa u svim sferama ljudskoga života i postojanja.*

*Bila je prava čast stvarati ove stranice pod Vašim mentorstvom i biti dio Vaših burnih
predavanja.*

Hvala!

1. UVOD

Demografija kao znanost i demografski procesi su u današnjem društvu tretirani kao društveno relevantne teme. Demografska su istraživanja od velike i neupitne važnosti za svaki prostor nacionalnog, regionalnog ili lokalnog reda veličine u svojoj mogućnosti objašnjavanja uzročno-posljedičnih veza (tzv. demografska funkcija eksplikacije). Poznavanje broja i razmještaja stanovništva, struktura i perspektiva razvoja stanovništva, temelj su svake politike koja je sastavnica ukupnog razvoja (ekonomske, socijalne, obrazovne, zdravstvene, kulturne i drugih). U rezultatima demografske slike određenoga prostora, ogledaju se učinci ekonomskog, socijalnog, zdravstvenog, obrazovnog i drugih djelatnosti i područja razvoja, kao i njihove opće pretpostavke budućeg razvoja (Wertheimer-Baletić, 2017a).

Žalosti činjenica kako jedna znanost, u ovom slučaju demografija, postaje društveno relevantna tek onda kada se problemi koje ona proučava nametnu tom društvu i njegovom razvoju kao nezaobilazna prepreka daljnjeg razvoja i opstanka. Slikovito je to opisao poznati francuski demograf Alfred Sauvy: „*Mi počinjemo misliti o našem koljenu samo onda kada u njemu osjetimo bol ili kada ono nije više u stanju vršiti svoju funkciju. Na isti način je problem stanovništva dugo bio zapostavljen, dok nije proizveo bol u oblasti politike, bilo zbog prenapučenosti ili zbog depopulacije. Tek tada su demografski problemi, konačno, privukli pažnju javnosti.*“ (Alfred Sauvy, 1966¹, prema: Wertheimer-Baletić, 2017: 21-22).

U ovom radu pokušat će se dati pregled demografskog stanja i demografskih procesa u Gradu Lepoglavi s obzirom na današnju sveprisutnost riječi „demografija“ u medijima i široj javnosti. Dodatan povod za istraživanje daju i demografski problemi s kojima se susrećemo na svakom koraku: „sve manji broj djece u razredima“, „više umrlih nego rođenih“, „sve je više stare populacije“, „mladi odlaze iz Hrvatske“, „nezaposlenost“,... Toliko negativnosti u prethodnim rečenicama da si ponekad s razlogom postavljamo pitanje „Ima li nas još uopće?“ i „Do kada će državni, županijski, lokalni sustavi moći funkcionirati?“.

Nakon pregleda demografskih struktura naselja Lepoglave pokušat će se dati smjernice za demografski i ukupni razvoj u budućnosti.

¹Sauvy, A., 1966, *Théorie générale de la population*, vol 2, 3rd ed., Paris.

1.1. Predmet istraživanja, prostorni i vremenski obuhvat

Predmet istraživanja ovoga rada jest demografsko stanje i procesi prostora Grada Lepoglave. Grad Lepoglava obuhvaća šesnaest naselja u sklopu jednog od šest gradova Varaždinske županije. Istoimeno administrativno središte prostora ujedno je i jedino gradsko naselje Grada. Općepoznati nepovoljni demografski procesi na nacionalnoj razini, na žalost ne zaobilaze ni manje sredine poput Lepoglave. Prirodna i ukupna depopulacija sve su izraženije te dovode u pitanje održanje temeljnog resursa prostora – njegovo stanovništvo. Grad svojim djelovanjem uvelike utječe na populacijsku politiku kroz održavanje kvalitete života stanovništva i vođenje ukupnog razvoja prostora.

Demografska analiza Grada Lepoglave obuhvaća razdoblje prvog popisa za prikaz ukupnog kretanja stanovništva, a najveći dio podataka o stanovništvu odnosi se na posljednje međupopisno razdoblje od 2001. – 2011. godine. U pojedinim strukturama stanovništva do 2016. godine, ovisno o dostupnosti podataka.

1.2. Teorijsko-metodološki pristup

Istraživanje predmeta počelo je metodom prikupljanja podataka pretraživanjem i čitanjem prostorno i problemski relevantne literature. Nakon toga uslijedilo je prikupljanje, selektiranje i razmatranje relevantnih podataka za prikaz demografskih obilježja stanovništva naselja. Gotovo svi podaci o stanovništvu analizirani su na razini naselja i u razdobljima što bližom zadnjom godinom u prikazu podataka. Stoga su postojali određeni problemi u pristupu podacima pa je većina podataka zatražena na zahtjev od Državnog zavoda za statistiku.

Demografski procesi prikazani su statističkim i grafičkim metodama pomoću programa Microsoft Excel te su vizualizirani kartografski uz pomoć alata ArcGIS 10.1. Rezultatima demografskog istraživanja i prikazu ukupnoga razvoja Grada pristupilo se deskriptivnom metodom i tekstualnom interpretacijom, kao i metodom analize, sinteze te logičkog zaključivanja.

1.3. Dosadašnja istraživanja

S obzirom na predmet istraživanja ovoga rada najveći dio literature odnosi se na demografski aspekt. U prvom redu su to autori, poput Nejašmića, 1991, 2005, 2008, čija *Demogeografija: stanovništvo u prostornim odnosima i procesima*, služi kao nit vodilja prilikom izračunavanja i prikazivanja različitih struktura stanovništva; te Wertheimer-

Baletić, 1978, 1999, 2004, 2007, koja u svojim djelima objašnjava demografiju kao znanost, približava čitatelju tijekom demografskoga razvoja Republike Hrvatske te činjenično upozorava na demografske opasnosti u budućnosti. Tu su također, ne manje važni, istaknuti demografi i demogeografi: Akrap, 2015; Čipin, 2014, Čipin i Međimurec, 2017; Šterc, 2015; Živić, Pokos i Turk, 2014.

Drugi dio literature odnosi se na istraživani prostor ili šire, Hrvatsko zagorje i Sjeverozapadnu Hrvatsku (Crkvenčić, 1974). Loparić i Pahernik (2012) istražili su veliki problem lepoglavskoga prostora – pojavu klizišta. Šimek (1994) i Šantalab (2005) u svojim djelima donose bogatu arheološku građu prostora Lepoglave. Godinić (2018) za *Meridijane* piše opsežan prilog o Lepoglavi, pavlinima, ahatu, čipki ali se i kratko dotiče demografskih procesa. Jakop (2017) opisuje događaje poslije Drugoga svjetskoga rata, a Peršen (1963) u svojem djelu *Lepoglava* također opisuje navedeno razdoblje u sklopu lepoglavske kaznionice. Značajni su još strateški dokumenti prostora, strategije i prostorni planovi, te samo neki od autora koji se bave ruralnim prostorom, Lukić (2010), Vresk (1971/72) i Šundalić (2002), jedan od brojnih autora koji su svoja istraživanja uvrstili u zbornik radova *Prostor iza – kako modernizacija mijenja hrvatsko selo*.

1.4. Ciljevi i zadaci istraživanja

Cilj istraživanja jest na temelju statističkih podataka, grafičkih i kartografski prikazanih struktura odrediti demografsko stanje prostora uz mogućnost projekcije demografskog i ukupnog razvoja u budućnosti.

Zadaci istraživanja su na temelju uzroka i posljedica demografskoga razvoja Lepoglave odrediti smjer demografskoga kretanja u budućnosti te njegov utjecaj na ukupni razvoj Grada.

1.5. Hipoteze

Na temelju postavljenog predmeta istraživanja, prostornog i vremenskog obuhvata, ciljeva i zadataka istraživanja, ali i temeljem prethodno stečenog znanja i poznavanja procesa u prostoru moguće je postaviti pet hipoteza koje će se kroz rad potvrditi ili opovrgnuti.

H1 Suvremeni demografski procesi Lepoglave pokreću destabilizacijske procese u prostoru.

H2 Demografska revitalizacija Lepoglave preduvjet je ukupnog razvoja u budućnosti.

H3 Valorizacija tranzitnog položaja i ruralnosti prostora služe kao preduvjeti ukupnog budućeg razvoja Lepoglave.

H4 Opremljenost funkcijama u naseljima utječe se na njihovu demografsku budućnost i održivost.

H5 Iskorištavanje sredstava iz Fondova Europske unije predstavlja temeljni financijski model ukupnog razvoja.

2. OPĆA GEOGRAFSKA OBILJEŽJA GRADA LEPOGLAVE

2.1. Geografski smještaj i položaj

Administrativni prostor Grada Lepoglave (sl. 1) nalazi se najkraćim sjeverozapadnom dijelu Republike Hrvatske uz samu granicu sa Republikom Slovenijom (sjeverna granica), na istoku graniči sa Ivancem, Općinama Klenovnik i Donja Voća, na jugu s Krapinsko-zagorskom županijom te na zapadu s Općinom Bednja.

Sl. 1. Geografski položaj naselja Grada Lepoglave

Izvor: izrađeno prema podacima DGU-a

Grad obuhvaća ukupno 16 naselja: Bednjica, Crkovec, Donja Višnjica, Jazbina Višnjička, Kamenica, Kamenički Vrhovec, Kameničko Podgorje, Muričevac, Očura,

Viletinec, Vulišinec, Zalužje, Zlogonje, Žarovnica s administrativnim središtem u jedinom gradskom naselju - Lepoglavi.

Grad se prostire na površini od 66,42 km² (URL 1), a prema popisu stanovništva iz 2011. godine tu je živjelo ukupno 8283 stanovnika, što čini 4,71 % stanovništva Varaždinske županije, s prostornom gustoćom od 124,71 stan./km².

2.2. Prostorni planovi

Prostorni plan uređenja (PPU) Grada Lepoglave donesen je 2003. godine (III. izmjene i dopune 2017. godine) od strane Gradskog vijeća Grada Lepoglave. Sadrži osnove razvitka prostora, ciljeve prostornog uređenja, namjenu prostora, smjernice, mjere i uvjete za korištenje, zaštitu i uređenje prostora te druge elemente od važnosti za Grad (URL 2).

Program ukupnog razvoja (PUR) Grada Lepoglave (URL 3) za petogodišnje razdoblje izradila je Agencija za razvoj Varaždinske županije 2009. godine. Kreira sveobuhvatan razvoj na temeljima održivosti, optimalnog iskorištavanja resursa.

Gradska razvojna strategija 2014. - 2020. (URL 4) donesena je 2014. godine kao potrebiti prostorno-planski dokument uslijed ulaska Hrvatske u Europsku uniju te istovremeno kao nasljedni strateški dokument PUR-a. Temeljem Gradske razvojne strategije Grad prijavljuje projekte na natječaje resornih ministarstava te povlači sredstva iz Fondova Europske unije, a bit će važeća još dvije godine.

U Lepoglavi se nalazi sjedište Lokalne akcijske grupe (u daljnjem tekstu: LAG) Sjeverozapad² kojoj je zadaća izrada i provedba Lokalne razvojne strategije (LRS, URL 5) za prostor obuhvata i trenutno proračunsko razdoblje 2014. – 2020. godine.

Županijska razvojna strategija Varaždinske županije 2011. – 2013. godine (URL 6) izrađena je s ciljem ravnomjernijeg regionalnog razvoja prostora županije oslanjajući se na identificirane strateške ciljeve, prioritete i mjere. Služi kao temeljni dokument za pristupanje prijavama na natječaje Fondova Europske unije s ciljem približavanja prosječnoj i uravnoteženoj razini razvoja Republike Hrvatske, ali i Europske unije što je definirano i Strategijom regionalnog razvoja Republike Hrvatske (URL 7).

U navedenim strateškim dokumentima vrlo je slabo zastupljena demografska problematika. Uglavnom su to najosnovniji pokazatelji demografske analize na tek nekoliko stranica, poput ukupnog broja stanovnika po naseljima, kretanje broja stanovnika

² LAG Sjeverozapad obuhvaća 14 jedinica lokalne samouprave u sjeverozapadnom dijelu Varaždinske županije (48, 95 % površine) te obuhvaća 169 naselja i 62, 67 % ukupnog broja stanovnika Županije s gustoćom naseljenosti 183 stan./km² (URL 8).

te biološka, obrazovna i društveno-gospodarska struktura stanovništva u manjkavim izdanjima uz nekoliko rečenica teksta. Stoga je neosporna potreba izrade ovog rada u cilju detaljnije analize stanovništva kao dopuna dosadašnjim strateškim dokumentima i kao pretpostavka budućeg demografskog razvoja prostora u cilju lakšeg orijentiranja ka optimalnom ukupnom razvoju u budućnosti.

3. DEMOGEOGRAFSKE PRETPOSTAVKE RAZVOJA

„Demogeografija je znanstvena disciplina u društvenoj grani geografskog znanstvenog polja, u okviru interdisciplinarnih znanstvenih područja, koja putem jedinstvenog metodološkog sustava proučava, pojašnjava, planira i predviđa postojeće i nove odnose i odraze u geografskom prostoru (sadržaji, procesi, veze, odnosi, modeli; postojeći i/ili materijalizirani u novom obliku i na drugom mjestu na geografskoj površini), nastale prožimanjem prirodnih elemenata (faktora) i/ili društvenih faktora (elemenata) i stanovništva, s ciljem otkrivanja, objašnjavanja, postavljanja i predviđanja zakonitosti u procesu njihovog funkcioniranja, transformiranja, valoriziranja, nastajanja i nestajanja“ (Šterc, 2015: 143).

Često se demografska slika nekoga prostora promatrala kao rezultat, a ne kao uzrok socio-ekonomskih promjena. Možda je razlog tomu sporost i predvidljivost demografskih procesa kroz vrijeme te manifestacija njihovih učinaka u dužem vremenskom razdoblju. Prema tome, demografska kretanja istovremeno mogu biti preduvjet i ograničenje ukupnoga prostornog razvoja (Čipin i sur., 2014).

3.1. Prostorni razmještaj stanovništva

Za lakše shvaćanje današnjeg prostornog razmještaja stanovništva, uz temeljni faktor - utjecaj prirodnog determinizma, odnosno prirodno-geografskih čimbenika (reljef, klima), neizostavan segment čine društveno-povijesna zbivanja uslijed duge i bogate povijest naseljenosti ovoga prostora.

Današnji prostor Lepoglave, ali i širi prostor graničnih općina Lepoglave naseljavani su od najstarijih vremena. Dokazi prikupljeni na poznatom arheološkom nalazištu - Velika pećina/Polenjska špilja/Dupljanjska pećina, u narodu najpoznatija pod nazivom Mačkova špilja (općina Klenovnik), svjedoče o boravku čovjeka na ovim prostorima već u staro kameno doba, prije 80 000 godina (Šantalab, 2005a). Također, poznata špilja Vindija u susjednoj općini Donja Voća potvrđuje pogodnost naseljavanja ovog prostora. Takav kontinuitet naseljavanja ne čudi s obzirom da je ovaj „krajolik nekada bio izuzetno pogodan za formiranje naselja“ (Šimek, 1994: 111).

Odnosi naseljenosti u davnoj prošlosti mogu se pratiti i iz popisa crkvenih župa, stoga nije bez značenja raspored starih i novijih župa na prostoru Grada jer nas to upućuje na stupanj i raspored naseljenosti. Prema povijesnim izvorima i sačuvanoj tradiciji u narodu, to su bili bjegunci s juga, koji napuštajući krajeve, što su ih ugrozili ili zaposjeli Osmanlije,

nalaze utočište u slobodnim sjevernim predjelima, među ostalim i u Hrvatskom zagorju (Crkvenčić, 1974).

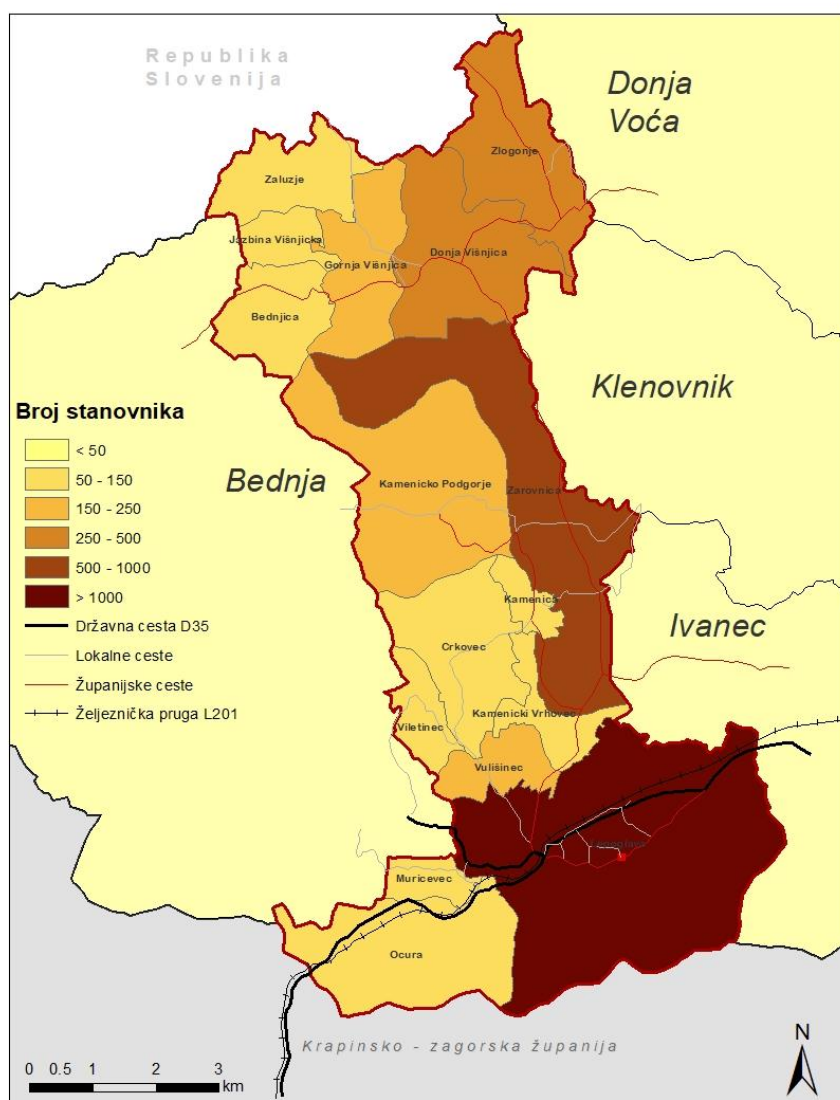
Prostorni razmještaj stanovništva (sl. 2) primarno odražava utjecaj prirodne osnove, zatim slijede gospodarski, društveni, politički, čisti demografski i drugi utjecaji kao posljedica društvenoga razvoja (Nejašmić, 2008).

Prostor Grada može se podijeliti na tri reljefne cjeline: gorske prostore (Ravna gora, 680 m) i sjeverozapadne padine Ivanščice (1061 m), središnje brežuljkaste predjele (do 400 m nadmorske visine) te dolinu rijeke Bednje (dio Lepoglavsko-ivanečkog polja).

Najslabije naseljena je Jazbina Višnjička (sl. 2) kao posljedica reljefne uvjetovanosti i dugogodišnjih negativnih demografskih kretanja, iz sličnih razloga slijede naselja Zalužje, Bednjica, Očura te Crkovec. Najveći broj stanovnika, očekivano, živi u gradu Lepoglavi, koje je ujedno jedino naselje s više od 1000 stanovnika, te naseljima koja su dobro prometno povezana s Lepoglavom i okolnim većim centrima (Ptuj (SLO), Ivanec, Varaždin), poput Žarovnice, Donje Višnjice i Zlogonja.

Prema broju stanovnika po naseljima (tab. 1), prevladavaju sitna i disperzna naselja, koja su u zavidnoj mjeri zastupljena u brežuljkastim prostorima, ali u suvremeno doba ona se sve češće prostorno šire uz prometnice kao posljedica izraženije dnevne migracije stanovništva. Broj stanovnika se u posljednja dva međupopisna razdoblja konstantno smanjuje na uštrb najmanjih naselja (do 200 stanovnika). Tako je 1991. godine jedino Jazbina Višnjička brojila manje od 100 stanovnika (55) (i 2011.) i jedno naselje do 200 stanovnika (Kamenica), a prema popisu 2011. godine čak sedam naselja broji do 200 stanovnika (Crkovec, Kamenica, Muričevac, Očura, Viletinec, Zalužje). To su mahom naselja u blizini grada, koja su najizloženija neposrednom utjecaju centralizacije ili naselja koja su udaljena od grada i slabije prometno dostupna.

„Disperzna naseljenost te velik broj malih naselja jedno je od temeljnih demogeografskih obilježja Hrvatske.“ (Nejašmić, Štambuk, 2003: 470; Nejašmić, 1991). Prostor Grada Lepoglave, ali i šira okolica potvrđuju navedenu tezu. Neravnomjernu naseljenostu Gradu potvrđuje činjenica kako u malim naseljima do 200 stanovnika, na koje otpada jedna četvrtina ukupne površine Grada, živi 43,75 % stanovnika. U naseljima od 200 do 1000 stanovnika koja se rasprostiru na otprilike polovici ukupne površine živi 50 % ukupnog stanovništva, a u gradu 6,25 % stanovnika na preostaloj jednoj četvrtini površine.

Sl. 2. Naselja Grada Lepoglave prema broju stanovnika 2011. godine

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova u Republici Hrvatskoj 2011. godine: stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, Državni zavod za statistiku, Zagreb; izrađeno prema podacima DGU-a.

Tab. 1. Naselja Grada Lepoglave prema broju stanovnika 1991., 2001. i 2011. godine

Naselja prema broju stanovnika	1991.		2001.		2011.	
	Broj	%	Broj	%	Broj	%
≤ 100	1	6,25	1	6,25	1	6,25
100 - 200	1	6,25	3	18,75	6	37,50
200 - 300	8	50,00	6	37,50	4	25,00
300 - 500	2	12,50	3	18,75	2	12,50
500 - 1000	2	12,50	2	12,50	2	12,50
> 1000	2	12,50	1	6,25	1	6,25

Izvor: Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2011. godine: stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima; Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857. - 2001. godine, Državni zavod za statistiku, Zagreb.

Na ukupnoj površini Grada od 66,42 km² (URL 3) živjelo je ukupno 8283 stanovnika 2011. godine što čini gustoću naseljenosti (124,8 stan./km²) daleko veću od prosjeka države (75,7 stan./km²) te manju od prosjeka Varaždinske županije (139,4 stan./km²).

U posljednja dva međupopisna razdoblja (tab. 2) ovaj prostor bilježi kontinuiran pad broja ukupnog stanovništva što se odražava i na gustoću naseljenosti petnaest naselja Grada. Jedino Lepoglava (tab. 2, sl. 3) bilježi porast broja stanovnika, ujedno i gustoće naseljenosti zbog jačanja centralnih funkcija grada. Sve veću privlačnu silu grada potvrđuje i gustoća naseljenosti ostalih prigradskih naselja (75 - 200 stan./km²), osim naselja Očura zbog prirodne osnove i tradicije iskorištavanja kamenoloma na tom području.

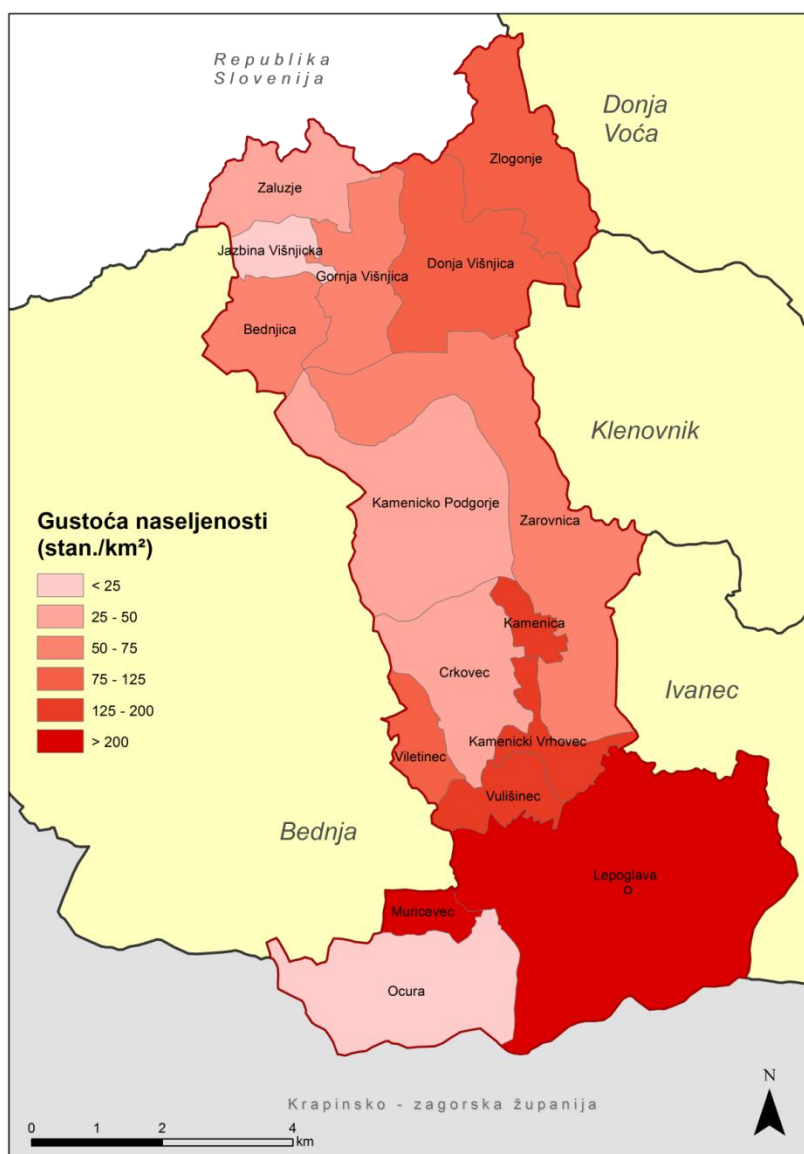
Tab. 2. Gustoća naseljenosti Grada Lepoglave po naseljima 1991., 2001. i 2011. godine

Naselje	Površina	Površina (%)	Gustoća naseljenosti (stan./km ²)		
			1991.	2001.	2011.
Bednjica	2,51	3,78	86,05	87,65	83,27
Crkovec	3,85	5,8	70,65	62,34	48,83
Donja Višnjica	5,11	7,69	120,16	107,44	106,07
Gornja Višnjica	3,12	4,70	113,14	102,56	86,86
Jazbina Višnjička	1,09	1,64	50,46	33,94	22,94
Kamenica	0,74	1,11	264,86	217,57	190,54
KameničkiVrhovec	1,41	2,12	195,74	170,21	145,39
KameničkoPodgorje	7,30	10,99	65,48	51,78	44,11
Lepoglava	15,06	22,67	251,06	271,18	277,16
Muričevac	0,87	1,31	260,92	248,28	224,14
Očura	5,46	8,22	45,42	44,69	34,43
Viletinec	1,81	2,77	113,26	103,87	95,58
Vulišinec	1,51	2,27	180,79	170,86	156,95
Zalužje	2,87	4,32	73,52	67,94	56,45
Zlogonje	4,27	6,43	117,8	107,73	96,49
Žarovnica	9,41	14,17	109,14	98,62	89,16

Izvor: Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2011. godine: stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima; Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857. - 2001. godine, Državni zavod za statistiku, Zagreb; Program ukupnog razvoja Grada Lepoglave, 2009, AZRA, Varaždin.

Zanimljivo je kako neka najudaljenija naselja (Zlogonje, Donja Višnjica) imaju podjednaku gustoću naseljenostikao prigradska naselja kojima su daleko više pristupačniji

sadržaji i funkcije grada. To se može objasniti pograničnim položajem navedenih naselja, odnosno većom tradicionalnom orijentacijom stanovništva prema regionalnim centrima Republike Slovenije (Ptuj, Maribor) koja, osim geografske udaljenosti, proizlazi iz velikog broja rođenih u Sloveniji 70-ih i 80-ih godina prošloga stoljeća, ali i relativnim zadovoljstvom stanovništva kvalitetom života u ruralnom području (Komes, 2017.). Navedeno valja uzeti s rezervom zbog zatvaranja lokalnih pograničnih prijelaza pristupanjem Hrvatske Europskoj uniji, sve jačom koncentracijom centralnih funkcija u grad te dugogodišnjim negativnim demografskim trendovima što će se svakako odraziti na rezultate sljedećega popisa stanovništva.

Sl. 3. Gustoća naseljenosti Grada Lepoglave 2011. godine

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova u Republici Hrvatskoj 2011. godine: stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, Državni zavod za statistiku, Zagreb; izrađeno prema podacima DGU-a.

3.2. Kretanje stanovništva

Kretanje stanovništva obuhvaća sve promjene u broju stanovnika nekog područja i u određenom vremenu pod utjecajem dinamičnih sastavnica stanovništva: rodnosti, smrtnosti i prostorne pokretljivosti (konačne migracije), ali i vanjskih čimbenika (ratovi, prirodne katastrofe, epidemije i druge nepredvidive situacije), a utvrđuje se na temelju popisa stanovništva (Nejašmić, 2005).

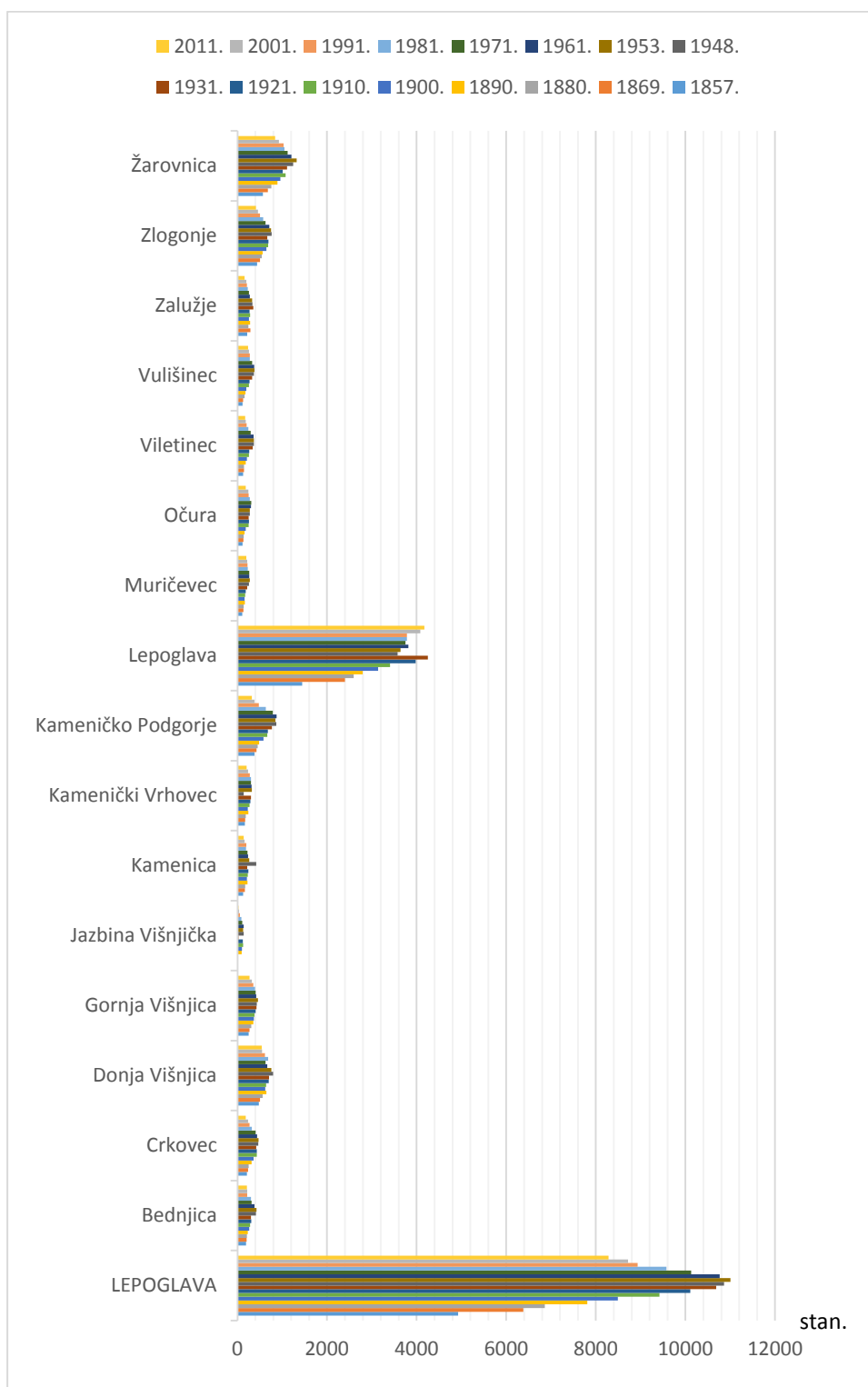
Komplikacije glede kretanja stanovništva javljaju se prilikom uspoređivanja podataka dvaju ili više popisa različite metodologije popisivanja. Tako podaci iz posljednja dva popisa stanovništva Republike Hrvatske nisu direktno usporedivi.³

Prijašnja istraživanja ukupnog broja stanovnika naselja utvrdila su opću i sve intenzivniju depopulaciju u Hrvatskoj. Tako je 1981. godine čak 82,4 % naselja imalo manje stanovnika nego 1953. godine, pri čemu je smanjenje u prosjeku iznosilo 29,4 %, a u nekim naseljima (17,0 %) smanjenje je bilo 50 i više posto (Nejašmić, 1991, prema: Nejašmić i Štambuk, 2003). U razdoblju 1981. – 1991. godine depopulacijski procesi se produbljuju, a Domovinski rat 1990-ih godina, kao „vanjski čimbenik“ dodatno ubrzava pogoršane demografske procese, što se najviše očituje u smanjenju broja stanovnika neurbanih naselja (indeks 91,2) (Akrap, Gelo i Grizelj, 1999, prema: Nejašmić i Štambuk, 2003).

Ukupno kretanje stanovnika Grada Lepoglave može se pratiti od prvog suvremenog popisa stanovništva 1857. godine do posljednjeg provedenog popisa 2011. godine (sl. 4) te prema procjenama broja stanovnika nakon 2011. godine. Broj stanovnika svih naselja Grada konstantno raste do 50-ih godina 20. stoljeća, nakon čega slijedi sve intenzivnije smanjivanje broja stanovnika do posljednjeg popisa. Sličan, u nekim naseljima intenzivniji trend očekuje se i u rezultatima sljedećeg popisa čija provedba je predviđena 2021. godine. Ostala naselja (sl. 5) nikad od sredine 20. stoljeća nisu zabilježila rast broja stanovnika, a grad Lepoglava populacijski sve više raste, što govori o utjecaju grada na cjelokupnu demografsku sliku Grada. Rast Lepoglave je u posljednjem međupopisnom razdoblju slabijeg intenziteta zbog pada broja ukupnog stanovništva Grada i smanjenja tradicionalnog ruralnog „demografskog inkubatora“ (Nejašmić, 2008; Živić i dr., 2014).

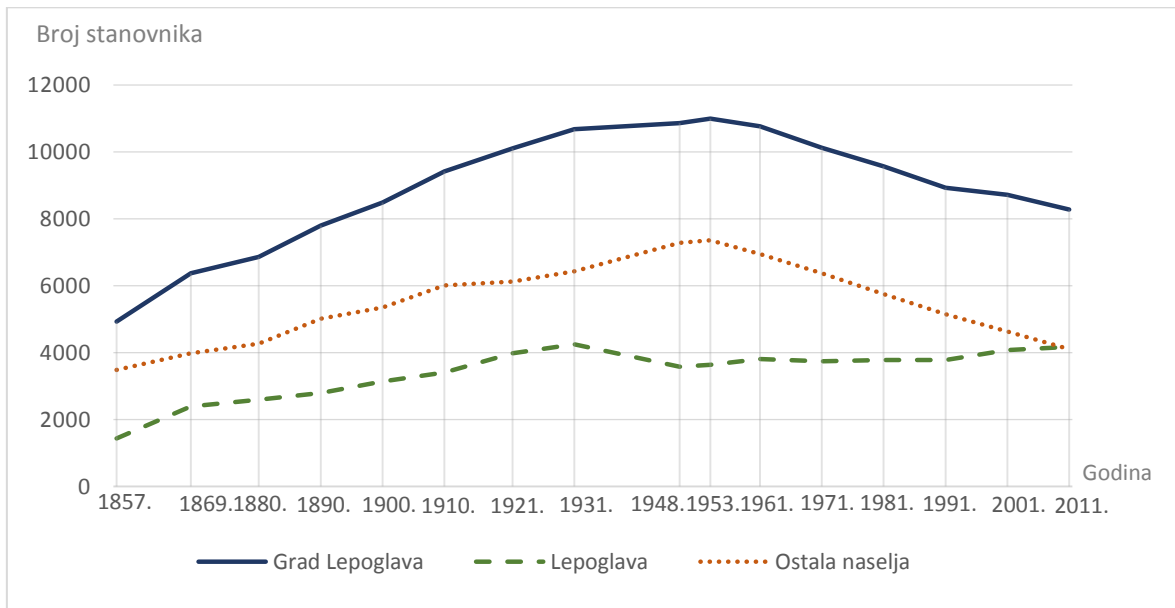
³Podaci Popisa 2011. nisu neposredno usporedivi s podacima Popisa 2001. ni s podacima prijašnjih popisa jer se statistička definicija ukupnog stanovništva primijenjena u Popisu 2011. razlikuje od onih koje su primijenjene u prijašnjim popisima. U Popisu 2001. prvi se put pri definiranju ukupnog stanovništva primjenjuje koncept "uobičajenog mjesta stanovanja" i uvodi se razdoblje od jedne godine i dulje kao osnovni kriterij za uključivanje ili isključivanje osobe iz ukupnog stanovništva. Iako se podaci obaju popisa, 2001. i 2011., temelje na konceptu "uobičajenog mjesta stanovanja", oni nisu neposredno usporedivi. To je tako najprije zbog namjere odsutnosti/prisutnosti koja se nije prikupljala u Popisu 2001., a potom i stoga što je Popis 2001. u ukupan broj stanovnika uključivao i osobe odsutne godinu i dulje koje su se u mjesto stalnog stanovanja vraćale sezonski i mjesečno (te se osobe u Popisu 2011. ne uključuju u ukupan broj stanovnika) (URL 8).

Zaključno, stanovništvo Grada se od prvog provedenog popisa do zadnjeg nije ni udvostručilo.

Sl. 4. Kretanje broja stanovnika Grada Lepoglave po naseljima od 1857. do 2011. godine

Izvor: Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2011. godine: stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima; Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857.-2001. godine, Državni zavod za statistiku, Zagreb.

Sl. 5. Ukupno kretanje stanovništva Grada Lepoglave od 1857. do 2011. godine

Izvor: Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857. - 2001. godine, CD-ROM; Popis stanovništva, kućanstava i stanova u Republici Hrvatskoj 2011.: stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, Državni zavod za statistiku, Zagreb.

3.2.1. Ukupno kretanje

Prostor Lepoglave dio je Varaždinske županije, koja se često u znanstvenim istraživanjima proučava kao dio sjeverozapadne⁴ Hrvatske, odnosno dio iznadprosječno naseljene regije države (Pokos, 2017). Prema podacima o ukupnom kretanju broja stanovnika (tab. 3) na razini svih naselja Grada od prvog modernog popisa do posljednjeg provedenog, izmjenjuju se dva velika razdoblja, prvo s porastom broja stanovnika te drugo razdoblje međupopisja u kojima vrijednosti dobivaju sve izraženiji negativni predznak. Najveći broj stanovnika (11 003) u Gradu zabilježen je 1953. godine, kada je i cjelokupna sjeverozapadna Hrvatska imala najveći broj stanovnika, dok je u Varaždinskoj županiji najveći broj zabilježen 1991. godine (Pokos, 2017). Iste godine u Gradu je zabilježen najveći pad boja stanovnika s međupopisnom promjenom od – 6,69 % od ukupne populacije 1991. godine.

⁴Pod pojmom sjeverozapadne Hrvatske najčešće podrazumijevamo prostore Varaždinske, Međimurske, Krapinsko-zagorske i Koprivničko-križevačke županije. Prema popisu 2011. godine ovdje je živjelo 12,6 % ukupnog stanovništva države na sveukupno 4968 km². Iz navedenih podataka vidljivo je kako se radi o iznadprosječno napućenom prostoru u hrvatskim okvirima jer relativna gustoća naseljenosti iznosi 108,3 stan./km² (za Hrvatsku u cjelini ona iznosi 75,7 stan./km²) (Pokos, 2017).

Tab. 3. Ukupno kretanje broja stanovnika Grada Lepoglave od prvog modernog popisa 1857.do 2011. godine

Godina	Broj stanovnika	Bazni indeks	Lančani indeks	Međupopisna promjena		Prosječna godišnja promjena	Stopa prosječne godišnje promjene
				Broj	%		
	P	Ib	II	D		R	r
1857.	4 927	100,00	/	/	/	/	/
1869.	6 379	129,47	129,47	1 452	29,47	121,00	2,45
1880.	6 863	139,29	107,59	484	7,59	44,00	0,69
1890.	7 807	158,45	113,75	944	13,75	74,40	1,08
1900.	8 493	172,38	108,79	686	8,79	68,60	0,88
1910.	9 421	191,21	110,93	928	10,93	92,80	1,09
1921.	10 106	205,11	107,27	685	7,27	62,27	0,66
1931.	10 686	216,89	105,74	580	5,74	58,00	0,57
1948.	10 861	220,44	101,64	175	1,64	9,72	0,09
1953.	11 003	223,32	101,31	142	1,31	28,40	0,26
1961.	10 766	218,51	97,85	-237	-2,15	-29,62	-0,27
1971.	10 126	205,52	94,05	-640	-5,94	-64,00	-0,59
1981.	9 576	194,36	94,57	-550	-5,43	-55,00	-0,54
1991.	8 935	181,35	93,31	-641	-6,69	-64,10	-0,67
2001.	8 718	176,94	97,57	-217	-0,02	-21,70	-0,24
2011.	8 283	168,11	95,01	-435	-4,98	-43,50	-0,50

Izvor: Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2011. godine: stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima;

Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857.-2001. godine, CD-ROM, Državni zavod za statistiku, Zagreb.

Broj stanovnika grada ima izraženije varijacije u iznosima i predznacima kretanja ukupnog broja stanovnika u međupopisnim razdobljima (tab. 4 i sl. 6). Najveći broj stanovnika živio je u gradu 1931. godine, a već sljedeće popisne godine (1948.) zabilježen je najveći pad broja stanovnika u promatranom razdoblju kao posljedica događanja⁵ tijekom i nakon Drugog svjetskog rata na ovom prostoru.

⁵Tijekom ranih 1940-ih godina kaznionica u Lepoglavi prestaje biti kazneni zavod već postaje ustaški radni logor. Potkraj 1944. godine preuzima ga Ustaška nadzorna služba. Ustaše iz Lepoglave operirale su u bližoj i daljoj okolini. Sudjelovali su u borbama protiv partizanskih jedinica, terorizirali stanovništvo i hapsili po selima. Lepoglavski logor dobiva sve karakteristike najgorog ustaškog logora. Zarobljenike su odvezli u Jasenovac i likvidirali. Iz transporta smrti od 1300 lepoglavskih logoraša spasilo se samo nekoliko desetaka (Peršen, 1963). Također, na svom putu prema Bleiburgu, dio ustaša (prema usmenoj predaji Višnjičkog stanovništva to je bilo lokalno stanovništvo Svetog Ilije, Črešnjeva, Beretinca i Tužnog) biva pogubljen u lokalnim šumama Belaž (Gornja Višnjica) i Maceljskoj šumi (Jakop, 2017).

Tab. 4. Ukupno kretanje broja stanovnika grada Lepoglave od 1857. do 2011. godine

Godina	Broj stanovnika	Bazni indeks	Lančani indeks	Međupopisna promjena		Prosječna godišnja promjena	Stopa prosječne godišnje promjene
				Broj	%		
	P	Ib	II	D		R	r
1857.	1 442	100,00	/	/	/	/	/
1869.	2 397	166,22	166,22	955	66,23	79,58	3,32
1880.	2 595	179,96	108,26	198	8,26	18,00	0,69
1890.	2 793	193,69	107,63	144	5,55	14,40	0,51
1900.	3 142	217,89	112,49	349	12,49	34,90	1,11
1910.	3 408	236,34	108,46	266	8,46	26,60	0,78
1921.	3 980	276,00	114,37	572	16,78	52,00	1,31
1931.	4 250	294,72	106,78	270	6,78	27,00	0,63
1948.	3 578	248,13	84,19	-672	-15,81	-39,53	-1,10
1953.	3 637	252,22	101,65	59	1,65	11,80	0,32
1961.	3 816	264,63	104,92	179	4,92	22,37	0,59
1971.	3 749	259,99	98,24	-67	-1,75	-6,70	-0,17
1981.	3 786	262,55	100,99	37	0,99	3,70	0,10
1991.	3 781	262,20	99,86	-5	-0,13	-0,50	-0,01
2001.	4 084	283,22	108,01	303	8,01	30,30	0,74
2011.	4 174	289,46	102,2	90	2,20	9,00	0,21

Izvor: Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2011. godine: stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima;

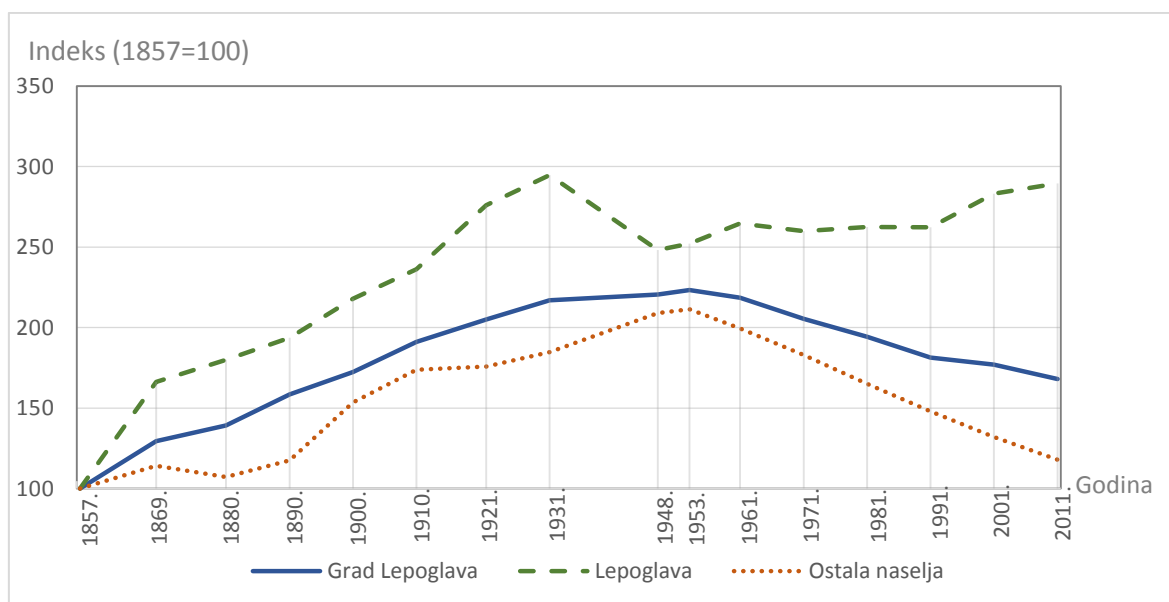
Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857. - 2001. godine, CD-ROM, Državni zavod za statistiku, Zagreb.

Ostala naselja Grada imaju relativno slična kretanja ukupnog broja stanovnika kao i Grad, međutim zabrinjava očita činjenica kako se broj stanovnika ostalih naselja smanjuje bržim i jačim intenzitetom (tab. 5 i sl. 6) nego stanovništvo Grada. Prema podacima međupopisnih razdoblja ostala naselja gube oko 10 % ukupnog stanovništva po pojedinim međupopisnim razdobljima (10 godina) posljednjih 50-ak godina. Ukoliko se taj trend nastavi, broj stanovnika ostalih naselja će se prepoloviti u odnosu na 50-e godine prošloga stoljeća. Razlozi leže u procesima deagrarizacije, deruralizacije i urbanizacije te pozitivnih demografskih kretanja u naselju Lepoglava čime se dobiva uljepšana demografska slika Grada.

Tab. 5. Ukupno kretanje broja stanovnika ostalih naselja Grada Lepoglave od 1857. do 2011. godine

Godina	Broj stanovnika	Bazni indeks	Lančani indeks	Međupopisna promjena		Prosječna godišnja promjena	Stopa prosječne godišnje promjene
				Broj	%		
	P	Ib	II	D		R	r
1857.	3 485	100,00	/	/	/	/	/
1869.	3 982	114,26	114,26	497	14,26	41,42	1,04
1880.	4 268	107,18	107,18	286	7,18	26,00	0,61
1890.	5 019	117,60	117,6	751	17,60	75,10	1,50
1900.	5 351	153,54	106,61	332	6,61	33,20	0,62
1910.	6 013	173,89	112,37	662	12,37	66,20	1,10
1921.	6 126	175,78	101,88	113	1,88	10,27	0,17
1931.	6 436	184,68	105,06	310	5,06	31,00	0,48
1948.	7 283	208,98	113,16	847	13,16	49,82	0,68
1953.	7 366	211,36	101,14	83	1,14	16,60	0,23
1961.	6 950	199,43	94,35	-416	-5,65	-52,00	-0,75
1971.	6 377	182,98	91,75	-573	-8,24	-57,30	-0,90
1981.	5 750	164,99	90,17	-627	-9,83	-62,70	-1,09
1991.	5 154	147,89	89,63	-596	-10,36	-59,60	-1,16
2001.	4 634	132,97	89,91	-520	-10,09	-52,00	-1,12
2011.	4 109	117,90	88,67	-525	-11,33	-52,50	-1,28

Izvor: Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2011. godine: stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima; Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857. - 2001. godine, CD-ROM, Državni zavod za statistiku, Zagreb.

Sl. 6. Kretanje broja stanovnika (indeks na stalnoj bazi) Grada Lepoglave od 1857. do 2011. godine

Izvor: Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857. - 2001. godine, CD-ROM; Popis stanovništva, kućanstava i stanova u Republici Hrvatskoj 2011.: stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, Državni zavod za statistiku, Zagreb.

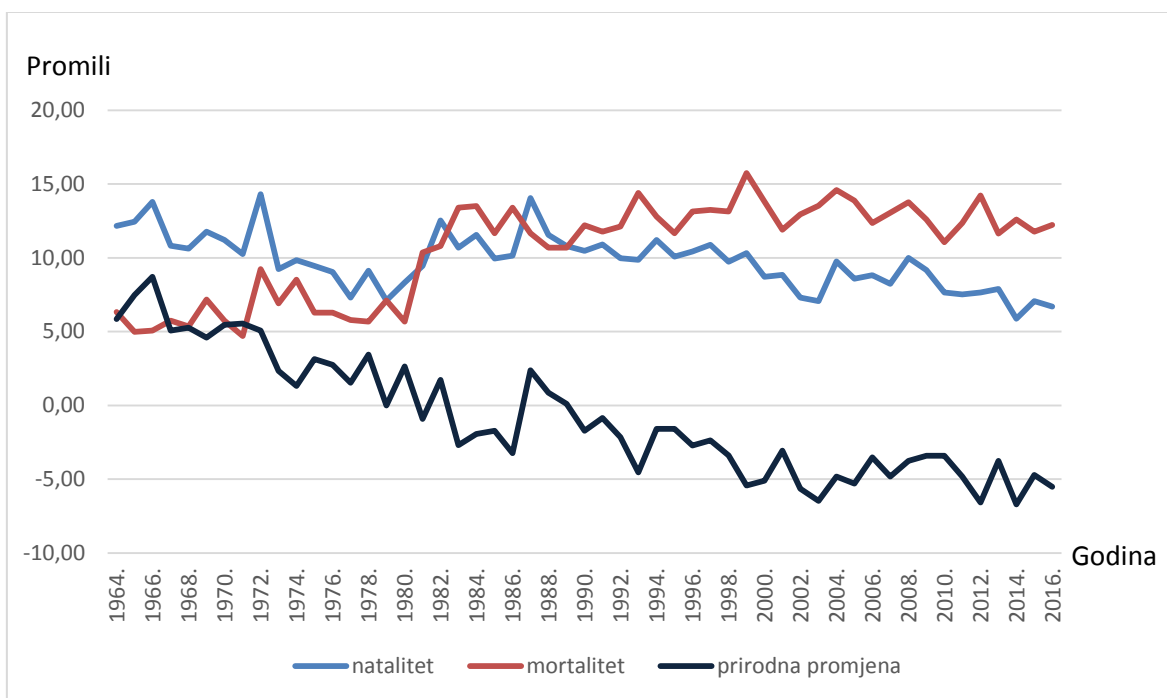
3.2.2. Prirodno kretanje

U populaciji kao što je hrvatska, u kojoj je završen proces demografske tranzicije (početkom 1980-ih godina), osnovnu odrednicu prirodnoga kretanja stanovništva čini rodnost (natalitet), a smrtnost (mortalitet) je pri tome razmjerno postojana veličina (Wertheimer-Baletić, 1999). S obzirom na dugotrajnost demografskih kretanja te kako bi se razumjele suvremene značajke prirodnog kretanja stanovništva, nužno je prikazati kretanje rodnosti, smrtnosti i prirodne promjene u nešto dužem razdoblju (Nejašmić, 2008). Stoga će se sastavnice prirodnog kretanja u nastavku obrađivati uglavnom od polovice prošloga stoljeća pa sve do zadnjih dostupnih podataka i procjena.

Osnovne sastavnice prirodnog kretanja stanovništva Grada (sl. 7) prate opće značajke prirodnog kretanja stanovništva na razini države. Početkom 1960-ih godina još uvijek se osjeća djelovanje kompenzacijskog nataliteta, a njegovo smanjenje do kraja istog desetljeća zamjenjuje ponovo povećanje nataliteta početkom 1970-ih godina jer u fertilnu dob ulazi brojčano jak naraštaj rođenih u poslijeratnom kompenzacijskom razdoblju (Nejašmić, 2008). Od početka 1980-ih godina prošloga stoljeća pa do danas stopa nataliteta se sustavno smanjuje zbog općih odrednica smanjenja rodnosti te ulaska u fertilnu dob brojčano slabih naraštaja. Niska razina nataliteta (14 promila i manje) karakteristična je za „posttranzicijske“ visokorazvijene zemlje u kojima natalitet prati promjene u društvu odnosno njezin gospodarsko-ekonomski razvoj. U Hrvatskoj je već u drugoj polovici 1960-ih godina zabilježena niska „posttranzicijska“ stopa nataliteta koja u konkretnom slučaju nije bila u skladu s razinom ekonomskog razvitka, njemu odgovarajuće gospodarske strukture i ekonomsko-socijalne strukture stanovništva. Zaključujemo kako su Hrvatska te samim time i Grad Lepoglava, u deformativnom toku u pogledu vitalnih stopa za koje se često rabi naziv „kvaziposttranzicija“, zbog specifičnih demografskih, ekonomsko-socijalnih ili drugih okolnosti (Wertheimer-Baletić, 2017b).

Istovremeno stopa mortaliteta u promatranom razdoblju sustavno raste uslijed povećanog udjela starog stanovništva u ukupnom stanovništvu i smanjenja stope nataliteta. Stopa prirodne promjene je u promatranom razdoblju pala s nešto više od 5,00 promila na početku razdoblja na – 5,00 promila u posljednjim promatranim godinama s osciliranjem oko navedene negativne vrijednosti. Pozitivna prirodna promjena po posljednji put zabilježena je krajem 1980-ih godina, a nakon 1990. godine, stopa prirodne promjene sve se više odvaja od nulte stope i poprima sve negativnije vrijednosti. Prema tome, u razdoblju od 50 godina (1961.–2011.) broj stanovnika Grada se samo prirodnim putem

smanjio za ukupno 2483 stanovnika. Odnosno, Grad je samo rađanjem i umiranjem izgubio nešto više od jedne trećine ukupnog stanovništva popisanog 2011. godine.

Sl. 7. Osnovne sastavnice prirodnog kretanja stanovništva Grada Lepoglave od 1964. do 2016. godine

Izvor: Vitalna statistika (rođeni i umrli) u razdoblju 1964. – 2016. godine, podaci za pojedine godine po naseljima, Državni zavod za statistiku, Zagreb; Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857. – 2001.,

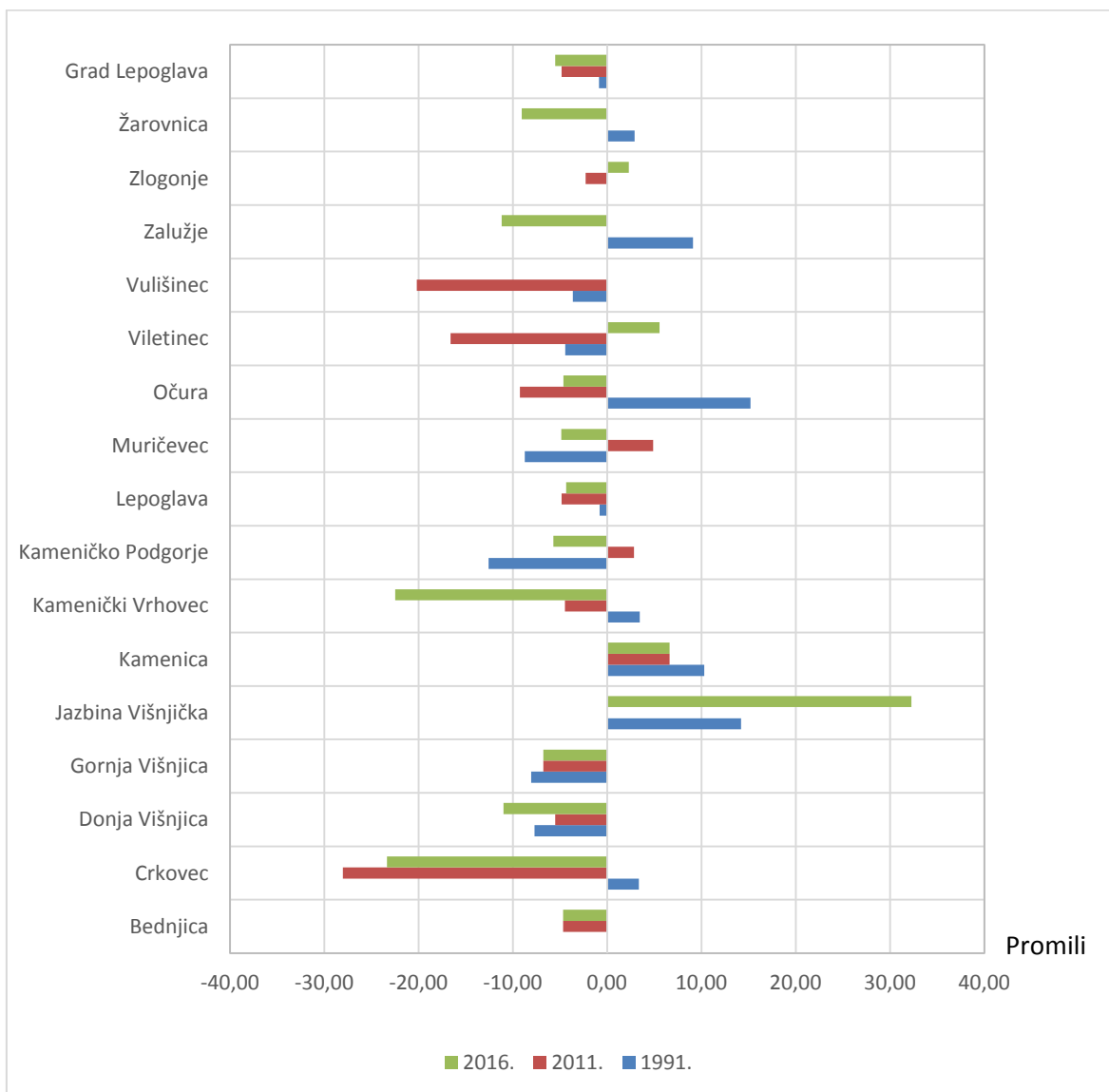
CD-ROM, Državni zavod za statistiku, Zagreb; Popis stanovništva, kućanstava i stanova u Republici Hrvatskoj 2011. godine: stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, Državni zavod za statistiku, Zagreb; Vitalna statistika za razdoblje 2016. godine, podaci dobiveni na zahtjev, Državni zavod za statistiku, Zagreb

Stope prirodne promjene po naseljima Grada (sl. 8) 1991., 2011. i procjene za 2016. godinu prikazuju trend pojačane prirodne depopulacije koja zahvaća sve veći broj naselja. Tako je 1991. godine u sedam naselja zabilježena depopulacija, dva desetljeća kasnije u još tri, a samo pet godina nakon u još dva⁶ naselja. Najnegativnije stope prirodne promjene u 2016. godini bilježe naselja Crkovec, Kamenički Vrhovec, Zalužje, Žarovnica, što se odražava na porast negativne prirodne promjene na razini Grada. Lepoglava, kao jedino gradsko naselje na prostoru, također bilježi prirodnu depopulaciju stoga je lako zaključiti kako rast broja stanovnika ostvaruje imigracijom uslijed procesa urbanizacije. Prema

⁶ Podaci o stopi prirodne promjene u Jazbini Višnjičkoj moraju se uzimati s rezervom zbog izrazito malog broja stanovnika (25 stanovnika prema popisu 2011. godine) pri čemu se rođenjem samo jedne osobe u godini može dobiti iskrivljena demografska slika prostora.

procjenama, pozitivne stope prirodne promjene 2016. godine još uvijek zadržavaju jedino Kamenica, Viletinec i Zlogonje.

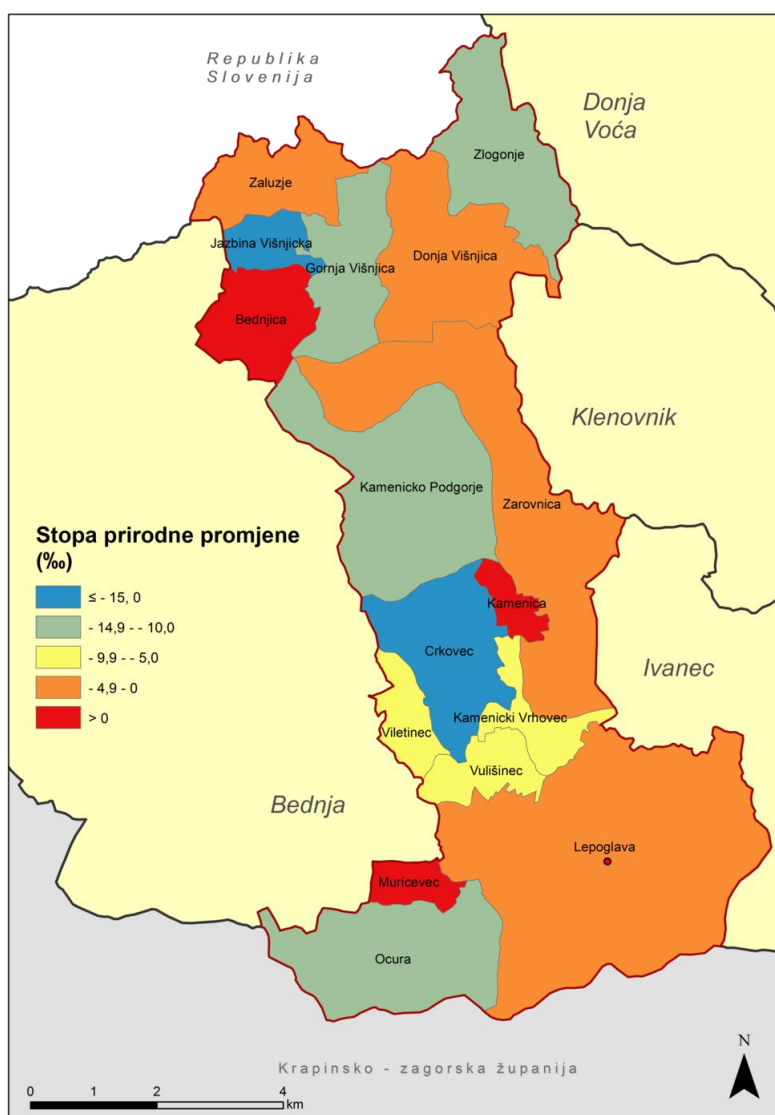
Prema dobivenim podacima, 2016. godine čak dvije trećine ukupnog broja naselja Grada bilježi prirodnu depopulaciju, a za očekivati je da će se taj broj u budućnosti povećavati s obzirom na suvremene trendove rađanja te infrastrukturna ulaganja u manja naselja.

Sl. 8. Stopa prirodne promjene po naseljima Grada Lepoglave 1991., 2011. i 2016. godine

Izvor: Vitalna statistika (rođeni i umrli) u razdoblju 1964. – 2016. godine, podaci za pojedine godine po naseljima, Državni zavod za statistiku, Zagreb; Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857. – 2001., CD-ROM, Državni zavod za statistiku, Zagreb; Popis stanovništva, kućanstava i stanova u Republici Hrvatskoj 2011. godine: stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, Državni zavod za statistiku, Zagreb; Vitalna statistika za razdoblje 2016. godine, Državni zavod za statistiku, Zagreb.

Opća stopa prirodne promjene za 2011. godinu na razini naselja dobivena je kao prosjek broja rođenih i umrlih u petogodišnjem razdoblju od 2009. do 2013. godine (sl. 9). Podaci za 2011. godinu u statističkom dijelu podudaraju se s podacima za 2016. godinu - tri naselja zadržavaju pozitivnu prirodnu promjenu, ali su u pitanju dva različita (Bednjica, Muričevac) i jedno isto (Kamenica) naselje u usporedbi sa 2011. godinom. Najnižu stopu imaju Crkovec i Jazbina Višnjička. Ekstremne vrijednosti u Jazbini Višnjičkoj objašnjavaju se malim brojem stanovnika i većim mortalitetom od nataliteta zbog povećanog udjela zrelog i starog stanovništva. Dakle, ukupno pet naselja bilježi minimalne natalitetne impulse i uljepšava ukupnu demografsku sliku Grada, dok je istovremeno većina naselja zahvaćen prirodnom depopulacijom.

Sl. 9. Stopa prirodne promjene po naseljima Grada Lepoglave 2011. godine

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova u Republici Hrvatskoj 2011. godine: stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, Državni zavod za statistiku, Zagreb; izrađeno prema podacima DGU-a.

Prirodna promjena posljednjih dvaju međupopisnih razdoblja ukazuje na porast negativne vrijednosti prirodne promjene u navedenom razdoblju. Posebno su zabrinjavajuće procjene prirodne promjene posljednjih nekoliko godina (tab. 6) nakon posljednjeg popisa stanovništva koje jasno dokazuju jačanje intenziteta prirodne depopulacije u kraćem vremenskom razdoblju.

Tab. 6. Prirodna promjena stanovništva Grada Lepoglave od 1991. do 2016. godine

	Broj rođenih	Broj umrlih	Prirodna promjena
1991.-2000.	906	1169	-263
2001.-2010.	729	1106	-377
2011.-2016.	363	636	-273

Izvor: Vitalna statistika (rođeni i umrli) u razdoblju od 1964. - 2015., podaci za razdoblje 1991. - 2015. godine; Vitalna statistika za razdoblje 2016. godine, podaci dobiveni na zahtjev, Državni zavod za statistiku, Zagreb.

Bioreprodukcija (obnavljanje) stanovništva obuhvaća glavnu dinamičku komponentu - natalitet te mortalitet koji služi za dobivanje stvarne veličine reprodukcije i određivanje njezinoga smjera u sadašnjosti i budućnosti (Nejašmić, 2008). Kao pokazatelji bioreprodukcije koriste se stopa prirodne promjene, o kojem je već bilo riječi, te opća stopa fertiliteta⁷ (TFR). Prema podacima o broju žena fertile dobi i broja živorođene djece 2011. godine, opća stopa fertiliteta za istu godinu iznosila je 37,65 ‰, što je ispod prosjeka države (42,34 ‰). Fertilitet se održava na prosjeku od dvoje ili manje od dvoje djece po ženi, odnosno nedovoljnim za osiguranje jednostavne reprodukcije stanovništva u smislu obnavljanja⁸ naraštaja (Nejašmić, 2008). “Fertilitet iznad troje djece u Hrvatskoj zadnje ostvarile generacije žena rođene u prvom desetljeću 20. stoljeća” (Čipin i Međimurec, 2017: 4). Podaci o broju živorođene djece po ženi (tab. 7) dokazuju kako je najveći udio žena s dvoje djece (a ne s jednim djetetom), što djeluje donekle ohrabrujuće za budući natalitet. Još uvijek zavidan je udio obitelji s troje i četvoro djece (pri čemu je veći udio takvih obitelji u ostalim naseljima Grada), a broj obitelji s petero djece je vrlo mali s obzirom na broj obitelji s jednim djetetom.

⁷ Izračunava se kao godišnja stopa stavljanjem u odnos broja živorođene djece i ukupnog ženskog stanovništva u fertilejnoj dobi (15 – 49 godina) (Nejašmić, 2005: 77).

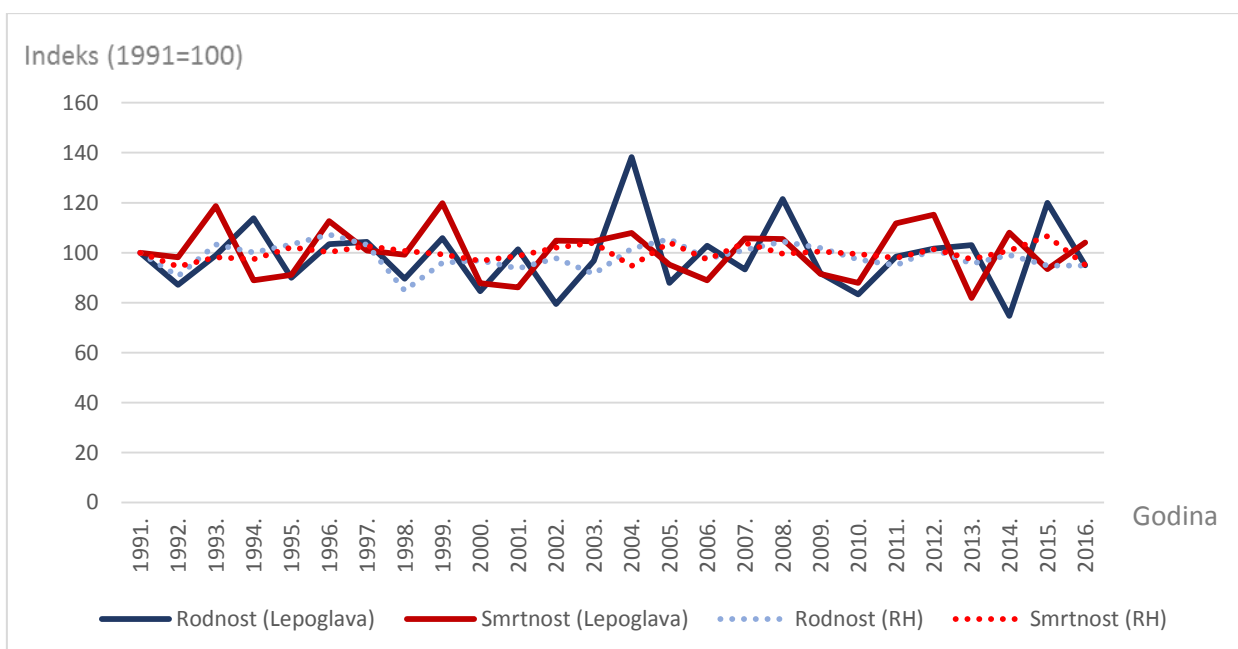
⁸ Da bi se osigurala jednostavna reprodukcija stanovništva u smislu obnavljanja naraštaja, ukupna (totalna) stopa fertiliteta (TFR) trebala bi iznositi 2,1 (prosječno djece po jednoj ženi u fertilejnoj dobi) (Wertheimer-Baletić, 1999, prema: Nejašmić, 2008: 87).

Tab. 7. Žene stare 15 i više godina prema broju živorođene djece u Gradu Lepoglavi 2011. godine

	Ukupan broj žena	Nisu rodile	Svega	Broj djece				
				1	2	3	4	5
Grad Lepoglava	3153	742	2386	456	1133	530	162	64
Lepoglava	1470	369	1089	232	582	192	56	17
Ostala naselja	1683	373	1297	221	549	335	98	31

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova u Republici Hrvatskoj 2011. godine: žene stare 15 i više godina prema broju živorođene djece po naseljima, Državni zavod za statistiku, Zagreb.

Usporedbom indeksa kretanja rodosti i smrtnosti naselja Lepoglave i Republike Hrvatske u razdoblju 1991.–2016. godine (sl. 10) jasno je vidljivo jače osciliranje navedenih indeksa naselja Grada što je u praksi i normalna pojava obzirom da su kod manjih populacija oscilacije uvijek veće. Indeks smrtnosti Grada oscilira oko gotovo istih apsolutnih vrijednosti, dok pozitivni impulsi rodosti vremenom bivaju sve manjeg intenziteta. Posebno zabrinjava otvaranje „škara“ u posljednjoj godini promatranog razdoblja u korist mortaliteta.

Sl. 10. Indeksi kretanja rodosti i smrtnosti stanovništva Grada Lepoglave i Republike Hrvatske od 1991. do 2016. godine

Izvor: Priopćenja, Prirodno kretanje stanovništva Republike Hrvatske; Vitalna statistika (rođeni i umrli) u razdoblju od 1964. - 2015.; Vitalna statistika za razdoblje 2016. godine, podaci dobiveni na zahtjev, Državni zavod za statistiku, Zagreb.

3.2.3. Prostorna pokretljivost

Migracije stanovništva od iskona su dio povijesti čovječanstva i njegovog evoluiranja. Svako povijesno razdoblje u razvitku čovječanstva obilježila su prostorna kretanja određenog tipa s posebnim uzrocima i posljedicama (Friganović, 1990).

Prostorna pokretljivost⁹, odnosno migracije, predstavljaju drugu sastavnicu ukupnog kretanja stanovništva (uz prirodno kretanje), a iste utječu na veličinu ukupne populacije i njezin prostorni razmještaj, sastavnice prirodnog kretanja te na demografski, društveno-gospodarski i kulturno-antropološki sastav stanovništva (Nejašmić, 2005).

U ovom radu razmotrit će se obilježja unutarnjih, vanjskih i dnevnih migracija stanovništva te fenomen ponavljanja povijesti u novom obliku rada mladih u inozemstvu, karakterističnog za ovaj prostor.

Republika Hrvatska nema registar stanovništva stoga ne postoje egzaktni podaci o prostornoj pokretljivosti, već se podaci prikupljaju iz inozemnih statistika, posrednih izvora i procjena. Kao jedan od pokazatelja smjera migracija koristi se migracijski saldo. Njegov rezultat služi kao pokazatelj ima li na određenom području više doseljenih ili odseljenih, no ne i broj migranata (Nejašmić, 2005). Prema podacima o ukupnom kretanju stanovništva između 1991.–2001. i 2001.–2011. godine i prirodnoj promjeni (tab. 8) u navedenim međupopisnim razdobljima (Nejašmić, 2005: 131), migracijski saldo za prostor Grada je negativan s tendencijom rasta u negativnom smjeru, a slabiju negativnu vrijednost bilježe ostala naselja u posljednjem međupopisnom razdoblju. Gradsko naselje karakterizira negativna apsolutna prirodna promjena i pozitivan migracijski saldo koji je drastično smanjen u razdoblju 2001.–2011. godine što potvrđuje ranije navedenu tezu o obnavljanju i rastu gradskog stanovništva putem migracija te gubljenju demografskih impulsa iz okolnih naselja. Uz grad jedino Donja Višnjica ima pozitivni migracijski saldo u zadnjem međupopisnom razdoblju.

⁹ Prostornom pokretljivošću razumijevaju se sve vrste teritorijalne mobilnosti stanovništva u određenom vremenu i prostoru. Pod migracijom ili seljenjem razumijevaju se sve promjene mjesta stalnog boravka (prebivališta), bilo da je riječ o preseljenju trajne, bilo privremeni naravi na manju ili veću udaljenost unutar ili preko državnih i administrativnih granica (Nejašmić, 2005: 114).

Tab. 8. Migracijski saldo stanovništva Grada Lepoglave po međupopisnim razdobljima od 1991. do 2011. godine

	Međupopisna promjena		Prirodna promjena		Migracijski saldo	
	1991. - 2001.	2001. - 2011.	1991. - 2001.	2001. - 2011.	1991. - 2001.	2001. - 2011.
Grad Lepoglava	-217	-435	-19	-14	-236	-449
grad Lepoglava	303	90	-6	-11	297	79
ostala naselja	-520	-525	-13	-3	-533	-528

Izvor: Vitalna statistika (rođeni i umrli) u razdoblju 1991. – 2011., podaci za pojedine godine, naseljski tablogrami; Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857. – 2001., CD-ROM; Popis stanovništva, kućanstava i stanova u Republici Hrvatskoj 2011.: stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, Državni zavod za statistiku, Zagreb.

Prema podacima o broju odseljenih i doseljenih (tab. 9) u Gradu se povećava broj doseljenih zbog jačanja gradskih funkcija, ali raste i broj odseljenih uslijed pojačanog trenda iseljavanja mladih u inozemstvo pa je tako 2001. godine ukupno 12 osoba iselilo u inozemstvo, a 2015. godine 38 osoba. Podjednaki trendovi događaju se i u samom gradskom naselju, a zanimljivo je kako u ostalim naseljima Grada u 2015. godini slabi razlika između broja doseljenih i odseljenih što predstavlja određeni impuls demografskog opstanka naselja i mogućnost pokretanja trenda razvijenih europskih zemalja u prednostima života u ruralnim područjima.

Tab. 9. Ukupan broj doseljenih i odseljenih na području Lepoglave, Grada, ostalih naselja Grada i Varaždinske županije u 2001., 2011. i 2015. godini

Godina	2001.		2011.		2015.	
	Ukupno doseljenih	Ukupno odseljenih	Ukupno doseljenih	Ukupno odseljenih	Ukupno doseljenih	Ukupno odseljenih
Grad Lepoglava	65	103	76	106	94	134
Lepoglava	24	39	23	28	41	69
ostala naselja	41	64	53	78	53	65
Varaždinska županija	2474	2434	2490	2424	3035	3579

Izvor: Doseljeno i odseljeno stanovništvo u 2001., 2011. i 2015. godini po gradovima/općinama; Doseljeni i odseljeni po naseljima u 2001., 2011. i 2015. godini, Državni zavod za statistiku, Zagreb.

3.2.3.1. Migracije

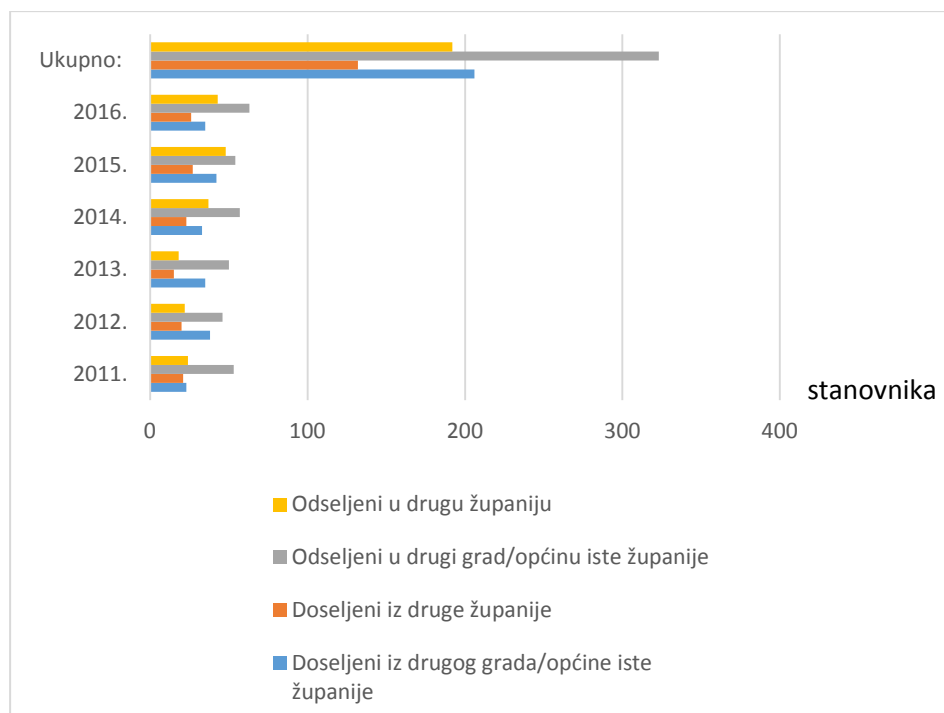
Za prostor Hrvatskog zagorja karakteristična je jaka prostorna pokretljivost kroz utjecaj društveno-gospodarskih čimbenika uslijed industrijalizacije, urbanizacije, deagrarizacije i

smanjenja rodnosti. K tome, migracije su potpomognute naslijeđenom nepovoljnom naseljskom i populacijskom strukturom (Nejašmić, 1991; Njegač, 1995; Spevec, 2011).

3.2.3.1.1. Unutarnje migracije

Unutarnje migracije odvijaju se unutar granica neke države uvjetovane setom čimbenika od gospodarskog razvoja do onih socijalno-psiholoških. Obzirom da za Hrvatsko zagorje nije bilo karakteristično masovno prekomorsko iseljavanje, možemo ga smatrati „čistim“ ishodištem unutarnjih migracija. Između dva svjetska rata dolazi do rasta gradova na račun seoskog stanovništva, a ta je pojava često okarakterizirana kao „bijeg sa sela“. Nakon Drugog svjetskog rata jačaju migracije selo-selo, iz brdsko-planinskih u nizinska područja, iz slabije razvijenih u razvijenija. Potpunu deagrarizaciju potisnula je djelomična, a suvremenim razvojem dnevna migracija postaje značajnija od konačne (Nejašmić, 2008).

U odnosu broja doseljenih i odseljenih na području Grada (sl. 11) sve je više odseljenih pri čemu prevladavaju migracije unutar iste (varaždinske) županije. Situacija je ista prilikom doseljavanja, više je doseljenih iz Varaždinske županije nego li iz neke druge.

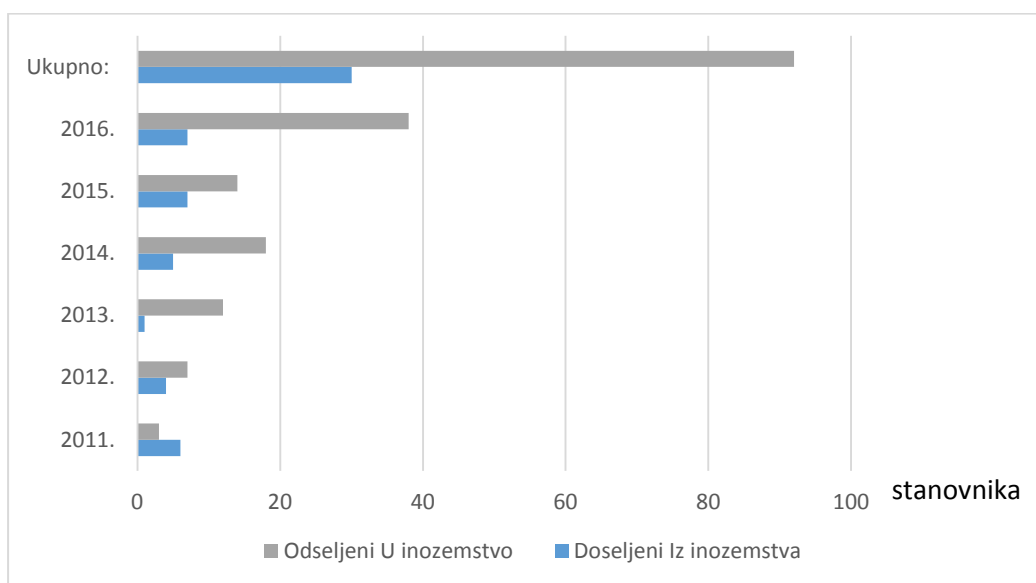
Sl. 11. Ukupan broj doseljenih i odseljenih stanovnika Grada Lepoglave u unutarnjim migracijama u razdoblju od 2011. do 2016. godine

Izvor: Gradovi u statistici, Doseljeno i odseljeno stanovništvo po gradovima u razdoblju 2011. – 2016. godine, Državni zavod za statistiku, Zagreb.

3.2.3.1.2. Vanjske migracije

U vanjskim migracijama stanovništvo migrira preko granica vlastite države. Prema migracijskim obilježjima 2011. godine, 63,6 % stanovništva od rođenja stanuje u istom naselju, 31,1 % stanovništva imigriralo je iz drugih naselja Hrvatske, a 5,2 % iz inozemstva.

Na prostoru Lepoglave u pet godina (2011.-2016. godine) (sl. 12) emigrirale su 92 osobe, a imigriralo je njih 30. Trend iseljavanja se godinama pojačava, a useljavanje oscilira i nikada ni približno ne nadmašuje iseljavanje. Na naseljskoj razini najviše stanovnika imigrira i emigrira iz gradskog središta zbog najvećeg udjela ukupnog stanovništva u odnosu na ostala naselja Grada. U ostalim naseljima broj doseljenih i odseljenih u promatranom razdoblju nikada nije poprimio dvoznamenkastu vrijednost već se vrijednost zadržava na maksimalno pet osoba. Svih 16 naselja u nekom trenutku postaju imigracijski i emigracijski prostori osim Crkovca i Kameničkog Vrhovca, koji u spomenutom razdoblju nisu imali doseljenih i iseljenih osoba.

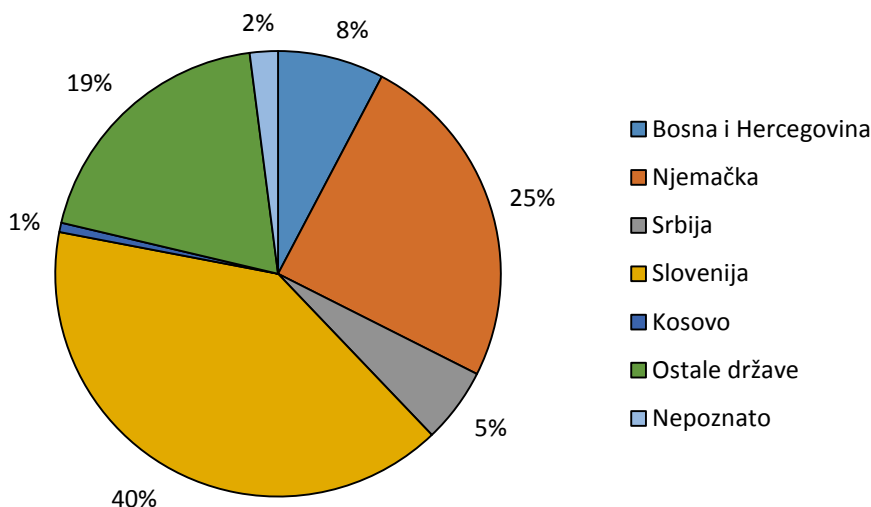

Sl. 12. Ukupan broj doseljenih i odseljenih stanovnika Grada Lepoglave u vanjskim migracijama u razdoblju od 2011. do 2016. godine

Izvor: Gradovi u statistici, Doseljeno i odseljeno stanovništvo po gradovima u razdoblju 2011. – 2016. godine, Državni zavod za statistiku, Zagreb.

Podaci o udjelu doseljenih prema migracijskim obilježjima (sl. 13) otkrivaju kako je najveći udio doseljenih iz Slovenije (40 %) što je česti slučaj preko udajno-ženidbenih

veza. Zatim, iz Njemačke i ostalih država čiji najveći udio čine povratnici (najčešće u mirovinu) te Bosna i Hercegovina (8 %), Srbija (5 %) i Kosovo (1 %).

Sl. 13. Doseljeni u Grad Lepoglavu iz inozemstva prema popisu iz 2011. godine

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: stanovništvo prema migracijskim obilježjima i spolu, Zagreb.

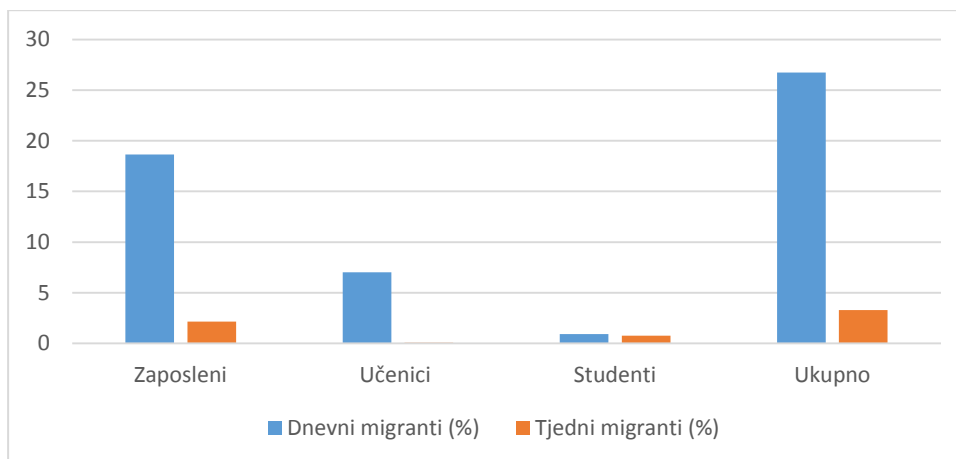
3.2.3.1.3. Dnevne migracije

Za Varaždinsku i okolne županije karakterističan je visoki udio dnevnih migracija. Uzroci su brojni, a dio njih valja tražiti u djelomičnoj deagrarizaciji, odnosno u činjenici da je prijelaz poljoprivrednog stanovništva u nepoljoprivredne djelatnosti bio osjetno veći nego iseljavanje iz ruralnih područja. Zbog urbane krize i niskih primanja tada uglavnom niskokvalificiranih radnika te razvoja prometne infrastrukture i približavanja mjesta stanovanja i mjesta rada, radniku je u interesu zadržati dio poljoprivredne djelatnosti (Nejašmić, 2008).

Za ruralno područje, kao što je to većim dijelom i lepoglavsko, dnevne, višednevne i tjedne migracije predstavljaju normalnu pojavu. U prilog tome ide i pogranični položaj prostora i blizina većine gradskih centara Slovenije i Austrije, a oni su u mnogo slučajeva i „bliži“ te ekonomski isplativiji radnicima ovog i šireg prostora. Razlog tomu je i manja privlačna snaga te neravnomjerna rasprostranjenost mreže malih i srednjih gradova u Varaždinskoj županiji (ali i u Hrvatskoj).

Prema popisu 2011. godine (sl. 14), čak 2216 radnika dnevno migrira na mjesto rada (gotovo 19 %), a tjedni je udio migranata veći od 2 %. Prema slobodnoj procjeni i trendovima zapošljavanja unatrag nekoliko godina, udio dnevnih i tjednih migranata na

području Grada približava se udjelu od 30 % ukupnog stanovništva. Lepoglava ima najveći udio dnevnih migranata (> 90 %), a još šest naselja ima više od 50 % dnevnih migranata u ukupnom broju zaposlenih (sl. 14).

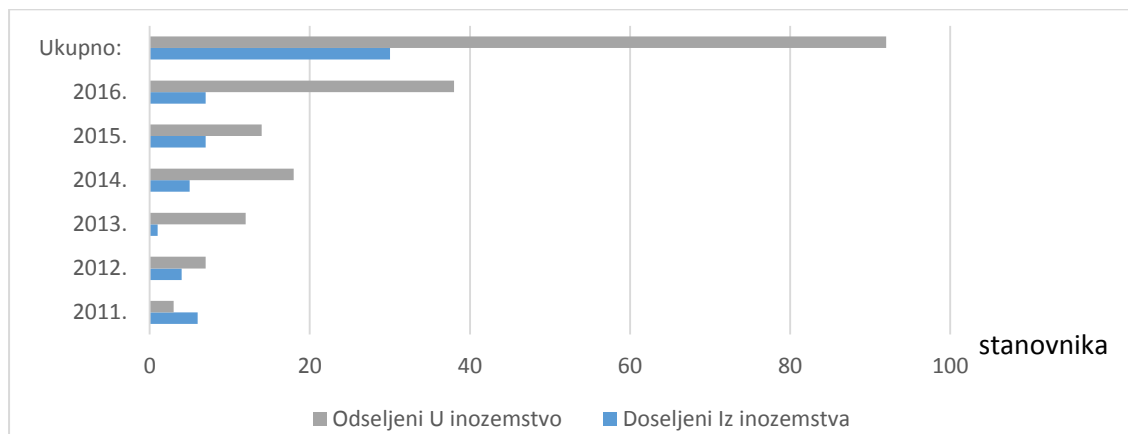

Sl. 14. Udio dnevnih i tjednih migranata u ukupnom stanovništvu Grada Lepoglave 2011. godine

Izvor: Dnevni i tjedni migranti, naseljska struktura, Popis stanovništva, kućanstava i stanova u Republici Hrvatskoj 2011. godine, Državni zavod za statistiku, Zagreb.

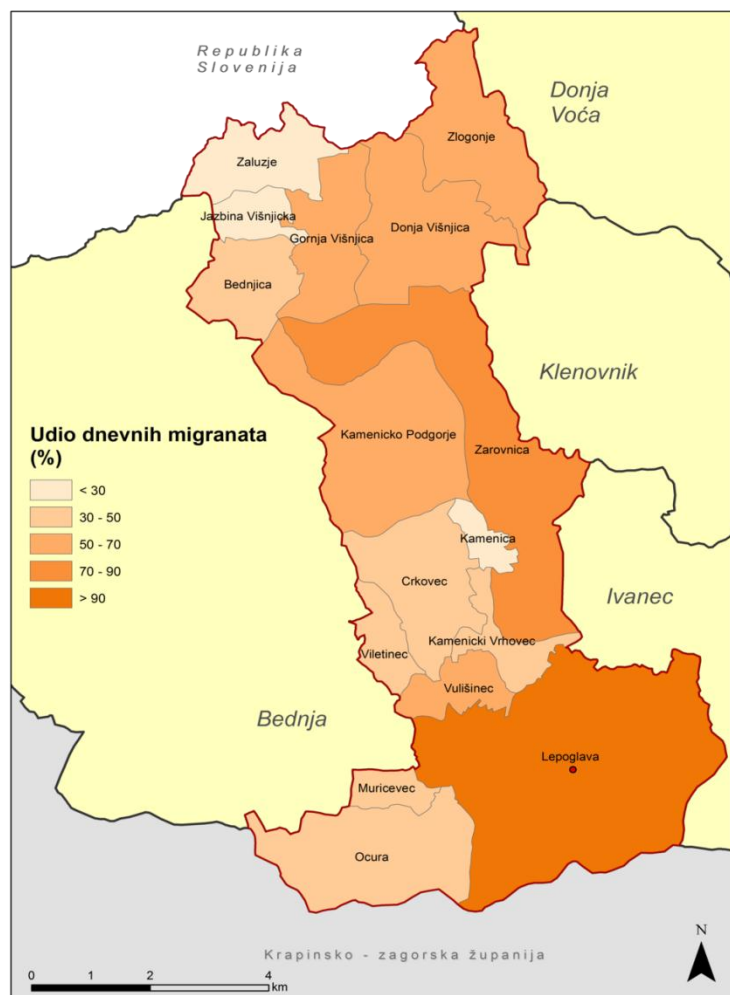
Zbog raštrkanosti naselja osnovnoškolci (sl. 15) dnevno migriraju do škola, a srednjoškolci migriraju u okolne gradove s obzirom da se na Gradskom području ne nalazi srednja škola. Udio dnevnih i tjednih migranata u studentskoj populaciji objašnjava se različitim izborom fakulteta. Studenti čije je mjesto studiranja Varaždinska ili Međimurska županija češće spadaju u skupinu dnevnih migranata.

Iako u posljednje vrijeme (posebno nakon ulaska Hrvatske u Europsku uniju) među mlađom populacijom Grada sve više prevladava rad u inozemstvu sa zadržavanjem mjesta boravka na području Grada, još uvijek je najveći udio dnevnih migranata (sl. 16) s mjestom rada u nekom od naselja Grada ili u naseljima Varaždinske županije.

Sl. 15. Broj dnevnih i tjednih migranata Grada Lepoglave po skupinama 2011. godine

Izvor: Dnevni i tjedni migranti, naseljska struktura, Popis stanovništva, kućanstava i stanova u Republici Hrvatskoj 2011. godine, Državni zavod za statistiku, Zagreb.

Sl. 16. Udio dnevnih migranata u ukupnom broju zaposlenih po naseljima Grada Lepoglave 2011. godine

Izvor: Dnevni i tjedni migranti, naseljska struktura, Popis stanovništva, kućanstava i stanova Republike Hrvatske 2011. godine, Državni zavod za statistiku, Zagreb; izrađeno prema podacima DGU-a.

Prema nedavno provedenom istraživanju na prostoru Višnjice (skup 6 pograničnih naselja Grada Lepoglave) veliki udio ukupne radne populacije (tab. 10) redovito migrira u Sloveniju, Austriju, Njemačku pa i šire. To su uglavnom migracije ekonomske prirode zbog većih primanja i boljih uvjeta rada te istovremeno zadržavaju mjesto stalnog boravka i ulažu u adaptaciju i gradnju vlastitih stambenih objekata (Komes, 2017). Time se usporava preseljavanje stanovništva u veće gradove, povećava se vrijednost prostora stanovanja te se pospješuje razvoj dnevnih (tjednih) urbanih sustava (Nejašmić, 2008). Slična praksa smanjenog intenziteta raširena je na cijelom prostoru Grada.

Tab. 10. Udio dnevnih i tjednih migranata u ukupnom broju zaposlenih dnevnih i tjednih migranata 2011. godine po naseljima Grada Lepoglave

	Rade u inozemstvu			
	Dnevni migranti	Udio u ukupnom broju zaposlenih dnevnih migranata (%)	Tjedni migranti	Udio u ukupnom broju zaposlenih tjednih migranata (%)
Bednjica	15	41,67	9	81,82
Crkovec	(Z)	(Z)	(Z)	(Z)
Donja Višnjica	8	10,96	15	62,5
Gornja Višnjica	5	9,43	7	41,18
Jazbina Višnjička	(Z)	(Z)	(Z)	(Z)
Kamenica	(Z)	(Z)	(Z)	(Z)
Kamenički Vrhovec	(Z)	(Z)	(Z)	(Z)
Kameničko Podgorje	4	5,63	(Z)	(Z)
Lepoglava	5	0,84	7	13,21
Muričevac	(Z)	(Z)	(Z)	(Z)
Očura	(Z)	(Z)	(Z)	(Z)
Viletinec	(Z)	(Z)	(Z)	(Z)
Vulišinec	(Z)	(Z)	(Z)	(Z)
Zalužje	7	50,00	(Z)	(Z)
Zlogonje	10	13,89	23	71,87
Žarovnica	(Z)	(Z)	4	12,5
UKUPNO	54	3,50	65	36,31

Izvor: Dnevni i tjedni migranti, naseljska struktura, Popis stanovništva, kućanstava i stanova u Republici Hrvatskoj 2011. godine, Državni zavod za statistiku, Zagreb.

Usporedbom broja i udjela dnevnih/tjednih migranata 2001. i 2011. godine primjećujemo porast udjela zaposlenih dnevnih migranata i studenata, uz istovremeni pad

učenika koji dnevno migriraju što proizlazi iz smanjenog nataliteta i broja djece u ukupnom stanovništvu (tab. 11 i tab. 12).

Udio zaposlenih tjednih migranata se u navedenom razdoblju smanjio na račun porasta udjela dnevnih migranata (tab. 11 i tab. 12), a udio studenata tjednih migranata se povećao zbog povećanja broja mladih koji se odlučuju na odlazak na studij te na sve veći prostorni domet pri izboru fakulteta i olakšanu prometnu povezanost.

Tab. 11. Broj i udio dnevnih/tjednih migranata u ukupnom broju dnevnih/tjednih migranata Grada Lepoglave 2001. godine

	Dnevni migranti				Tjedni migranti			
	Zaposleni	Učenici	Studenti	Σ	Zaposleni	Učenici	Studenti	Σ
Aps.	1202	670	48	1920	163	32	46	241
Rel.	62,57	34,88	2,5	100	67,63	13,28	19,09	100

Izvor: Dnevni i tjedni migranti, Popis stanovništva, kućanstava i stanova u Republici hrvatskoj 2001. godine, Državni zavod za statistiku, Zagreb.

Tab. 12. Broj i udio dnevnih/tjednih migranata u ukupnom broju dnevnih/tjednih migranata Grada Lepoglave 2011. godine

	Dnevni migranti				Tjedni migranti			
	Zaposleni	Učenici	Studenti	Σ	Zaposleni	Učenici	Studenti	Σ
Aps.	1543	581	76	2200	179	6	64	249
Rel.	69,63	26,22	3,43	100	65,81	2,2	23,53	100

Izvor: Dnevni i tjedni migranti, Popis stanovništva, kućanstava i stanova u Republici hrvatskoj 2011. godine, Državni zavod za statistiku, Zagreb.

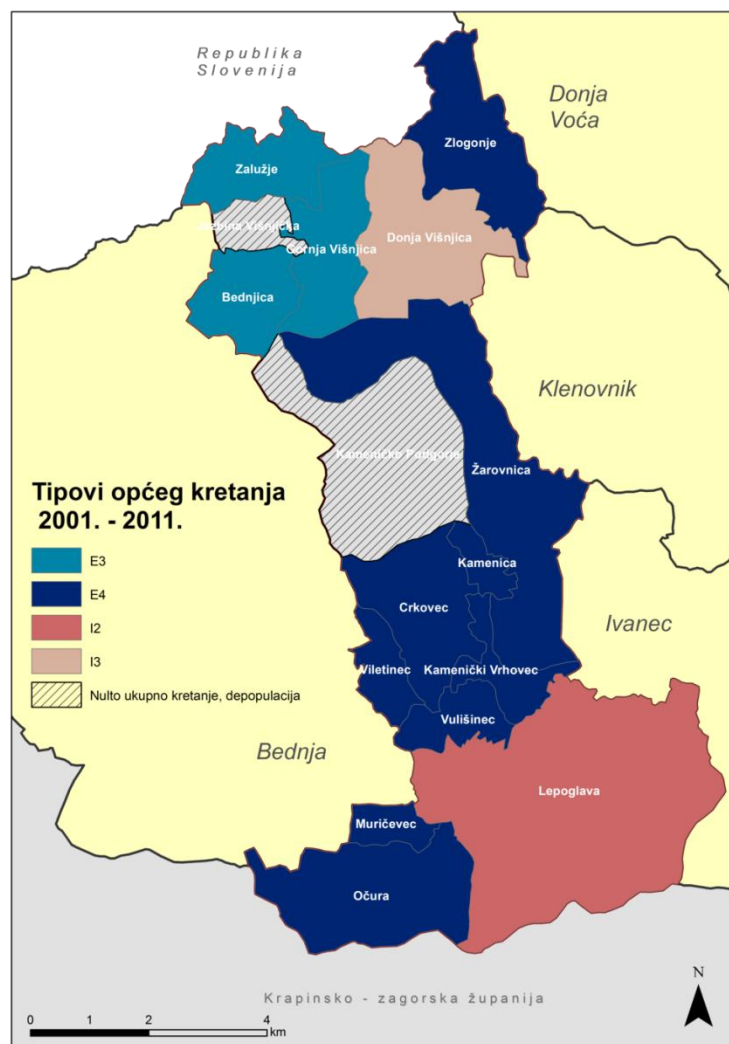
3.2.4. Tipovi općeg kretanja stanovništva

Tipovi općeg kretanja pokazuju odnos prirodne promjene i migracijske bilance u određenom vremenskom periodu nekoga prostora. Prema tome bit će prikazani tipovi općeg kretanja stanovništva za naselja Grada Lepoglave u razdoblju od 2001. do 2011. godine (sl. 17). Ovisno o rezultatima migracijske bilance¹⁰ prostor ima emigracijska (E) ili imigracijska (I) obilježja, a ovisno njezinom intenzitetu i vrijednosti prirodne promjene određuju se tipovi (četiri u svakoj skupini) kretanja stanovništva. Tipovi kretanja

¹⁰ Svi egzodusni tipovi (od E1 do E4) imaju negativnu migracijsku bilancu, ali različitog intenziteta, dok svi imigracijski tipovi (od I1 do I4) imaju pozitivnu migracijsku bilancu, također različitog intenziteta (Nejašmić, 2005: 62).

stanovništva koriste se i za predviđanje budućih demografskih trendova prostora (Nejašmić, 2005).

Rezultati provedene analize gore navedenih pokazatelja ukazuju na prevladavanje emigracijskih tipova kretanja stanovništva na području Grada (sl. 17) koji na posljertku svojim intenziviranjem dovode do izrazite depopulacije te izumiranja. Čak 9 naselja zahvaćeno je E4 tipom čije su karakteristike negativna prirodna promjena i još negativnija migracijska bilanca. Kao što je već konstatirano, gradsko naselje ima najpovoljniji tip kretanja stanovništva među ostalim naseljima zbog obnavljanja imigracijom, uz istovremeno manju vrijednost prirodne promjene od useljavanja. Donja Višnjica jedina od ostalih naselja ima imigracijski tip prirodnog kretanja zbog pograničnih migriranja, relativne opskrbljenosti centralnim funkcijama (lokalni centar pripadajućih 5 naselja) te velikom broju obrtnika i firmi za tako malo naselje (Komes, 2017). Jazbina Višnjička i Kamničko Podgorje imaju negativnu migracijsku bilancu i nultu stopu prirodne promjene zbog većinski starog stanovništvo, reljefnih uvjeta te pristupačnosti. Zalužje, Gornja Višnjica i Bednjica su naselja E3 tipa kretanja stanovništva prema kojem imaju negativnu migracijsku bilancu te još uvijek pozitivnu prirodnu promjenu.

Sl. 17. Tipovi općeg kretanja stanovništva po naseljima Grada Lepoglave od 2001. do 2011. godine

Izvor: Vitalna statistika (rođeni i umrli) u razdoblju 2001. – 2011. godine, podaci za pojedine godine po naseljima; Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857. – 2001.; Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, Popis stanovništva, kućanstava i stanova u Republici Hrvatskoj 2011. godine; Državni zavod za statistiku, Zagreb; izrađeno prema podacima DGU-a.

3.3. Osnovne strukture stanovništva

Strukture stanovništva najčešće dijelimo u tri skupine: biološku (dobno-spolnu), društveno-gospodarsku (djelatnost, aktivnost, zanimanje, obrazovanje, bračno stanje i dr.) i kulturno-antropološku (rasa, narodnost, jezik, vjera). Svaku skupinu treba promatrati u uzročno-posljedičnoj vezi i sprezi s dinamikom stanovništva (prirodno i prostorno kretanje stanovništva) (Friganović, 1990: 107, prema Nejašmić, 2005: 168). Strukture stanovništva su odraz, ali i čimbenik demografskog razvoja na nekom prostoru. Promjene u strukturama primarna su odrednica promjena u prirodnom kretanju stanovništva jer apsorbiraju

promjene društvenih i gospodarskih uvjeta života i prenose ih na natalitet i mortalitet (Živić, 2002).

3.3.1. Biološka struktura stanovništva

Sastav prema dobi i spolu izravno je uvjetovan rađanjem i umiranjem, u njemu se ogledaju društvena i gospodarska zbivanja te iz njega proizlaze ključni kontingenti stanovništva za biološku reprodukciju i formiranje radne snage (Wertheimer-Baletić, 1999; prema Nejašmić, 2005).

Prema nekim pokazateljima sastava stanovništva 2001. i 2011. godine (tab. 13) koeficijent feminiteta¹¹ u Gradu bilježi pad vrijednosti što će se nepovoljno odraziti na fertilni kontingent žena u budućnosti, odnosno na moguća rađanja i postojeću prirodnu depopulaciju. Također, prema posebnom koeficijentu feminiteta (omjer žena i muškaraca u dobnoj skupini 20 - 39 godina), vidljiv je manji udio žena u odnosu na mušku populaciju.

Tab. 13. Neki pokazatelji sastava stanovništva prema dobi i spolu u Lepoglavi, Varaždinskoj županiji i Republici Hrvatskoj 2001. i 2011. godine

Demografski pokazatelji	Grad Lepoglava		Varaždinska županija		Republika Hrvatska	
	2001.	2011.	2001.	2011.	2001.	2011.
Koeficijent feminiteta (Kf)	88,6	82,7	105,7	105,4	107,7	107,4
Koeficijent feminiteta (Kf(20-39))	66,6	66,1	93,4	92,0	98,5	96,6
Indeks starosti (is)	87,6	102,7	86,9	107,3	90,7	115,0
Koeficijent dobne ovisnosti starih (kd,s)	22,6	20,6	22,7	24,8	23,3	26,4

Izvor: Nejašmić, 2005; Popis stanovništva, kućanstava i stanova u Republici Hrvatskoj 2001. i 2011. godine: stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, Državni zavod za statistiku, Zagreb.

S druge strane, indeks starosti¹² (tab. 13, sl. 18) u 10 godina osjetno je povećan te čak polovica naselja ima više od 80 starih na 100 mladih (vrijednost indeksa 80,0). U 2011. godini indeks starosti iznosi 102,7 čime se nadmašio udio mlade populacije (0 – 19 godina) te je samim time mogućnost obnavljanja stanovništva prirodnim putem svedena na minimum pa stanovništvo poprima obilježja izrazito duboke starosti (Nejašmić, 2005: 181).

¹¹ Koeficijent feminiteta pokazuje omjer muškog i ženskog stanovništva, u konkretnom slučaju broj ženskih na sto muških stanovnika (Nejašmić, 2005).

¹² Indeks starosti pokazuje brojčani odnos starih (60 i više godina) i mladih (0 - 19 godina). Kritična vrijednost indeksa starosti (kada počinje demografska starost) iznosi 40,0 (40 starih na 100 mladih) (Nejašmić, 2005).

Prema popisu 2011. godine, prosječna starost žena lepoglavskoga prostora iznosila je 42,2, a muškaraca 39,7. Ukupna starost stanovništva Grada iznosila je 40,8 uz koeficijent starosti 25,8.

Usporedbom podataka (tab. 14) na razini Grada, županije i države, vidljivo je kako demografska kretanja Grada prate loša kretanja na dvije više razine s povoljnijim brojčanim vrijednostima: proces ukupne depopulacije, vrlo brzo starenje i visok stupanj ostarjelosti stanovništva. Prema navedenom, do punog izražaja dolazi demografski *momentum* (demografska inercija) koji određuje predvidljive promjene dobne strukture u budućnosti, a one su sve nepovoljnije (Wertheimer-Baletić, 2004; Nejašmić, Štambuk, 2003).

Smatra se kako je stanovništvo neke zemlje ili prostora počelo starjeti kada udio starog stanovništva (60 i više godina) dosegne 12 % (Nejašmić, 2005), a na primjeru Lepoglave, Varaždinske županije i Republike Hrvatske (tab. 14), jasno je kako stanovništvo spomenutih područja ulazi u duboku starost te se povećava udio starijih starih.

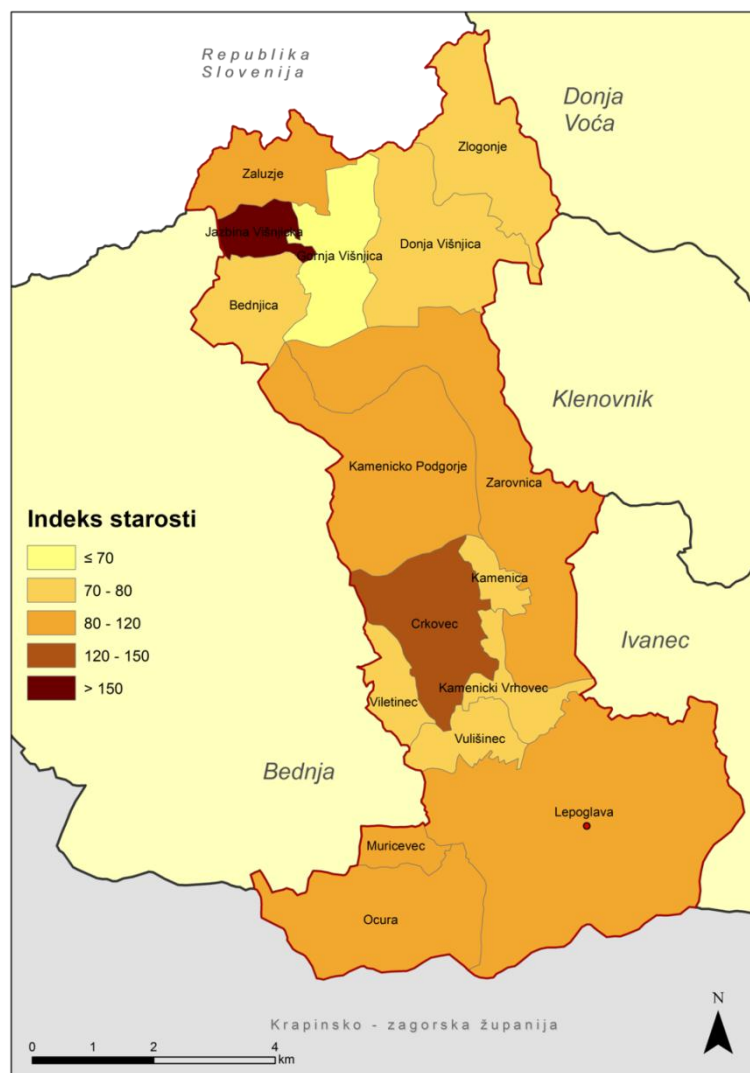
Tab. 14. Tipizacija dobnog sastava stanovništva Grada Lepoglave, Varaždinske županije i Republike Hrvatske 2001. i 2011. godine

	Grad Lepoglava	Varaždinska županija	Republika Hrvatska	Grad Lepoglava	Varaždinska županija	Republika Hrvatska
	2001.			2011.		
Mlado stanovništvo (0-15) (%)	17,2	17,2	17	14,32	15,4	15,2
Zrelo stanovništvo (15-65) (%)	67,11	67,2	66,9	71	67,7	67,1
Staro stanovništvo (65+) (%)	15,2	15,2	15,6	14,7	16,8	17,7

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova u Republici Hrvatskoj 2001. i 2011. godine: stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, Državni zavod za statistiku, Zagreb.

Biološka struktura sve je više poremećena smanjivanjem udjela mladih (tab. 14) i povećanjem koeficijenta dobne ovisnosti starih (tab. 13). Remete se demografski potencijali budućnosti i svi ostali sustavi države (zdravstveni, socijalni, mirovinski i drugi). Zbog dugoročnog opadanja fertiliteta naraštaji koji ulaze u umirovljeničku dob uvijek su brojniji u odnosu na naraštaje koji pristižu u radnu dob (Akrap, 2015).

Vrijednosti indeksa starosti (sl. 17) najnepovoljniji su za naselje Jazbina Višnjička te Crkovec što zbog oslabljenog fertilnog potencijala u posljednjim međupopisnim razdobljima što zbog reljefne uvjetovanosti i prometne dostupnosti prostora.

Sl. 18. Indeks starosti stanovništva Grada Lepoglave 2011. godine

Izvor: Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, Popis stanovništva, kućanstava i stanova u Republici Hrvatskoj 2011. godine, Državni zavod za statistiku, Zagreb; izrađeno prema podacima DGU-a.

Najpovoljniji indeks starosti među naseljima imaju prigradska naselja i naselja uz glavne prometnice (Viletinec, Vulišinec, Kamenički Vrhovec, Kamenica) te naselja u sklopu Višnjice (Bednjica, Gornja Višnjica, Donja Višnjica i Zlogonje) među kojima je i naselje s najpovoljnijim indeksom premda je njegova vrijednost odavno premašila kritičnu vrijednost od 40,0 kada započinje demografsko starenje stanovništva.

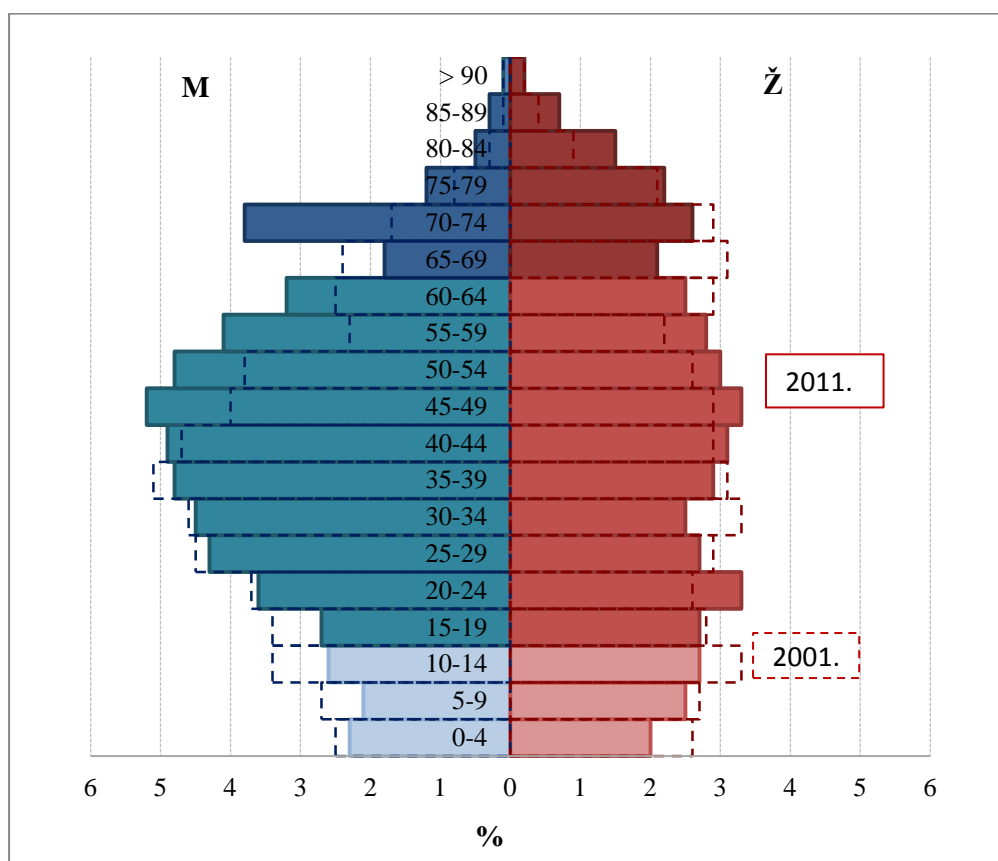
Prema spolu, očekivano je veći indeks starosti žena (118,5) od muškaraca (87,0) zbog diferencijalne smrtnosti žena odnosno njihovog duljeg životnog vijeka zahvaljujući biološkim predispozicijama.

U dobno-spolnom sastavu stanovništva (sl. 18) posljednjeg međupopisnog razdoblja zamjećuju se razlike u pojedinim dobnim kohortama. Udio mladih (0–19 godina) u

ukupnom stanovništvu se smanjuje, udio zrelog stagnira ili se povećava, a udio starih (60 i više godina) raste s brojnijim udjelom stanovništva od 75 i više godina.

Sastav prema spolu ukazuje na pojačanu „mušku zrelu“ stranu piramide u odnosu na žensku koja je u svim dobnim skupinama relativno postojana uz postupno smanjenje baze. Za navedenu anomaliju ne postoji posebno objašnjenje. Prema pričama stanovnika od 40 i više godina, u pojedinim godinama neki zaseoci brojili su i po 10-20 dječaka, a samo nekolicinu djevojčica ili čak nijednu. Očigledno je diferencijalni natalitet bio jače izražen tijekom prethodnih međupopisnih razdoblja, a tijekom popisa 2001. godine ostaje nezamijećen. Diferencijalni mortalitet jasno se uočava tijekom obje popisne godine uz sve veći udio žena najstarijih dobnih skupina što je povezano i s poboljšanjem zdravstvene skrbi te uvjeta života.

Struktura poprima sva obilježja starog ili kontraktivnog stanovništva pa „piramida“ poprima oblik urne, koju obilježava niska stopa rodnosti i smrtnosti, prirodna depopulacija, povećan udio starije populacije te ukupna depopulacija (Nejašmić, 2005).

Sl. 19. Dobno-spolni sastav stanovništva Grada Lepoglave 2001. i 2011. godine

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova Republike Hrvatske 2001. i 2011. godine: stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, Državni zavod za statistiku, Zagreb.

3.3.2. Društveno-gospodarska struktura stanovništva

Stanovništvo konstantno mijenja svoja obilježja pod izravnim i posrednim utjecajem društvenog razvitka. Način reakcije zavisi od strukture i obilježja stanovništva. Veze i procesi obično nisu jednosmjerni i jednostavno određeni, već kompleksni i međusobno ovisni pa je teško identificirati pravce i intenzitet djelovanja pojedinih faktora (Wertheimer-Baletić, 1978).

Proizvodna snaga predstavlja pokretačku snagu koja uvodi promjene u sve društvene strukture. Tehničkim napretkom dolazi do rasta intenziteta proizvodnosti te raspodjele ekonomski aktivnog stanovništva na različite djelatnosti. Podjelom rada mijenja se i struktura stanovništva, a procesi prostorne i profesionalne mobilnosti stanovništva stalan su odgovor na promjenjive potrebe na tržištu rada.

Društveno-gospodarska struktura obuhvaća gospodarske (aktivnost, djelatnost i zanimanje) i obrazovne strukture te strukturalna obilježja braka, obitelji i kućanstva (Nejašmić, 2005).

3.3.2.1. Stanovništvo prema ekonomskoj aktivnosti

Aktivnost¹³ stanovništva čini polazište za analizu društveno-gospodarske strukture stanovništva. Prema popisu 2011. godine (tab. 15) stopa aktivnosti grada Lepoglave (52,6 %) veća je od stope aktivnosti Grada ukupno (48,6 %) i ostalih naselja (44,5 %) te Republike Hrvatske u cjelini (40 %). Razlog tomu proizlazi iz koncentracije radnih mjesta u gradskom središtu, a najveći udjeli otpadaju na kaznionicu, poduzetništvo i obrte. Aktivno stanovništvo čini gotovo polovicu ukupnog stanovništva Grada, zatim slijedi neaktivno stanovništvo s udjelom nešto većim od jedne četvrtine i na kraju uzdržavano stanovništvo koje čini manje od jedne četvrtine ukupnog stanovništva. Ostala naselja, uz manji udio aktivnog stanovništva u odnosu na grad, imaju i povećani udio umirovljenika¹⁴ te uzdržavanog stanovništva zbog većeg nataliteta¹⁵ ostalih naselja i veći broj kućanica.

¹³ Aktivno stanovništvo čine: zaposlene osobe, osobe koje obavljaju zanimanje, ali nisu u radnom odnosu, nezaposlene osobe u određenom razdoblju; neaktivno stanovništvo čine: umirovljenici; uzdržavano stanovništvo čine: djeca do navršene 15 godine, kućanice, đaci i studenti te ostale bolesne i za rad nesposobne osobe (Wertheimer-Baletić, 1982; prema: Nejašmić, 2005).

Opća stopa aktivnosti dobiva se stavljanjem u omjer aktivnog stanovništva s ukupnim brojem stanovnika (Nejašmić, 2005)

¹⁴ Neaktivno stanovništvo ostalih naselja čini umirovljenička populacija. To su uglavnom samačka domaćinstva zbog odlaska mladih u gradove ili u inozemstvo te umirovljenici-povratnici iz inozemstva u svoje rodne krajeve.

¹⁵ Prema popisu 2011. godine, u Lepoglavi je rođeno 23 djece, a u ostalim naseljima ukupno 41 dijete.

Tab. 15. Stanovništvo Grada Lepoglave prema gospodarskoj aktivnosti 2011. godine

	Aktivno		Neaktivno		Uzdržavano	
	aps.	%	aps.	%	aps.	%
Grad Lepoglava	3453	48,60	1873	26,50	1771	24,90
Lepoglava	1935	52,60	920	25,00	822	22,40
Ostala naselja	1518	44,50	953	27,90	942	27,60

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova u Republici Hrvatskoj 2011. godine: stanovništvo staro 15 i više godina prema trenutačnoj aktivnosti i spolu, Državni zavod za statistiku, Zagreb.

Udio radno sposobnog stanovništva (15-64 godine) u ukupnom stanovništvu omogućuje uvid u demografski potencijal za aktivnosti po pojedinim djelatnostima. Udio radno sposobnog stanovništva u posljednjem međupopisnom razdoblju porastao je za oko 7 % (apsolutno: 289 stanovnika) što predstavlja dobar potencijal gospodarske revitalizacije prostora (tab. 16). No, postojeći demografski trendovi impliciraju na smanjenje radnog kontingenta u skoroj budućnosti što dovodi do poremećaja na tržištu radne snage i pitanja održivosti gospodarstva.

Tab. 16. Radno sposobno stanovništvo Grada Lepoglave 2001. i 2011. godine

God.	Muškarci	m (%)	Žene	ž (%)	Radni kontingent (15-64)	Ukupni radni kontingent (%) u ukupnom stanovništvu
2001.	3 378	73,07	2 215	54,09	5 593	64,15
2011.	3 494	77,06	2 388	63,70	5 882	71,01

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001. i 2011. godine: Kontingenti stanovništva po gradovima/općinama, Državni zavod za statistiku, Zagreb.

Radno sposobno stanovništvo po naseljima (tab. 17) prikazuje očekivane vrijednosti na temelju već prikazanih demografskih indikatora. Lepoglava ima najveći udio radno sposobnog stanovništva zbog najvećeg udjela ukupnog stanovništva među ostalim naseljima. Zatim slijede Gornja Višnjica, što se dalo naslutiti iz indeksa starosti (sl. 17, tab. 17), Vulišinec, Kamenički Vrhovec, Zlogonje. Najmanji kontingent radno sposobnog stanovništva ima Muričevac.

Tab. 17. Radno sposobno stanovništvo naselja Grada Lepoglave 2011. godine

Naselje	Muškarci	m (%)	Žene	ž (%)	Radni kontingent (15-64)	Ukupni radni kontingent (%) u ukupnom stanovništvu
Bednjica	76	69,10	61	61,60	137	65,50
Crkovec	72	74,20	53	58,20	125	66,50
Donja Višnjica	199	68,80	151	59,70	350	64,60
Gornja Višnjica	117	79,60	85	68,50	202	74,50
Jazbina Višnjička	11	78,60	5	45,40	16	64,00
Kamenica	44	67,70	50	65,80	94	66,70
Kamenički Vrhovec	72	75,00	66	60,50	138	67,30
Kameničko Podgorje	124	73,80	86	55,80	210	65,20
Lepoglava	1 994	81,00	1 138	65,70	3 132	75,00
Muričevac	66	68,70	58	58,60	124	63,60
Očura	69	70,40	56	62,20	125	66,50
Viletinec	70	77,80	55	66,30	125	72,20
Vulišinec	90	76,30	78	65,50	168	70,90
Zalužje	53	69,70	54	62,80	107	66,00
Zlogonje	156	73,90	121	60,20	277	67,20
Žarovnica	281	70,60	271	61,40	552	65,80

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, Državni zavod za statistiku, Zagreb.

Zaposleno stanovništvo čini tek 50,3 % od ukupnog radnog kontingenta (15-64 godine), 73,4 % aktivnog stanovništva ili 35,7 % ukupnog stanovništva Grada. Dio radno sposobnih nalazi se u skupini uzdržavanog stanovništva, prvenstveno kućanice, učenici te sve veći broj studenata što odgađa godinu prvog zaposlenja. Udjeli zaposlenih (tab. 18) nisu u skladu s udjelima radno sposobnih po naseljima. Najveća odstupanja su u naseljima Zalužje, Jazbina Višnjička, Gornja Višnjica, Viletinec, a najmanje su u Kamenici, Crkovcu, Žarovnici i Muričevcu. Naselja s najmanjim udjelima zaposlenih su ujedno i najudaljenija naselja od temeljnih gradskih funkcija, poput vrtića. Iz tog razloga žene su prisiljene ostaviti posao i postati kućanicom barem određeni dio života, a kućanice također čine skupinu uzdržavanog stanovništva.

Nezaposlene osobe čine 5,9 % ukupnog stanovništva Grada što i nije toliko alarmantan postotak u usporedbi s udjelom neaktivnog i uzdržavanog stanovništva. Nezaposlene, neaktivne i uzdržavane osobe čine oko 57,3 % ukupnog stanovništva iz čega proizlazi da nešto više od jedne trećine ukupnog stanovništva obavlja određeno zanimanje za koje prima plaću.

Tab. 18. Udio zaposlenog stanovništva u ukupnom broju stanovnika po naseljima 2011. godine

Naselje	Zaposleno stanovništvo (%)
Bednjica	26,3
Crkovec	35,1
Donja Višnjica	28,6
Gornja Višnjica	31,3
Jazbina Višnjička	20,0
Kamenica	39,7
Kamenički Vrhovec	31,7
Kameničko Podgorje	27,0
Lepoglava	40,4
Muričevac	31,3
Očura	33,5
Viletinec	31,8
Vulišinec	36,3
Zalužje	16,7
Zlogonje	29,8
Žarovnica	34,2

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: Zaposleni prema spolu i području djelatnosti; Državni zavod za statistiku, Zagreb.

3.3.2.2. Stanovništvo prema gospodarskoj djelatnosti

Aktivno stanovništvo dijeli se po granama djelatnosti¹⁶ u kojima stječu sredstva za život (Nejašmić, 2005). U Gradu je 2011. godine bilo najviše zaposlenih u sekundarnom (44,8 %), zatim u kvartarnom (32,0 %), tercijarnom (18,8 %) i najmanje u primarnom (2,1 %) sektoru. Iako je Lepoglava tradicionalno poljoprivredni kraj, primarni sektor bilježi veliki pad (čak 11,3 %) u broju zaposlenih između 2001. i 2011. godine. Ruralni prostor postaje sve heterogeniji kroz proces modernizacije. Poljoprivreda prestaje biti dominantna djelatnost i način života ruralnog prostora, a tržište i tehnologija diktiraju osobne interese svakoga pojedinca pa se tako selo postupno pretvara u naselje pojedinaca zatvorenih u vlastite obiteljske krugove (Šundalić, 2002).

Posebnu kategoriju čine osobe na radu u inozemstvu jer njihov udio u ukupnom broju zaposlenih nije zanemariv. Najčešće su to radnici srednje stručne spreme koji pripadaju sekundarnom sektoru. Razlozi su pogranični položaj, relativno slaba privlačna sila grada

¹⁶ Tri osnovna sektora (skupine) djelatnosti: primarni (poljoprivreda, ribarstvo i šumarstvo); sekundarni (rudarstvo, industrija, građevinarstvo, vodoprivreda, proizvodno obrtništvo); tercijarni (neproizvodne gospodarske grane: uslužno obrtništvo, promet, ugostiteljstvo, trgovina); kvartarni sektor (uprava, obrana, školstvo, zdravstvo, znanost, kultura) (Nejašmić, 2005:199).

Lepoglave i ostalih bližih regionalnih središta i naravno, bolja primanja radnika te uvjeti rada (Komes, 2017).

Podaci za 2001. godinu (tab. 19) dokazuju veliki udio onih koji rade u inozemstvu i to najviše iz ostalih naselja s obzirom da gradsko stanovništvo pretežno radi u Lepoglavi, Ivancu, Varaždinu. Za 2011. godinu podaci o radu u inozemstvu nisu dostupni u navedenom obliku jer se promjenom popisne metodologije i oni raspoređuju prema djelatnosti, a ne samo prema mjestu rada.

S obzirom na gospodarsko stanje države i relevantne demografske trendove, možemo konstatirati da je njihov udio 2011. veći nego 2001. godine i u daljnjem porastu do danas. Kontingent zaposlenih u inozemstvu predstavlja razvojni impuls Grada. Zbog geografske blizine europskih središta te izraženog „osjećaja doma“, većina radnika čini dnevne ili tjedne migrante, ulaže u vlastite stambene objekte čime se stanovništvo zadržava u mjestu boravka i podiže se kvaliteta života (Komes, 2017).

Tab. 19. Zaposleno stanovništvo Grada Lepoglave po sektorima djelatnosti i mjestu rada 2001. i 2011. godine

	Primarni				Sekundarni				Tercijarni				Kvartarni				Na radu u inozemstvu			
	2001.		2011.		2001.		2011.		2001.		2011.		2001.		2011.		2001.		2011.	
	aps.	%	aps.	%	aps.	%	Aps	%	aps.	%	aps.	%	aps.	%	aps.	%	aps.	%	aps.	%
Grad Lepoglava	375	13,4	62	2,1	1012	36,1	1328	44,8	869	30,9	556	18,8	228	8,1	947	32,0	298	10,6	/	/
Lepoglava	13	1,1	47	2,8	504	42,0	636	37,7	485	40,4	297	17,6	140	11,7	647	38,4	44	3,7	/	/
Ostala naselja	362	22,5	15	1,2	508	31,6	690	54,1	384	23,8	254	19,9	88	5,5	297	23,3	254	15,8	/	/

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001. i 2011. godine: zaposleni prema područjima djelatnosti, Državni zavod za statistiku, Zagreb.

3.3.2.3. Obrazovna struktura stanovništva

Obrazovna struktura stanovništva pruža uvid u sastav stanovništva prema razini obrazovanja odnosno postignutoj školskoj spremi koja pruža temelj i potencijal budućeg razvoja prostora.

U Gradu više od polovice ukupnog stanovništva u dobi od 15 i više godina ima završenu srednju školu (tab. 20). Nepovoljan je odnos između udjela visokoobrazovanih (8,8 %) i onih bez ili s nezavršenom osnovnom školom (oko 15 %) te onih koji su završili samo osnovnu školu (20,5 %). Osobe s nezavršenom osnovnom školom čine uglavnom stariju populaciju za koju su obrazovne mogućnosti i način života bili bitno različiti no što

su danas. K tome, postoje određene razlike u postignutom stupnju obrazovanja između gradskog i stanovništva ostalih naselja, koje ima manji udio stanovništva sa srednjoškolskim i visokoškolskim obrazovanjem nego stanovništvo Lepoglave. Navedeni podatak dokazuje da iako je natalitet ostalih naselja još uvijek veći od nataliteta gradskog stanovništva, djeca i mladi Grada Lepoglave nemaju jednake obrazovne mogućnosti.

Tab. 20. Stanovništvo Grada Lepoglave u dobi 15 i više godina prema postignutom stupnju obrazovanja 2011. godine

	Bez škole	Nezavršena osnovna škola	Osnovna škola	Srednja škola	Visoka škola, fakultet ili više
Grad Lepoglava	1,1	13,9	20,5	55,7	8,8
Lepoglava	0,5	11,0	15,2	60,7	12,6
Ostala naselja	1,2	16,6	26,3	50,4	5,5

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: stanovništvo staro 15 i više godina prema najvišoj završenoj školi, starosti i spolu

3.3.2.4. *Kulturno-antropološka struktura stanovništva*

Sastav stanovništva u Gradu Lepoglavi prema rasi, narodnosti, jeziku, vjeri i sličnim obilježjima još uvijek je relativno homogen. Postavlja se pitanje, kakve promjene nam donosi budućnost uslijed velikih migracija s juga i jugoistoka?

Prema popisu stanovništva 2011. godine 97,02 % stanovništva u Gradu Lepoglavi izjasnili su se kao Hrvati. Od pripadnika nacionalnih manjina (etničkih zajednica) najzastupljeniji su Srbi 0,98 %, Slovenci 0,34 %, Romi 0,30 %, Bošnjaci 0,25 %, Albanci 0,23 %. Najviše pripadnika nacionalnih manjina prema mjestu stanovanja živi u Lepoglavi.

Zagorje je specifično po svojem kajkavskom govoru koji se nekome izvana može činiti kao jedno jedinstveno narječje hrvatskog jezika, no to nije tako. Gotovo svako naselje (u nekim slučajevima i svaki brijeg) Grada ima svoj specifični govor koje služi i kao sredstvo raspoznavanja među stanovnicima različitih naselja. Tako primjerice, „Što je to?“, u višnjičkom govoru zvuči „Ka pa ja to?“, u Žarovnici se izgovara, „Ko ja to?“, a po lepoglavski zvuči, „K ja to?“.

3.3.3. *Ostale strukture stanovništva*

U ostale strukture stanovništva možemo ubrojiti strukture obitelji, kućanstava, brakova i slično.

U 2011. godini u Gradu je pobrojano 2330 kućanstava, od čega ih je najviše u Lepoglavi (1079), Žarovnici (253), Donjoj Višnjici (154) i Zlogonju (118). Obiteljskih kućanstava najviše ima u Donjoj Višnjici, Muričevcu i Očuri, a najmanje u Kameničkom Podgorju, Vulišincu. Najveći udio obiteljskih kućanstava ima četiri, dva ili tri člana, manje je onih s pet ili šest članova, a kućanstva sa sedam ili više članova su vrlo rijetka. Najviše obitelji s dva člana ima u Jazbini Višnjičkoj (43 %) i Očuri (38 %); s tri i četiri u Kameničkom Vrhovcu (30 %); pet u Crkovcu (24 %) i Muričevcu (24 %); šest u Bednjici (23 %) i Zlogonju (17 %); sedam u Bednjici (9 %).

Prema bračnom statusu manje je oženjenih (49 %) i više neoženjenih (41 %) muškaraca od žena (oko 54 % udanih i 23 % neudanih) premda je njihov apsolutni broj u ukupnom stanovništvu veći. Više je udovica (21 %) nego li udovaca (4 %) što se pripisuje duljem životnom vijeku žena i većom smrtnosti muškaraca uslijed ratova. Razvedenih muškaraca (6 %) je više od razvedenih žena (3 %).

3.4. Demografska budućnost

Nakon provedene analize demografskih pokazatelja postavlja se pitanje, što možemo očekivati od budućnosti? Gotovo sva statistika poklapa se s demografskim kretanjima na višim razinama, županijskoj i nacionalnoj.

U ruralnom lepoglavskom prostoru prevladavaju mala i disperzna naselja u kojima živi sve manji broj djece i mladih, a udio starijih samačkih kućanstava će se povećavati. Postoji još nekoliko naselja koja daju određene demografske impulse mladenaštvu i opstanku, međutim to je manjina u ukupnoj slici i takvoj rijetkosti treba pristupiti s posebnom oprežnošću. S jedne strane, Grad je sam po sebi premalen da bi utjecao na promjenu nacionalne demografske politike, no lokalno mu je stanovništvo u ovom demokratskom svijetu podarilo odgovornost da će očuvati višečlana kućanstva, koja su danas sve veća rijetkost; da će kroz financijsku potporu i vrtičke kapacitete poticati žene da prošire svoju obitelj i da ne moraju postati kućanicom ako to nije njihov izbor; da će smanjiti poreze i davanja brojnim obrtnicima i poduzetnicima u svojem ruralnom području, jer oni su stup lepoglavskoga gospodarstva; da će iskoristiti resurse prostora na najbolji mogući način da pruža svakom stanovniku kvalitetu života i prepusti vrijedno naslijeđe budućim naraštajima; da će poticati prekograničnu suradnju i slijediti primjere dobre prakse; da će ... Demografsko pitanje opstanka nekoga prostora danas nije stvar izbora već stvar nužnosti, a lokalna vlast je prva stepenica s koje je moguće pokrenuti pozitivnu populacijsku politiku za bolju demografsku budućnost prostora i prekinuti začarani krug.

4. UKUPNI RAZVOJ GRADA LEPOGLAVE

Ukupni razvoj definira se kroz Zakon o regionalnom razvoju Republike Hrvatske (NN 147/14 i 123/17, URL 9). Glavni cilj politike regionalnog razvoja jest: „pridonijeti društveno-gospodarskom razvoju Republike Hrvatske, u skladu s načelima održivog razvoja, stvaranjem uvjeta koji će svim dijelovima zemlje omogućavati jačanje konkurentnosti i realizaciju vlastitih razvojnih potencijala“.

Planiranje razvoja nekoga prostora važan je proces pri kojem se nakon sveobuhvatne analize stanja i procesa u prostoru iznose ciljevi i vizije u Programu ukupnog razvoja koji obuhvaća smjernice poželjnog budućeg razvoja prostora. Pri tome valja poštovati piramidu i koheziju između strategija razvoja različitih razina djelovanja: državne (strategije Republike Hrvatske), regionalne (Regionalni operativni program – ROP) i lokalne (Program ukupnog razvoja – PUR) razine. Razvijen sustav nacionalnog, regionalnog i lokalnog razvoja omogućuje jasno definiranje potreba u razvoju, usuglašavanje oko razvojnih prioriteta, razvijanje ideja i predlaganje takvih projekata koji opravdavaju investiranje javnih sredstava u pojedine prostore te sudjelovanje u preraspodjeli sredstava iz fondova Europske unije.

Program ukupnog razvoja strateški je dokument, kojeg izrađuje općina ili Grad te na taj način preuzima odgovornost za planirani, uravnoteženi i održivi razvoj jedinice lokalne samouprave (u daljnjem tekstu: JLS). Vođeni načelom „misli globalno, djeluj lokalno“ uslijed procesa globalizacije, pristupom „odozdo prema gore“ te slijeđenjem primjera dobre prakse potiče se pristup lokalnom razvoju temeljnom na lokalnim potrebama.

Ovaj instrument za provedbu aktivnosti, projekata te kao podloga za izradu proračuna može pomoći pri rješavanju problema s kojima se JLS susreće, a koji se mogu odnositi na: zapošljavanje, privlačenje investicija, pristup kapitalu, komunalne usluge, prometnu infrastrukturu te na ostale segmente koji se odnose na održivi gospodarski rast i napredak prostora. U konkretnom slučaju, Strategija razvoja Grada Lepoglave, kao dokument novijeg datuma i nasljednik PUR – a preuzima na sebe njegove zadaće. U tom kontekstu ovaj se rad u prvom redu odnosi na demografsku sliku i njezine pretpostavke ukupnog razvoja prostora uslijed relevantnih i budućih demografskih trendova.

Važnost demografskih faktora za ukupni razvoj prostora dokazuje i uporaba indeksa razvijenosti. Razvijenost nekog prostora nije jednostavno utvrditi, a još je teže uspoređivati s drugim prostorima. Moguće ju je utvrditi na temelju osnovnih ekonomskih pokazatelja kao što su bruto domaći proizvod i dohodak po stanovniku no za jasniju kvantifikaciju nužno je upotrebljavati složenije pokazatelje koji se najčešće iskazuju kao indeksi. Indeks

razvijenosti izračunava se na temelju šest pokazatelja koji su direktno vezani uz demografska kretanja: stopa nezaposlenosti, dohodak po stanovniku, proračunski prihodi jedinica lokalne samouprave po stanovniku, opće kretanje stanovnika, stopa obrazovanosti te indeks starenja (NN 131/17, URL 10).

4.1. Ljudski potencijal kao temelj razvoja

U više navrata je naglašena činjenica kako je stanovništvo temelj prostora, od njega sve polazi i s njime sve završava. U doba kada se Republika Hrvatska nalazi u Europskoj uniji, pružase prilika da se o ukupnom razvoju prostora razmišlja na način da se iskoristi potencijal prostora i povuku sredstva iz Fondova Europske unije.

Indeks razvijenosti, kao što je i spomenuto, temelji se na dinamici stanovništva te administrativnom prostoru određuje mjesto u rangi razvijenosti i visinu dodjeljivanja financijskih sredstava. Ako pobliže analiziramo stanovništvo Grada Lepoglave samo po određenim indikatorima indeksa razvijenosti, možemo izvesti zaključke o postojećim ljudskim potencijalima u prostoru koji su temelj svakog budućeg razvoja.

Opće kretanje stanovnika je nepovoljno uz sve izraženiju prirodnu depopulaciju i povećani udio staračke populacije. Međutim, pojedina naselja još uvijek zadržavaju povoljno prirodno kretanje stanovništva i pružaju određeni demografski impuls Gradu. Stopa obrazovanosti je zadovoljavajuća s tendencijom povećanja studentske populacije što daje prostoru potencijal visokoobrazovane mlade radne snage. Stopa nezaposlenosti stanovništva Lepoglave relativno je niska, a veći problem predstavlja povećani udio uzdržavanog stanovništva.

Može se zaključiti kako demografski potencijal prostora postupno slabi. Činjenica jest kako se povećava broj visokoobrazovanih te je relativno veliki udio mladih zaposlenih u inozemstvu koji predstavljaju push faktor prostoru uz već razvijeno poduzetništvo i obrtništvo.

4.2. Prostorni razvoj

Prostorni razvoj Grada Lepoglave obuhvaćen je u nekoliko prostorno-planerskih strateških dokumenata (vidi: Prostorni planovi). Kartografski prikazi Prostornog plana uređenja grada Lepoglave (URL 2) prikazuju korištenje i namjenu površina, infrastrukturne sustave, uvjete korištenja, uređenja i namjene prostora te građevinska područja pojedinih

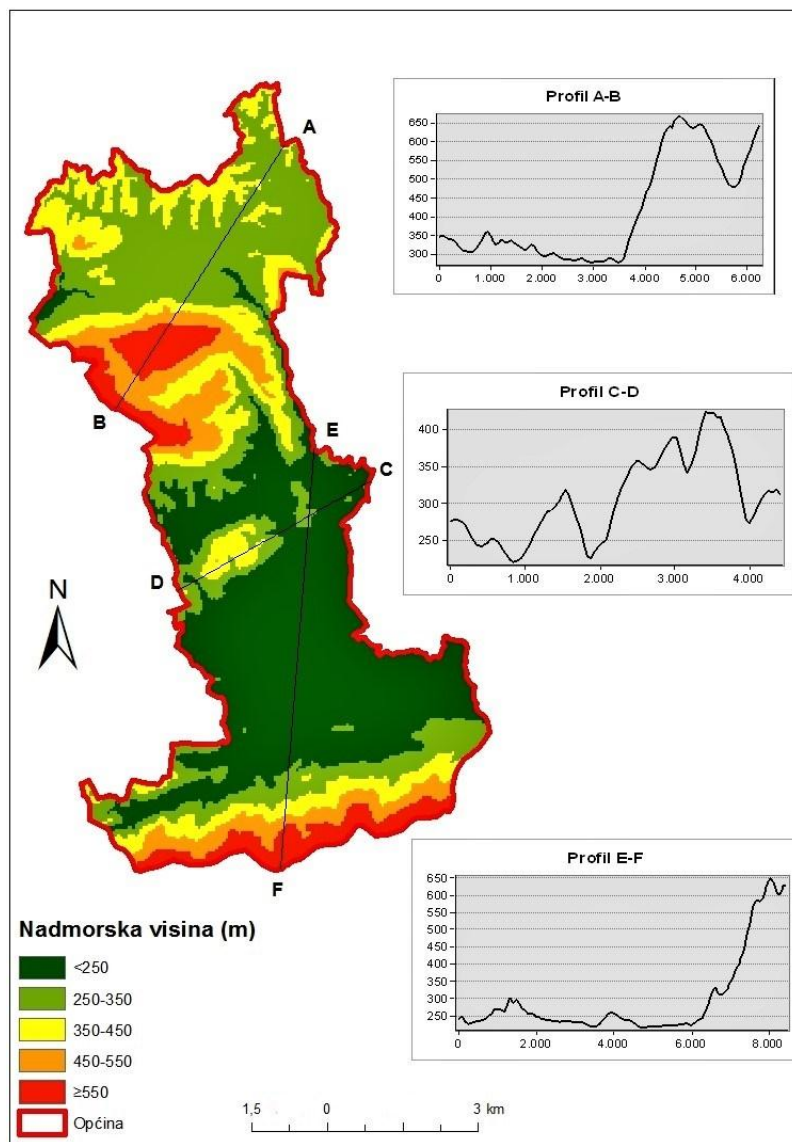
naselja. Na temelju njih možemo objasniti regionalni koncept Grada i funkcije njegovoga prostora.

Najviše izgrađenog i neizgrađenog dijela građevinskih područja nalazi se u naselju Lepoglava što je očekivano s obzirom na koncentraciju broja stanovnika i sjedište gradskih funkcija. Najmanje građevinskih površina te ujedno najviše površina pod šumama imaju naselja Kameničko Podgorje, Žarovnica, Crkovec, Očura, ali Lepoglava zbog položaja na sjevernim padinama Ivanščice. Površine gospodarske namjene smještene su u Lepoglavi, najviše u industrijskoj zoni, te kamenolomu u Očuri što predstavlja temeljnu gospodarsku djelatnost naselja, ali i uvelike uzurpira prostor.

Prostor Grada Lepoglave obiluje vodotocima, prirodnim (Očura i Lepoglava) i kultiviranim (Bednjica, Jazbina Višnjička, Donja Višnjica, Gornja Višnjica, Zlogonje i Zalužje) krajobrazima te prostorom ekološke mreže Natura 2000.

4.2.1. Regionalni koncept

Područje Grada Lepoglave (sl. 19) obuhvaća sjeverozapadne padine Ivanščice, koja je najznačajnija reljefna uzvisina (1061 m), dolinu rijeke Bednje kao dio Lepoglavsko-ivanečkog polja, područje Ravne gore (680 m) te blage brežuljke do 400 m nadmorske visine. Od velikog su značaja i speleološki i biospeleološki lokaliteti na području Ivanščice i Ravne gore. Na temelju izrađenog speleološkog katastra navedenih područja kojim su utvrđena 63 podzemna objekta te reliktni živi podvodni fosili, koji dokazuju pripadnost Ravne gore Alpama i alpskoj fauni (URL 4), čime se potvrđuju brojni navodi o Ravnoj gori kao najistočnijem dijelu Alpa. Postoji jedna veća i nekoliko manjih skupina ponikava u istraživanom području. Glavna skupina (60-ak ponikava) nalazi se na Ravnoj gori na mjestima višestrukih rasjeda. Postojanje ponikava i špilja upućuje na postojanje krškog reljefa, što je rijetka specifičnost šireg kontinentalnog prostora (Komes, 2017).

Sl. 20. Hipsometrijska karta Grada Lepoglave s profilima

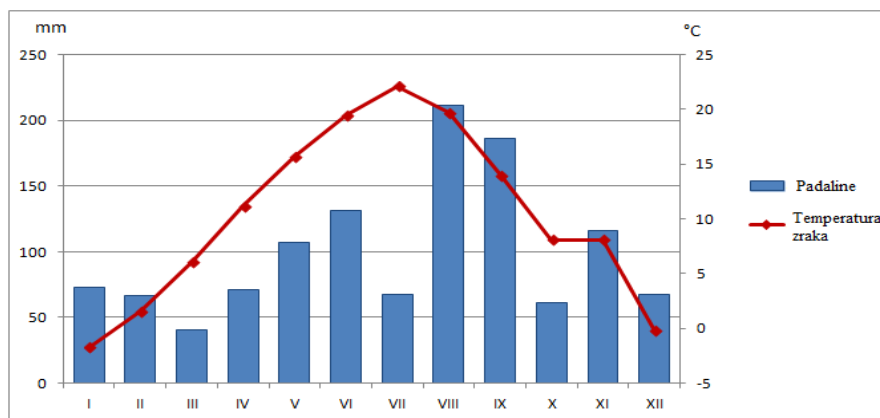
Izvor: Izrađeno prema podacima DGU-a.

Veliki problem šireg Gradskog područja jest pojava klizišta. Višednevne kiše posljednjih godina pogoduju njihovom sve češćem nastanku zbog zasićenja tla vodom i podizanja podzemne razine vode. Najveći broj klizišta javlja se na području 3. ($5 - 12^\circ$) i 4. ($12 - 32^\circ$) kategorije nagiba, koje su i najzastupljenije površinskim udjelom u ukupnoj površini Grada. S obzirom na ekspoziciju padina, najveći broj klizišta nalazi se na području s jugozapadnom ekspozicijom. Prema starosti, najveći broj klizišta zabilježeno je na području naslaga miocenske starosti (pješčenjaci, pijesci, lapori, tufovi) (Loparić i Pahernik, 2012).

Klimatska, morfološka i pedološka obilježja predstavljaju osnovne uvjete za održavanje tradicionalne poljoprivredne djelatnosti. Ukupno raspoloživo poljoprivredno zemljište prostire se na nešto manje od 1/3 ukupne (66 km²) površine Grada, od čega se obrađuje oko polovine vrlo usitnjenog (prosječna veličina 0,1 ha) i rasparceliranog (9295 parcela) zemljišta. Prema kvaliteti tla pripadaju P2 (vinogradarska, vrijedna do umjereno dobra oranična tla) i P3 (oranična tla s većim ograničenjima služe za voćarstvo i stočarstvo) prostornoj kategoriji (URL 4).

Druga polovina površine poljoprivrednog zemljišta uglavnom je pokrivena šumama koje predstavljaju jedno od bogatstava ovoga prostora. Rasprostranjene su na obroncima Ivanščice te na Ravnoj gori i okolnim većim uzvisinama. Najveće površine zahvaćaju šume hrasta medunca i crnog graba, iznad pojasa hrastovih šuma pojas je gorske šume obične bukve, dok su u najvišoj zoni raširene bukove i jelove šume (Crkvenčić, 1974). Šume neposredno iznad naselja većinom su u privatnom vlasništvu, dok je u državnom vlasništvu ostatak površina pod šumom do vrha Ravne gore i Ivanščice.

Za Hrvatsko zagorje karakterističan je utjecaj i Jadranskog mora i Panonske nizine. Zime su relativno blage, ljeta umjereno topla, a jesen neznatno toplija od proljeća (sl. 20). Toplina ljeti, odnosno najmanje 50 dana sa srednjom mjesečnom temperaturom od 20 °C, pogoduje razvoju vinogradarstva, koje za dobar urod zahtijeva minimalno 40 takvih dana (Crkvenčić, 1974). Položenost vinograda najjugozapadnim padinama i u nešto višim područjima, sprječava štetni utjecaj mraza u proljeće i temperaturne inverzije u hladnijem dijelu godine.

Sl. 21. Klimadijagram za meteorološku postaju Varaždin

Izvor: Podaci za meteorološku postaju Varaždin, zadnji standardni period (1981. - 2010. godine); Državni hidrometeorološki zavod.

Prosječna godišnja količina padalina iznosi oko 1000 mm, što pogoduje rastu žitarica i ostalih poljoprivrednih kultura. Godišnji raspored padalina je povoljan, prvenstveno u rano ljetno kada kiše daju dovoljno vlage za rast i dozrijevanje biljaka. Štete usjevima donose česti ljetni grmljavinski pljuskovi i tuče te poplave u nižim reljefnim područjima (Komes, 2017).

Prostor Grada obiluje nalazištima tehničko-građevnog kamena, pijeska i šljunka te ciglarske gline. Eksploatacija se vrši u kamenolomu Očura, uz državnu cestu (D35) i željezničku prugu (URL 7).

Grad obiluje vodnim bogatstvom. Najduža hrvatska rijeka, koja cijelim svojim tokom protječe kroz državni prostor – rijeka Bednja, izvire u naselju Bednjica te gornjim tokom zajedno sa svojim pritocima protječe lepoglavsko-ivanečkom dolinom. Vodovod „Sutinjska“ i vodovod „Ravna gora“ opskrbljuju širi prostor Grada pitkom vodom. Uz navedene, postoji niz lokalnih izvora pitke vode od kojih se neki koriste u vodovodu, a neki služe kao usputno stajalište kraj ceste i pružaju okrepu čistom izvorskom vodom. Jedan od takvih je izvor „Pipica“ u naselju Zlogonje, koji je dobio svoju punu funkciju zahvaljujući složnim mještanima. „Izvorišta vode u sustavu vodoopskrbe Ivkom d.d. predstavljaju izuzetno značajne resurse. Prema zadnjim podacima 2005. godine, analize vode pokazuju da je voda bistra, bez boje, okusa i mirisa, stalne temperature te ne zahtijeva nikakav proces obrade“ (URL 4: 53). Navedeno potvrđuje i kategorizacija voda (NN 77/98, URL 11) prema kojoj je Bednja svrstana u vode II. kategorije, a ostali izvori (Ravna gora) u vode I. kategorije, odnosno zadovoljavaju zahtjeve dobrog ekološkog stanja i kakvoće vode.

Pojedini dijelovi prostora Grada zbog svoje prirodne ljepote i biološke vrijednosti nalaze se pod zaštitom ekološke mreže NATURA 2000 (vršni dio Ivanščice, vršni dio Ravne gore, livade uz Bednju) (NN 124/13, URL 12).

Od ostalih prirodnih ljepota ističe se Gaveznicica – Kameni vrh zaštićeni geološki spomenik prirode (1998. godine). Jedino je nalazište poludragog kamenja ahata i jedini sačuvani fosilni vulkan u Hrvatskoj. Lokalitet ne služi za komercijalnu eksploataciju poludragog kamenja već kao znanstveno-edukativno-turistička prezentacija vulkana kroz koju vodi maskota „Vulkanko“. Gaveznicu godišnje posjeti oko 3000 registriranih posjetitelja od kojih je najviše školske djece u sklopu terenske nastave za koju su lokaliteti u Gradu vrlo zahvalan poduhvat (Godinić, 2018).

4.2.2. Funkcije prostora

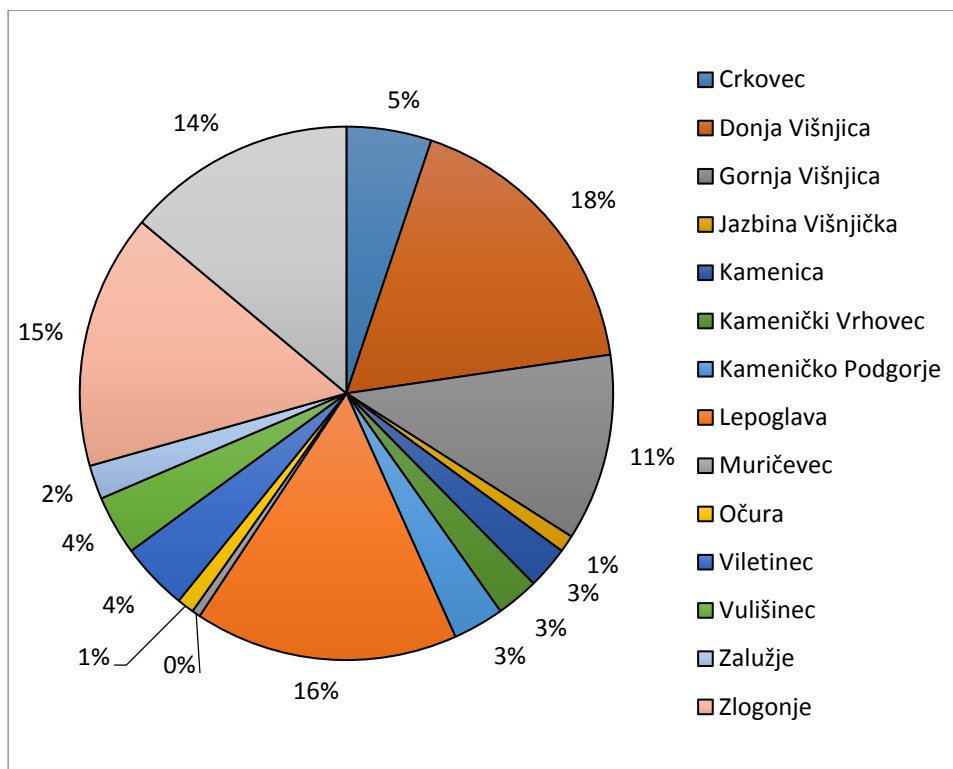
Funkcionalnost prostora Grada možemo proučavati kroz potencijale prostora (vidi: Regionalni koncept) i bavljenje stanovništva određenom gospodarskom djelatnosti. U skladu sa Zakonom o regionalnom razvoju Republike Hrvatske (NN 147/14 i 123/17, URL 3) Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije provodi ocjenjivanje i razvrstavanje jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave prema indeksu razvijenosti s ciljem poticanja ravnomjernijeg regionalnog razvoja. Prema novoj Odluci (NN 132/17, URL 13), Varaždinska županija nalazi se u III. skupini jedinica područne (regionalne) samouprave koja se prema vrijednosti indeksa nalazi u drugoj polovini iznadprosječno rangiranih, a Grad Lepoglava u IV. skupini (indeks 99, 33), odnosno prvoj četvrtini ispodprosječno rangiranih jedinica lokalne samouprave.

Primarni sektor u ovom tradicionalno poljoprivrednom kraju obuhvaća uglavnom ratarstvo i stočarstvo koje je najzastupljenije te služi kao svojevrsni generator poljoprivredne proizvodnje. Najveći udio poljoprivrednih površina služi za proizvodnju stočne hrane (kukuruz, ječam) te kao pašnjaci i livade. Prema brojnom stanju stoke iz Upisnika poljoprivrednika 2015. godine, najviše je bilo ovaca, goveda i svinja (URL 14). Prema slobodnoj procjeni, najviše kućanstava ipak uzgaja kokoši i piliće, malo manje svinje, a goveda, ovaca (u porastu) i konja gotovo da i nema (u usporedbi s prošlim vremenima). Jačanjem deagrarizacije te smanjivanjem udjela stočarstva dolazi do sve veće raširenosti socijalnog ugara u ukupnom broju poljoprivrednih površina te smanjenju privlačnosti nekoga kraja (Vresk, 1971/72; Lukić, 2010).

Nakon stočarskih kultura, po zastupljenosti slijede krumpir i tikve uljanice. Potencijal uzgoja buća prepoznao je i Agro-turistički klaster Lepoglava te u suradnji s Gradom, Varaždinskom županijom i Savjetodavnom službom unatrag nekoliko godina provode Projekt uzgoja buća. Osnovni cilj projekta jest okrupnjavanje zapuštenog zemljišta kroz zakup te besplatno educiranje zainteresiranog stanovništva. Time se želi jačati svijest o potrebi održavanja vlastitih poljoprivrednih površina i mogućnostima dodatnih prihoda za domaćinstvo (URL 15). Voćarske kulture su slabo zastupljene, a uvode se neke nove i dosad nepoznate kulture poput aronije, borovnice, lavande.

Broj obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava (OPG) je nedovoljan s obzirom na potencijal prostora. Prema Upisniku poljoprivrednika i broju OPG-ova u Gradu je 2017. godine bilo ukupno 209 (2016. godine bilo ih je ukupno 218) OPG-ova (URL 16). Vlasnici su u gotovo dvostruko većem udjelu muškarci. Prema dobnom sastavu prevladavaju stariji od 50 godina i OPG-ovi s jednim do dva člana što dokazuje sve veću nezainteresiranost

mladih za poljoprivredu i dovodi u pitanje opstanak poljoprivredne tradicije kraja. Najviše OPG-ova po naseljima (sl. 21) ima prostor Višnjice (51, 2%) i to Donja Višnjica i Zlogonje, zatim slijede Lepoglava i Žarovnica, a ostala naselja sudjeluju s manjim udjelima.

Sl. 22. Broj obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava prema tipu i spolu nositelja/odgovorne osobe na dan 31.12.2017. godine

Izvor: Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju, Upisnik poljoprivrednika, URL

16

Gospodarstvo je najrazvijenije i najkoncentriranije u Lepoglavi što se može zaključiti i iz podataka o broju stanovnika po naseljima te prostornom kretanju stanovnika. Također, najveći udio zaposlenog stanovništva (tab. 19) je u sekundarnom sektoru (44,8 %) i to veći udio stanovništva ostalih naselja (54,1 %) nego gradskog te se kao zanimljivost izdvajaju zaposlenog poljoprivrednog stanovništva gradu. Prema podacima 2011. godine više je zaposlenih u poljoprivredi u gradu (2,8 %) nego u ostalim naseljima (1,2 %). Zaključujemo kako grad privlači stanovništvo okolnih naselja kao mjesto rada i usluga no još uvijek nije na razinirazvoja kada bi mogao odašiljati razvojne impulse u svoju okolicu jer i sam ima karakteristike života u ruralnom prostoru.

Najveći udio zaposlenih sekundarnog sektora jest u prerađivačkoj industriji, građevinarstvu te poduzetnika u privatnom vlasništvu. Poduzetnička zona nalazi se na

periferiji grada uz državnu cestu D35 (Varaždin – Švaljkovec) te željezničku prugu Varaždin – Golubovec. Grad imarazne pogodnosti za otvaranje vlastitih poslovnih prostora potencijalnim poduzetnicima jer ima mjesta za širenje, a trenutno ih je deset. Ove godine Grad raspisuje javni natječaj za prodaju nekretnina u vlasništvu Grada (9 parcela) u poduzetničkoj zoni s ciljem širenja proizvodne industrije i nastavka rasta gospodarstva u Lepoglavi (URL 17).

U Gradu je ukupno 163 registriranih firmi i obrta, a upravo obrtništvo čini stup poduzetništva Lepoglave. Uglavnom su to građevinske firme, firme koje pružaju usluge transporta te uslužne djelatnosti. Njihova raspoređenost po naseljima je neravnomjerna pa se u Lepoglavi nalazi gotovo polovica (49,7 %) ukupnog broja firmi i obrta, zatim slijede Višnjica (17,8 %), Žarovnica (15,3 %) te ostala naselja s puno manjim udjelima.

Uslužne djelatnosti¹⁷ zapošljavaju 18,8 % ukupnog broja zaposlenih, pri čemu je također veći udio zaposlenih ostalih naselja u ovom sektoru kao posljedica velikog broja firmi i obrta u ostalim naseljima koji osim pružanja usluga i zapošljavaju stanovništvo. Ujedno pozitivno utječu na zadržavanje stanovništva u naseljima te pružaju ekonomsku sigurnost koja, između ostalog, utječe na natalitet.

Turistički potencijal je ogroman no turistička ponuda i infrastruktura su manjkave, odnosno na niskom stupnju razvoja. Brežuljci, izvori pitke vode, Ravna gora, „čisti zrak“, čipka, Gaveznicica, ahata, kaznionica, sakralni objekti, arheološka nalazišta, gastronomija, enologija, paragliding, planinarenje, cikloturizam,... Samo su neke od mogućih turističkih atrakcija, no unatoč dolascima turista i posjetitelja turizam se uglavnom svodi na izletnički turizam zbog malog broja smještajnih kapaciteta. To su uglavnom privatne smještajne jedinice te planinarski domovi pa je Lepoglava samo usputno stajalište turistima koji produžuju u smjeru Trakošćana, Ivanca, Varaždina ili dalje ako žele prenoćiti.

Jedino kvartarni sektor ima veći udio zaposlenih u gradu (38,4 %) nego u okolici (23,3 %) što proizlazi iz koncentracije gradskih funkcija u gradu.

4.3. Infrastrukturne pretpostavke

U infrastrukturu ubrajamo sve ono što čini svojevrsnu tehničku podršku normalnom svakodnevnom funkcioniranju društva 21. stoljeća. U skladu s prostorom proučavanja, u infrastrukturne pretpostavke ubrajamo komunalnu, cestovnu, željezničku, informacijsko-komunikacijsku infrastrukturu te ne manje važne ekološke pretpostavke prostora.

¹⁷ Tercijarni sektor.

4.3.1. Tehničke pretpostavke

4.3.1.1. Komunalna infrastruktura

U komunalnu infrastrukturu uključena je vodoopskrbna, električna i plinska mreža, kao i sustav kanalizacije te sustav prikupljanja, odvoza i zbrinjavanja komunalnog otpada.

Sustav vodoopskrbe Grada planira se unutar vodoopskrbnog plana Varaždinske županije. Veći dio Grada pripada vodoopskrbnom području Ivanec, a usluge vodoopskrbe i odvodnje pruža tvrtka Ivkom d.o.o., a u Lepoglavi istu ulogu obavlja tvrtka Varkom d.d. Od ukupno devet kaptiranih izvorišta dva se nalaze u Lepoglavi (Ravna Gora i Sutinjska). Problem u vodoopskrbi nastaje zbog vodoopskrbestanovništva pitkom vodom putem manjih lokalnih izvora, koji postaju nedostatni za tu namjenu, a mreže dotrajale. Iako je plan čitavi prostor uklopiti u javni vodovod ne isključuje se korištenje vlastitih izvorišta koja svojim kapacitetom i kakvoćom vode zadovoljavaju kriterije (URL 18).

Ne postoji jedinstveni sustav odvodnje otpadnih voda, a postojeći sustav građen je prema potrebama sa ispuštima direktno u lokalne vodotoke. Problem je prepoznat na županijskoj razini gdje razina priključenosti na odvodnju iznosi tek oko 25 – 30 %. Uz projekt Aglomeracije Varaždin tu je još šest takovih projekata izrade jedinstvenog sustava odvodnje i kanalizacije među kojima je i Lepoglava koja je u fazi izrade studijske dokumentacije i rješavanja problema većeg broja distributera na Gradskom području, a planirani završetak projekta jest 2023. godine (URL 19).

Glavni distributer električne energije za prostor Lepoglave jest Elektra iz Varaždina koja napaja naselja preko TS 20/10 kV Lepoglava, a manji dio Lepoglave opskrbljuje 110/20/10 kV Ivanec. Plinoopskrbu za Grad vrši Termoplin d.d. iz Varaždina, a prema zadnjim dostupnim podacima (2014. godine, URL 4) i slobodnoj procjeni udiiodomaćinstava priključenih na plinsku mrežu Grada iznosi oko 30 – 40 %.

Prikupljanje, odvoz i zbrinjavanje komunalnog otpada te održavanje groblja vrši Ivkom d.d. svaki drugi tjedan prema rasporedu odvoza.

4.3.1.2. Cestovna infrastruktura

Zbog velike gustoće naseljenosti i velikog broja naselja, cestovna mreža Grada Lepoglave je gusta, ali u nezadovoljavajućem stanju. Ceste se dijele na javne i nerazvrstane, dok se javne ceste dijele na državne, županijske i lokalne (URL 4). Lepoglava se nalazi na povoljnom prometno-geografskom položaju, između dva značajna cestovna pravca: Zagreb – Varaždin – Budimpešta i Zagreb – Krapina – Maribor – Graz

koja su preko Lepoglave spojena magistralnim cestovnim pravcem Varaždin – Ivanec – Sv. Križ Začretje. Unatoč tome, prometno je izolirana, kao i cijeli zapadni dio Varaždinske županije, zbog nepostojanja brze ceste koja bi omogućila cjelovitu međužupanijsku povezanost (URL 25).

Cestovna mreža Grada Lepoglave prema svim pokazateljima razvijenija je od cestovne mreže Varaždinske županije i Republike Hrvatske (tab. 21). Prostorna gustoća koja označava odnos duljine mreže i površine teritorija (kilometara mreže/100 km²) iznosi 108,5, dok demografska gustoća koja označava odnos duljine mreže i broja stanovnika (kilometara mreže/10000 stanovnika) iznosi 86,9. Također, Engelov koeficijent kao opći pokazatelj razvijenosti prometne mreže u Gradu Lepoglavi (97,1) veći je u odnosu na Županiju i državu.

Tab. 21. Pokazatelji razvijenosti cestovne mreže Grada Lepoglave, Varaždinske županije i Republike Hrvatske 2016. godine

	Prostorna gustoća (km/100 km ²)	Demografska gustoća (km/10 000 stan.)	Engelov koeficijent
Grad Lepoglava	108,5	86,9	97,1
Varaždinska županija	93,9	67,4	79,6
Republika Hrvatska	47,3	62,4	54,3

Izvor: Statistički ljetopis 2017. godine, DZS; Županijska uprava za ceste,; Strategija razvoja Grada Lepoglave, 2014.

Javne ceste kategorizirane su u državne, županijske i lokalne. Područjem Grada prolaze dvije državne ceste: D35 u dužini od 4,2 km (od ukupno 49,8 km) te D508 u dužini od 6 km (od ukupno 19,6 km), širine 6-7 m i ograničenjem brzine na 50-60 km/h. Županijskim cestama povezana su sva veća naselja, a veze sa susjednim gradovima i općinama također su dobre zahvaljujući razgranatoj mreži županijskih cesta. Sve županijske ceste, ukupne dužine 30,2 km, su asfaltirane, ali nejednako održavane. Prosječna širina županijskih cesta je 5-6 m, a dio njih je pretvoren u ulice s obostranom gradnjom. Lokalne razvrstane ceste ukupne dužine 31,56 km povezane su u sustav sa županijskim cestama. One su širine 4-5 m, s minimalnim tehničkim elementima, signalizacijom i upitnom prometnom sigurnosti. Kolnici samo djelomice udovoljavaju zahtjevima i propisima jer su dijelom oštećeni i

neredovito održavani, a odvodnja neriješena. Nerazvrstane ceste duljine 117 km u nadležnosti su Grada Lepoglave, a njih čine sve ostale ceste – prilazi, poljski, šumski i drugi putovi te dio ulica i prometnih površina. Ulice u gradu Lepoglavi relativno su dobro uređene, dok su ceste van gradskog naselja dijelom asfaltirane i uređene, a dio je u pripremi za asfaltiranje (URL 7). Zbog nezadovoljavajućeg stanja cesta na području Grada Lepoglave, Hrvatske ceste će do 2021. godine investirati više od 28 milijuna kuna u rekonstrukciju i modernizaciju postojeće cestovne infrastrukture. Cilj projekata je uređenjem cestovne infrastrukture sigurnost u prometu podići na višu razinu te tako povećati sigurnost građana, a osobito djece (URL 27).

Na području Grada Lepoglave nalazi se granični međudržavni cestovni prijelaz II. kategorije Zlogonje koje je pod nadležnosti Policijske postaje Ivanec (URL 28). Na temelju Sporazuma između Republike Hrvatske i Republike Slovenije o pograničnom prometu i suradnji 2003. godine stavljen je u funkciju prijelaznog mjesta što znači da se državna granica može prijeći samo s valjanom pograničnom propusnicom u kojoj je potvrđeno mjesto prelaska Zlogonje – Meje (URL 29).

Neodgovarajući pristup regionalnim i međunarodnim cestovnim koridorima ograničava mogućnost rasta i razvoja lepoglavskog kraja što su prepoznali i gradski čelnici. Naime, postojeće stanje državne ceste D35 ne zadovoljava potrebe lokalnog gospodarstva, ali i uvjete investitora čije je glavno pitanje pristup autocesti (URL 27). Umrežavanje i suradnju u funkciji razvoja na lokalnoj i regionalnoj razini u fizičkom smislu omogućila bi izgradnja brze ceste Varaždin – Ivanec – Krapina koja bi prolazila i kroz Grad Lepoglavu. Brza cesta, koja je najznačajniji planirani prometni pravac zapadnog dijela Varaždinske županije, omogućila bi cjelovitu međužupanijsku povezanost te povezanost s glavnim žarištima razvoja pri čemu se prvenstveno misli na Zagreb. Opći zaključak glasi da bi cesta omogućila revitalizaciju naselja i gospodarstva uz zadržavanje stanovništva. (URL 25).

Poslove javnog cestovnog prijevoza na području Grada Lepoglave obavlja tvrtka Autobusni promet Varaždin, član Presečki grupe. U Gradu ne postoji autobusni kolodvor, a najbliži je onaj u Ivancu s kojim su lepoglavska naselja najbolje povezana. Četiri naselja određena su kao polazišta autobusa ili kao krajnja odredišta autobusa (Lepoglava, Kamenica, Višnjica i Žarovnica). Prema voznom redu, dnevno s autobusnog stajališta u Lepoglavi prema Ivancu polazi 21 autobus, a iz smjera Ivanca prema Lepoglavi također dolazi 21 autobus. Iz Višnjice prema Ivancu dnevno polazi 10 autobusa, dok iz Ivanca u Višnjicu dolazi njih 13. Iz Kamenica prema Ivancu polazi 4, a iz Žarovnice 6 autobusa, dok u Kamenicu iz Ivanca dolazi 4, a u Žarovnicu 9 autobusa. Slabija je povezanost javnim

cestovnim prijevozom sa sjedištem županije, Varaždinom. Iz Lepoglave dnevno prema Varaždinu polazi 11 autobusa, iz Višnjice 6 autobusa, iz Žarovnice 2 autobusa, dok direktnih linija iz Kamenice nema. Jednak broj linija dnevno prometuje u suprotnim smjerovima gdje je Varaždin polazišna točka, a naselja s područja Grada krajnja su odredišta putovanja. Važno je napomenuti da sve linije koje naselja povezuju s Varaždinom prometuju kroz autobusni kolodvor Ivanec, primjerice od 21 linije koje dnevno prometuju na relaciji Lepoglava – Ivanec, 11 njih nastavlja putovanje prema Varaždinu. Subotom je broj linija znatno smanjen, dok nedjeljom autobusi ne voze (URL 30).

Povezanost Grada Lepoglave s ostalim bližim gradovima Varaždinske županije je zadovoljavajuća, no problem predstavlja međugradski promet, odnosno nedostatna povezanost grada Lepoglave s ostalim naseljima Grada (Strategija razvoja Grada Lepoglave, 2014). Iz Lepoglave prema Višnjici prometuje šest linija, prema Kamenici tri linije, a prema Žarovnici dvije linije, dok iz Višnjice prema Lepoglavi dnevno prometuje šest linija, a iz Kamenice i Žarovnice prema Lepoglavi dvije linije (URL 30).

Većina autobusa prometuje u jutarnjim satima, dok je u popodnevnim satima i navečer prometovanje znatno smanjeno. Vozni red prilagođen je zaposlenima koji svakodnevno putuju iz mjesta stanovanja u mjesto rada, pri čemu su za stanovnike lepoglavskog područja kao centri rada najvažniji Ivanec, Lepoglava i Varaždin. Također, vozni red prilagođen je srednjoškolicima, učenicima putnicima koji svakodnevno putuju u srednje školu u Ivancu ili Varaždinu što se primjećuje prema povećanom broju autobusa koji prometuju između 14 i 15 sati, kada većini srednjoškolaca završava nastava.

4.3.1.3. Željeznička infrastruktura

Željezničku infrastrukturu čini željeznička pruga od Golubovca preko Lepoglave prema Varaždinu, no ta veza ne predstavlja veliku važnost u povezivanju s regionalnim centrima, zbog loše željezničke infrastrukture, dugotrajnosti vožnje (Lepoglava – Zagreb između 3 i 4 sata) i orijentiranosti na automobilski promet.

Poboljšanje u željezničkom povezivanju sa Zagrebom donijela bi izgradnja „Lepoglavske spojnice“ (Lepoglava – Krapina ili Lepoglava – Sv. Križ Začretje) (Klečina i dr., 2015) koja predstavlja ogroman potencijal i olakšanje u povezivanju javnim prijevozom, no zasad predstavlja samo mrtvo slovo na papirima svih važnih strateških dokumenata prostora.

Izgradnja „Lepoglavske spojnice“ i realizacija „Projekta razvoja integriranog prijevoza putnika i intermodalnog prijevoza tereta na području regije Sjeverne Hrvatske“ pod sloganom „Tri županije – jedan prometni sustav“ pridonijela bi većoj mobilnosti stanovništva, koheziji i dostupnosti prostora ali i podizanju kvalitete života. Projekt je u fazi izrade Master plana kao strateške podloge za sve kasnije projekte, a Lepoglava je prepoznata kao jedno od mjesta s potrebom integracije željezničkog i autobusnog prometa (URL 20).

4.3.1.4. *Informacijsko-komunikacijska infrastruktura*

Usluge telekomunikacije na prostoru Grada osiguravaju Hrvatske telekomunikacije d.d., Telekomunikacijski centar Varaždin s tri pristupne telekomunikacijske mreže na području Grada (RSS Žarovnica, RSS Donja Višnjica i SSS Lepoglava) (URL 4).

Infomatičko-informacijska tehnologija je zadovoljavajućau gradu no udaljavanjem prema rubnim dijelovima Grada, posebice prema pograničnom području, drastično pada te zbog sve većeg broja nezadovoljnih korisnika uslijed sve veće nužnosti informatičkog komuniciranja zahtjeva obnovu i nadogradnju postojeće infrastrukture.

Jedini poštanski ured Grada nalazi se u Lepoglavi, dok je onaj u Donjoj Višnjici zatvoren 2012. godine čime je kvaliteta života okolnog prostora vidno narušena, posebice kod starije populacije.

4.3.2. *Ekološke pretpostavke*

Izvorna ljepota i potencijal ruralnog brežuljkastog krajolika je neupitan. Bogatstvo vodom i šumama doprinosi toj slici ali i kvaliteti života stanovništva. Poljoprivreda kao tradicija kraja predstavlja, u usporedbi s prošlim stoljećima, barem dijelom dio svakodnevice većine domaćinstava. Također, doprinosi jedinstvenom i vrijednom kultiviranom izgledu krajolika. No, starenjem populacije i nezainteresiranošću mladih, sve je više zapuštenog zemljišta što će vlasti Grada u budućnosti početi novčano sankcionirati. Izostanak većih industrijskih pogona i prometnih koridora doprinose osjećaju „čistoće zraka“. Uz to, jačanjem svijesti o potrebi i nužnosti očuvanja prirode, sve više ljudi promišlja i realizira zamisli vezane uz obnovljive izvore i uštedi energije. Zeleni otoci na prostoru Grada smanjuju broj divljih odlagališta.

4.4. Ostale društvene pretpostavke

4.4.1. Predškolski i školski odgoj

U Gradu postoji sustav ranog i predškolskog odgoja te osnovnoškolskog obrazovanja, a visokoškolske ustanove i sustavi cjeloživotnog obrazovanja ne postoje već se potrebe ostvaruju u Ivancu, Varaždinu i ostalim većim gradovima.

Predškolski odgoj i obrazovanje provodi Dječji vrtić Lepoglava, ujedno i jedini dječji vrtić čiji je osnivač Grad. Program se odvija u tri starosne skupine, a u četvrtoj se provodi predškolski program. Drugi dječji vrtić „Runolist“ u Žarovnici u privatnom je vlasništvu, a oba vrtića osim redovnih programa provode i mnoštvo radionica te razne aktivnosti. Osim u vrtićima, predškolski program se provodi i u šest osnovnih škola na području Grada i općine Bednja. Popunjenost kapaciteta postojećih vrtića i potreba za njihovim proširenjem dovela je do renovacije i produživanja radnog vremena Dječjeg vrtića u Lepoglavi te početak realizacije dječjeg vrtića u Donjoj Višnjici.

Osnovnoškolsko obrazovanje provodi se u tri osnovne škole, u Lepoglavi, Kamenici (područna škola u Žarovnici) i Donjoj Višnjici (područna škola u Cvetlinu, općina Bednja). U prethodnoj školskoj godini spomenute škole pohađalo je ukupno 843 učenika (323 učenika u Lepoglavi, 167 u Žarovnici, 164 u Kamenici, 152 u Višnjici i 37 učenika u Cvetlinu), a zaposleno je bilo ukupno 126 djelatnika škola (URL 21, URL 22 i URL 23).

Po završetku osnovne škole učenici pohađaju srednje škole najčešće u Ivancu ili Varaždinu. Studenti odlaze na studij u Varaždin, Zagreb i u Sloveniju, a sve češće i u ostale dijelove Hrvatske. Grad pomaže svim učenicima i studentima u sufinanciranju prijevoza te dodjeljivanjem studentskih stipendija.

4.4.2. Zdravstvo

Zdravstvena skrb u Gradu organizirana je u okviru Doma zdravlja u Lepoglavi te sektorske ambulante u Donjoj Višnjici. Ljekarna te stomatološke ambulante također su stacionirane u Lepoglavi. Najbliža hitna medicinska pomoć stacionirana je u Varaždinu nakon gašenja one u Ivancu. Najveći problem predstavlja povremena prisutnost liječnika u Donjoj Višnjici čime je ugrožena kvaliteta života starijima i nemoćnima ali i onim najmlađima.

4.4.3. Udruge i kulturni segment života

U Gradu je vrlo izražena djelatnost udruga koje predstavljaju srž društvenoga života i doprinose očuvanju kulture, tradicije, gospodarstva i običaja kraja. Udruge uz pomoć Grada organiziraju razne manifestacije, primjerice, Dani sporta, zabave i kulture i Višnjici s memorijalnim malonogometnim turnirom; Lepoglavski dani; Čipkarski festival; Jailhouse festival i brojni drugi. Trenutno je aktivno 66 udruga s više od 2000 članova, a one obuhvaćaju sve segmente prirodnih ljepota i kulturne baštine prostora Lepoglave (URL 24).

4.5. Razvoj ili stagnacija?

Demografskom analizom i utvrđenim potencijalom prostora izvodi se zaključak kako je razvoj prostora neupitan ukoliko će vlast prepoznati potrebe stanovništva i orijentirati ukupni razvoj u poželjnom smjeru.

Prema svim indikatorima Grad ulaže inicijativu u razvoj, međutim on je tek u svojim začetcima. To je najbolje vidljivo kroz proces centralizacije grada premda on još uvijek zadržava sve karakteristike tradicionalnog poljoprivrednog života ruralnih područja. Dakle, grad je još u fazi razvoja kada nema dovoljno moći da pokrene razvojne impulse u svoju okolicu. Također, to ne znači kako treba proći izgledno vrijeme da se isto i ostvari, već valja težiti ravnomjernijem i održivom razvoju kako gradskog središta tako i ruralne okolice. Upravo ostala naselja predstavljaju najveći demografski, resursni ali i zavidan poduzetnički potencijal kojemu je osnovna infrastruktura neophodna, a olakšice dobrodošle.

5. USKLAĐENOST PROSTORNO-PLANERSKE DOKUMENTACIJE, RAZVOJNIH POTREBA I POTENCIJALA

Grad Lepoglava ispunjava sve propisane normative što se tiče temeljne prostorno-planerske dokumentacije jedne jedinice lokalne samouprave (Urbanistički plan uređenja grada Lepoglave, Prostorni plan Grada Lepoglave, Program ukupnog razvoja Grada Lepoglave, Razvojna strategija Grada Lepoglave). Dodatni plus za razumijevanje koncepcije prostora jest i Strategija LAG-a Sjeverozapad premda je treba uzimati s rezervom s obzirom da obuhvaća prostor gotovo cijele Varaždinske županije.

Navedeni dokumenti omogućuju relativan uvid u dinamične prostorne procese i razvojne potrebe. Razvojna strategija određuje prostorne potencijale i određuje razvojne ciljeve te predstavlja nulti korak prilikom prijave projekata Grada na natječaje resornih ministarstava i povlačenje sredstava iz Fondova Europske unije. Također, strateški dokumenti i prostorni planovi su statična, a prostorni procesi i potrebe društva vrlo dinamična komponenta u procesu planiranja ukupnoga razvoja. K tome, Strategiji uskoro istječe „rok trajanja“ shodno trenutnoj financijskoj perspektivi Europske unije (od 2014. do 2020. godine). Od vremena njezine izrade i donošenja došlo je do brojnih razvojnih promjena i novih razvojnih potreba, ali i promjena u demografskoj strukturi stanovništva. Stoga relevantne podatke u Strategiji treba uzimati s rezervom i što prije krenuti u njihovu aktualizaciju kako bi dobili uvid u stvarno stanje i potrebe prostora.

5.1. Fondovski pristup i potencijal

Ulaskom Hrvatske u Europsku uniju otvorena su mnoga vrata i prilike za sve prostorne dimenzije i potrebe razvoja naše države. Sve su traženiji pojedinci koji pišu projekte za prijave na natječaje raznih Fondova, ali i resornih ministarstava s ciljem uravnoteženog razvoja i u skladu s prostornim potencijalima. I Grad Lepoglava slijedi primjere dobre prakse te se tako može pohvaliti s desetak provedenih projekata koji su ostvareni od ulaska u Europsku uniju u vrijednosti od oko 2,5 milijuna eura. K tome valja pridodati i projekte raznih Gradskih udruga koje su za svoje potrebe privukle sredstva od oko 400 000 eura, a tu su prvenstveno udruge mladih i udruge koje se bave promicanjem kulture. Grad otvara svoja vrata i za posjete brojnih delegacija i uvaženih pojedinaca pri čemu se pokazuje kao poželjna destinacija za potencijalna ulaganja.

Svoj potencijal Grad iskazuje kroz brojne zaslužene titule i suradnje: Europski grad sporta, Europska volonterska služba, Eurodissey, Mladi na djelu i Erasmus+. Posebno je ponosan na status dobiven krajem prošle godine, „Grad – prijatelj djece“, zbog

ostvarivanja prava i potreba djece prema UN-ovoj Konvenciji o pravima djeteta. Vidljiv napredak ostvaren je u povećanom iznosu namjenski usmjerenom prema djeci, kapitalnim ulaganjima u objekte za djecu, pomaže Udrugama koje imaju programe namijenjene djeci te raspolaže sustavom potpore za darovite učenike i njihove mentore (URL 31). Samim projektima i programima koji su najvećim djelom usmjereni na djecu Grad je ostvario potpore u visini od oko 10 milijuna kuna, a uz subvencioniranje Grada taj iznos premašuje 14 milijuna kuna. Najveći dio sredstava odlazi na rekonstrukciju i adaptaciju Dječjeg vrtića Lepoglava, dok je za obećani vrtić u Donjoj Višnjici projekt u fazi iskazivanja interesa i izrade projektne dokumentacije.

Osim demografskog potencijala, Grad potiče svoje male i srednje poduzetnike kroz potpore male vrijednosti; javnim natječajem poziva potencijalne poduzetnike u širenje postojeće poduzetničke zone; pokušava proširiti šumarski potencijal prostora kroz projekt za financiranje Tehnološkog centra drvne industrije; najpotrebitijima pruža pomoć „Humanitarnim paketom za sjevernu Hrvatsku“, a dosad je više od 140 nezaposlenih iz skupine teško zapošljivih građana, koji se niz godina nalaze na burzi te svoju egzistenciju osiguravaju kroz socijalnu naknadu, uključio u program „Gradim Grad – program inkluzivnih javnih radova u Lepoglavi“.

5.2. Proračunske mogućnosti

Proračun Grada Lepoglave za 2018. godinu iznosi otprilike jednako koliko iznos povučenih sredstava putem projekata unatrag pet godina, a na kraju godine očekuje se deficit proračuna u većem iznosu nego dosadašnjih godina. Vodeći razlog deficitu jesu brojni projekti koje Grad provodi te u njima sudjeluje u određenom postotku te povećana potreba za izgradnjom i obnovom komunalne i cestovne infrastrukture, zbog problema klizišta i nepostojanja sustava odvodnje. To dokazuje i proračun za tekuću godinu, prema kojem se za održavanje komunalne djelatnosti izdvaja oko 30 %, a kapitalna ulaganja u komunalnu infrastrukturu iznose oko 70 % ukupnih sredstava za komunalnu djelatnost (oko 11 milijuna kuna). Od projekata ulaganja u komunalnu infrastrukturu najviše sredstava odlazi u Lepoglavu (gotovo 1 milijun kuna), preko 250,000 kuna predviđeno je za trg i parkiralište u Donjoj Višnjici, te nešto manje od 250,000 kuna za uređenje groblja u Kamenici.

Za rad Gradskog vijeća i jedinstvenog upravnog odjela izdvaja se oko četiri milijuna kuna godišnje.

Projekti javnih usluga po naseljima su neravnomjerno raspoređeni. Najviše sredstava ulaže se u Lepoglavu pa je tako u planu u dvije godine za rekonstrukciju i adaptaciju Dječjeg vrtića Lepoglava izdvojiti po četiri milijuna kuna, za uređenje zgrade Gradske uprave tri godine po 120,000 kuna te uređenje poduzetničke zone u 2018. godini preko 100.000 kuna. Postavlja se pitanje, opravdava i poduzetnička zona uložena sredstva s obzirom na njezinu namjenu i namjeru zapošljavanja, ako poduzetnik postavlja solarne kolektore i ne zapošljava niti jednog radnika?

Nadalje, za Kameničko Podgorje namijenjeno je 510.000 kuna za javne usluge (izgradnja društvenog doma), za izgradnju društvenog doma u Zlogonju predviđeno je 400.000 kuna u tri godine, a za vrtić u Donjoj Višnjici po 50.000 kuna u tri godine. S obzirom na dosadašnja iskustva većine građana naselja okolice Lepoglave, predviđena sredstva najčešće su samo predizborno obećanje ili ostaju samo mrtvo slovo na papiru.

Zanimljiva stavka u proračunu jest poticanje tradicionalne poljoprivredne djelatnosti ovoga prostora za koju se naredne tri godine planira izdvojiti po 140.000 kuna, za razvoj gospodarstva po 450.000 kuna godišnje, a razvoj turističke djelatnosti po 675.000 kuna. Primjer neravnomjernosti potpore Grada jest i u poticanju raznih manifestacija, pa se tako tri vodeće manifestacije grada podupiru s oko 290.000 kuna pri čemu najjeftinija manifestacija gradski proračun košta 30.000 kuna, dok se jedna trodnevna manifestacija u Višnjici, koja ima tradiciju dugu 23 godine i veliki broj posjetitelja te veliča kulturnu baštinu, sport i memorijal na prerano preminulog branitelja sufinancira s 15.000 kuna godišnje.

Od čistih demografskih stavki proračuna izdvajaju se potpore za novorođenčad u iznosu 140.000 kuna godišnje, sufinanciranje privatnog (250.000 kuna godišnje) i Gradskog vrtića (1,778.615 kuna godišnje), sufinanciranje prehrane učenika osnovnih škola s 40.000 kuna godišnje. Demografsku sliku prostora dobro izražava stavka u proračunu koja se odnosi na poklone za djecu povodom Božića u iznosu 20.000 kuna godišnje, a za pomoć stanovnicima starije životne dobi u obliku božićnice ili uskrsnice izdvaja se 50.000 kuna godišnje.

5.3. Županijska koncepcija

Glavna vizija razvoja Varaždinske županije glasi: „Varaždinska županija ulaganjem u gospodarstvo i obrazovanje, kao pokretačke snage razvoja, postaje konkurentna sredina koja svojim građanima osigurava visoku kvalitetu života i rada.“ (URL 9: 116). Glavni cilj jest razvoj dinamične ekonomije utemeljene na znanju, modernoj industriji i tehnologiji te

uspostavljanje kulture natprosječnih rezultata uspostavljanjem poduzetničke okoline koja povezuje javni i privatni sektor, kapital i znanje. U drugom redu spominje se poticanje održivog razvoja te razvoj turizma temeljnog na tradicionalnim, ali i novim vrijednostima regije i njezinih stanovnika.

No, nema nijednog strateškog cilja ili mjere koja bi uključivala stabilizaciju postojećih negativnih demografskih procesa, posebice prirodne depopulacije. Zatim se postavlja pitanje, koliko je navedena vizija Županije doista efektivna i ostvarena od vremena donošenja strategije, ako usporedimo s brojem iseljenog stanovništva, posebno mladih i obrazovanih. Uočavamo nesklad između poticanja obrazovanja i zapošljavanja istih obrazovanih mladih ljudi, kao što je to uostalom slučaj i na nacionalnoj razini.

6. MODELIRANJE BUDUĆNOSTI

Nakon sveobuhvatne demografske analize prostora te prikaza osnovnih prostornih potencijala, infrastrukturnih, gospodarskih i proračunskih pretpostavki možemo promišljati o modelima ukupnog razvoja u budućnosti.

Ruralni svijet posebno je osjetljiv i ne trpi nikakve nagle promjene i nasilne akcije, stoga mu je potrebno pristupiti s posebnim oprezom. Cilj je iskoristiti i osnažiti postojeće resurse, valorizirati ih podići na novu i kvalitetniju razinu, zaustaviti negativne trendove i poboljšati ukupnu kvalitetu života. Ne smije se zanemariti uloga srednjih i malih gradova. Oni najčešće nisu u stanju pokrenuti razvojne procese ili biti njihovim osloncem nego većinom i sami dijele sudbinu ruralne okoline. Njihovom stabilizacijom postiže se ravnoteža između dva izražena polarizacijska procesa u državi: sve jače metropolizacije velikih gradova i kritičnog razvojnog posustajanja ruralne periferije (Štambuk, 2002).

Prirodna depopulacija zahvaća gotovo sva naselja Grada, a u budućnosti će se intenzivirati ukoliko se ne poduzmu mjere na lokalnoj razini, s obzirom da su nas vladajući dužnosnici na nacionalnoj razini uvjerali kako se njihovim konkretnim potezima nadaju još samo oni najoptimističniji. Grad titulom „prijatelj djece“ obećava svjetlu budućnost onim najmlađima, no treba do njih uopće doći. Svaka novčana naknada za novorođenčad je dobrodošla, no gotovo nitko u današnjim uvjetima kontrole rađanja i planiranja obitelji ne očekuje za roditeljstvo financijsku stimulaciju već odgovarajuće uvjete za kvalitetan život, zdravstvenu skrb te odgoj i obrazovanje svojih potomaka. Iako su višečlana kućanstva danas prava rijetkost, Grad još uvijek zadržava to bogatstvo. Ostavljanje djece na čuvanje bakama i djedovima ne predstavlja svima trajno rješenje, niti je to moguće u uvjetima sve manje zainteresiranosti mladih za poljoprivrednu djelatnost zbog koje većina poslova ostaje na teret starijoj populaciji. Stoga, daljnja ulaganja u rekonstrukcije i izgradnje novih dječjih vrtića pruža sigurnost i pomoć roditeljima, ali i nadu budućim roditeljima kako je osiguran prvi korak sigurne skrbi, odgoja i socijalizacije njihovih najmlađih. Pozitivna prirodna promjena zaustavlja negativne demografske trendove, revitalizira dobnu strukturu stanovništva i pruža potporu budućem održavanju svih postojećih sustava te ukupnom razvoju prostora.

Posebnost prostora predstavlja rast inozemnih radnika, kao svojevrsnog fenomena ponavljanja, dobro nam poznate, povijesti *gastarbajtera* 60-ih i 70-ih godina prošloga stoljeća. Otvaranjem granica ulaskom Hrvatske u Europsku uniju pogranična radna snaga dobiva dodatni „pull“ faktor za odlazak na rad u države Srednje Europe, najčešće su to Slovenija, Austrija, Njemačka. Gotovo nitko ne može zamjeriti nekome što odlazi „u

svijet“ osigurati sebi i svojoj obitelji bolje egzistencijalne uvjete i buduću kvalitetu života, ako isto ne može ostvariti u svojoj državi. Scenarij je optimističan zbog ostajanja navedenih *novih gastajbajtera* u mjestu boravka gdje ulažu u svoje obitelji i domaćinstva čime se podiže kvaliteta života i izgled samih naselja. Gotovo da nema nezgrapnog stambenog objekta, jedan ili dva automobila po kućanstvu su uobičajena pojava, a granice između života u gradu i u ruralnom prostoru se potpuno brišu. Gradska i seoska djeca imaju jednake uvjete za obrazovanje i kvalitetu života ukoliko im to infrastrukturne pretpostavke prostora dozvoljavaju. U Gradu Lepoglavi infrastruktura je manjkava i još uvijek predstavlja značajne probleme za postizanje jednake kvalitete života u cijelom prostoru. Loša kvaliteta cestovne mreže, sustav nogostupa i javne rasvjete, dječja igrališta, odvodnja, brzi Internet, samo su neke od temeljnih pretpostavki za ravnomjeran razvoj prostora u 21. stoljeću.

Sistem života *novih gastajbajtera* dokazuje kako je moguće uspostaviti suradnju između mjesta boravka i mjesta rada. Slično se može primijeniti u sistemu s lokalnom dijasporom kroz promociju prostora i života u Lepoglavi upravo preko lokalnih radnika u inozemstvu. Iako su veze s dijasporom relativno čvrste, a njihovi dolasci u zavičaj barem na godišnjoj bazi, potrebno je uložiti puno veće napore u poboljšanje infrastrukture kako bi isti dobili dobar motiv za povratak. Brojni iseljenici iskazuju čežnju i želju za povratkom ukoliko bi imali osiguranu zdravstvenu i staračku skrb. S obzirom da je gotovo nerealan očekivati njihov ili povratak druge i treće generacije iseljenika, prvenstveno prije rješavanja određenih uvjeta na nacionalnoj razini, potrebno im je osigurati motiv za povratak u rodni kraj u mirovinu, a time privući i njihove potomke, odnosno mlađe generacije iseljenika. Dakle u bližoj okolini potrebni su doktor, ljekarna, pošta, trgovina, bankomat i bogatiji društveni sadržaji. U principu, sve ono što bi i mlađim obiteljima dalo motiv za ostanak u rodnom kraju. S druge strane, mlađe generacije prvih iseljenika su sve redom mlade obrazovane osobe na prestižnim radnim mjestima, neospornog obrazovanja i poslovnog iskustva. Svi oni nose u sebi tu crtu rodnog kraja svojih roditelja, ali je njihov povratak gotovo nemoguć jer su odrasli i djeluju u svijetu koji je barem dvadesetak godina ispred Hrvatske. Zbog toga valja jačati veze s lokalnom dijasporom, slušati njihove savjete i prihvatiti njihovu pomoć s ciljem napretka prostora i eventualno mogućnošću promjene njihovih stajališta o mjestu boravka u budućnosti.

Kao vodeće ciljeve gospodarstva valjalo bi jačati ruralnu turističku djelatnost. Pri tome je manjkav dosadašnji sistem promidžbe kulturne i prirodne baštine gradskog naselja te su potrebna značajna ulaganja u zaštitu prirode i valorizaciju turističke ruralne periferije

Grada. Jačanjem turizma okolice, automatski se povlači pitanje potrebe adekvatne infrastrukture, budućih zapošljavanja i kvalitete života.

Poljoprivredna djelatnost nikada ne će poprimiti oblike i razmjere nekih prošlih vremena. Glavni uzrok tome jest dobni sastav stanovništva. Potrebno je jačati dosadašnju dobru praksu pokrenute od Agro-turističkog klastera, koji otkupom zemljišta potiče i educira stanovništvo o nekim novim i dohodovnim poljoprivrednim kulturama.

Temelj gospodarstva Grada predstavlja ogroman broj poduzetnika i obrtnika na tako malom prostoru. Stoga je prioritet budućeg ukupnog razvoja jačanje i poticanje poduzetničke kulture čime se osiguravaju radna mjesta lokalnog stanovništva te se daje ekonomska sigurnost svakom pojedincu za planiranje demografske budućnosti.

Zaključno, Gradskoj vlasti kao predstavnicima više od 8000 stanovnika Lepoglave ne preostaje ništa drugo, nego upregnuti još trostruku snagu i ambiciju u smjeru održivog ukupnog razvoja koji prema provedenoj demografskoj analizi, osigurava demografski opstanak prostora. I tako u krug.

7. ZAKLJUČAK

Na kraju ovoga rada preostaje prodiskutirati o polaznim hipotezama. Zaključujemo kako su sve hipoteze potvrđene i kao takve prihvaćene.

H1 Suvremeni demografski procesi Lepoglave pokreću destabilizacijske procese u prostoru. Prirodna i ukupna depopulacija, sve veći udio starog stanovništva, poremećena dobna struktura stanovništva. Postojeće strukture stanovništva i njihovo moguće negativno intenziviranje u budućnosti postaju neodržive i neprihvatljive za planiranje stabilnih demografskih i gospodarskih procesa u budućnosti.

H2 Stoga je neophodna demografska revitalizacija Grada kao preduvjeta ukupnog razvoja u budućnosti. Potrebno je zadržati postojeća rađanja i stvoriti siguran sustav potpora za buduće roditelje što bi dovelo do rasta nataliteta. Konstatirano je kako je novčana pomoć dobrodošla, no nije preduvjet za buduća rađanja. Glavni poticajni faktori jesu osiguran smještaj u dječjem vrtiću za svako dijete i optimalna infrastrukturna podrška s ciljem smanjivanja različitih obrazovnih mogućnosti ali i kvalitete života u ruralnim i urbanim područjima.

H3 Realizacijom Schengenskog sporazuma te izgradnjom brze ceste i „Lepoglavske spojnice“ u željezničkom prometu, Lepoglava bi postala jedna od žarišnih točaka u integriranom prometu. Potencijal ruralnog prostora je neupitan zbog pružanja visoke kvalitete života, zaštićene prirodne vrijednosti, zbog turističkog aspekta razvoja, ali i kroz obnavljanje poljoprivredne djelatnosti u nekom novijem kontekstu s obzirom na demografsku strukturu prostora. Stoga zaključujemo kako valorizacija tranzitnog položaja i ruralnosti prostora služe kao preduvjeti ukupnog budućeg razvoja Lepoglave.

H4 Kao glavni problem kod analize kvalitete života u nekom naselju, ali i potencijalnih modela razvoja u budućnosti izdvajaju se infrastrukturne pretpostavke i opremljenost temeljnim centralnim funkcijama. Stoga je potvrđeno kako, opremljenost funkcijama u naseljima utječe se na njihovu demografsku budućnost i održivost.

H5 Grad Lepoglava u posljednjih je pet godina dokazao kako može i zna realizirati projekte i povlačiti sredstava iz Fondova i resornih ministarstava s ciljem održavanja pozitivne demografske slike i pospješivanja ukupnog razvoja. S obzirom na sporost demografskih procesa vrijeme će pokazati hoće li dosadašnji i budući projekti imati željene efekte. No, neupitno je kako u današnjim uvjetima razvoja i vladanja našom državom, iskorištavanje sredstava iz Fondova Europske unije predstavlja temeljni financijski model ukupnog razvoja.

LITERATURA I IZVORI PODATAKA

1. Akrap, A., 2015: Panel diskusija - *Demografski slom Hrvatske: Hrvatska do 2051.*, Bogoslovska smotra, 85 (2015) 3, 855-881.
2. Crkvenčić, I., 1974: *Geografija SR Hrvatske 1-7*, knjiga 2, Školska knjiga, Zagreb.
3. Čipin, I., Akrap, A., Knego, J., Međimurec, P., Đurđević, K., 2014: *Stručna podloga za izradu Strategije prostornog razvoja Republike Hrvatske: Demografski scenariji i migracije*, Ekonomski fakultet, Katedra za demografiju, Zagreb.
4. Čipin, I., Međimurec, P., 2017: Fertilitet i obiteljska politika u Hrvatskoj, *Političke analize*, vol. 7, br. 31., str. 3-9.
5. Friganović, M., 1990: *Demogeografija; stanovništvo svijeta*, Školska knjiga, Zagreb.
6. Godinić, M., 2018: Grad poznat po pavlinima, čipkarstvu, ahatu i zatvoru – Lepoglava, *Meridijani – časopis za zemljopis, povijest, ekologiju i putovanja*, Samobor, 62-72.
7. Jakop, Z., 2017: Povijesnom istinom do bolje budućnosti – svjedočanstva, Udruga Branitelji Hrvatske Lepoglava.
8. Klečina, A., Štefičar, S., Solina, K., Gračanin, I., 2015: *Izgradnja željezničke pruge Krapina-Lepoglava*, stručna studija, radna verzija, Fakultet prometnih znanosti, Zagreb.
9. Komes, S., 2017: *Perspektive ruralnoga razvoja prostora Višnjice*, diplomski rad, Geografski odsjek Prirodoslovno – matematičkog fakulteta, Zagreb.
10. Loparić, I., Pahernik, M., 2012: GIS analiza ugroženosti padina klizištima u području Grada Lepoglave, *Acta Geographica Croatica*, 38, Zagreb, 35-58.
11. Lukić, A., 2010: O teorijskim pristupima ruralnom prostoru, *Hrvatski geografski glasnik*, 72/2, Zagreb, 49-75.
12. Nejašmić, I., 1991: *Depopulacija u Hrvatskoj – korijeni, stanje, izgledi*, Institut za migracije i narodnosti Sveučilišta u Zagrebu, Globus nakladni zavod, Zagreb.
13. Nejašmić, I., Štambuk, M., 2003: Demografsko stanje i procesi u neurbanim naseljima Republike Hrvatske, *Društvena istraživanja Zagreb* 65-66 (3-4), 469-493.
14. Nejašmić, I., 2005: *Demogeografija: stanovništvo u prostornim odnosima i procesima*, Školska knjiga, Zagreb.

15. Nejašmić, I., 2008: *Stanovništvo Hrvatske: demografske studije i analize*, Hrvatsko geografsko društvo, Zagreb.
16. Nejašmić, I., Bašić, K., Toskić, A., 2008: Prostorne značajke nataliteta u Hrvatskoj, *Hrvatski geografski glasnik*, 70 (2), 91 – 112.
17. Njegač, D., 1995: Oblici prostorne mobilnosti stanovništva Hrvatskog zagorja, *Geografski glasnik*, 57(1), 93-108.
18. Peršen, M., 1963: Ustaški logor, u: *Lepoglava*, biblioteka Nob, Zagreb, 162-172.
19. Pokos, N., 2017: Demografska obilježja sjeverozapadne Hrvatske, *Radovi zavoda za znanstveni rad HAZU Varaždin*, br. 28, 155-174.
20. Spevec, D., 2011: *Prostorne značajke demografskih resursa i potencijala Krapinsko-zagorske, Varaždinske i Međimurske županije*, Hrvatsko geografsko društvo, Zagreb.
21. Šantalab, D., 2005: Višnjica – mjesto bogate prošlosti, *Varaždinske vijesti*, br. 3168, 21. rujna 2005., 27.
22. Šimek, M., 1994: Arheološka topografija Lepoglave i okolice, *Lepoglavski zbornik 1993: Radovi sa znanstvenog skupa „Šest stoljeća kulture i umjetnosti u Lepoglavi“*, Kajkavsko spravišće, Zagreb, 111-120.
23. Štambuk, M., 2002: Selo i modernizacija-kratka povijest nesporazuma, u: *Zbornici: Prostor iza-kako modernizacija mijenja hrvatsko selo*, (ur. Štambuk, M., Rogić, I., Mišetić, A.), Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, 5-30.
24. Šterc, S., 2015: *Geografski i demogeografski identitet*, Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet, Zagreb, 143.
25. Šundalić, A., 2002: Evolucija seljačkog posjeda i njezin utjecaj na seoski okoliš, u: *Zbornici: Prostor iza-kako modernizacija mijenja hrvatsko selo*, (ur. Štambuk, M., Rogić, I., Mišetić, A.), Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, 197-220.
26. Vresk, M., 1971/72: Socijalni ugar i drugi oblici napuštanja agrarne aktivnosti kao posljedica emigracije i socijalnog diferenciranja stanovništva, *Hrvatski geografski glasnik*, 33-34, Zagreb, 79-90.
27. Živić, D., 2002: Odabrane značajke demografske strukture seoskih naselja u Hrvatskoj 1953.-1991., u: *Zbornici: Prostor iza-kako modernizacija mijenja hrvatsko selo*, (ur. Štambuk, M., Rogić, I., Mišetić, A.), Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, 91-130.
28. Živić, D., Turk, I., Pokos, N., 2014: Regionalni aspekti depopulacije Hrvatske, u: *Mostariensia*, 18, 1-2, 231-251.

29. Wertheimer-Baletić, A., 1978: *Ekonomska aktivnost stanovništva-demografski aspekti*, Školska knjiga, Zagreb.
30. Wertheimer-Baletić, A., 1999: *Stanovništvo i razvoj*, Mate, Zagreb.
31. Wertheimer-Baletić, A., 2004: Depopulacija i starenje stanovništva – temeljni demografski procesi u Hrvatskoj, *Društvena istraživanja – časopis za opća društvena pitanja* 13 (4-5), 631-651.
32. Wertheimer-Baletić, A., 2017a: Predmet demografije - povezanost s drugim društvenim napose ekonomskim znanostima, u: *Demografska teorija, razvoj stanovništva Hrvatske i populacijska politika (izbor radova)*, Meridijani, Samobor, 13-24.
33. Wertheimer-Baletić, A., 2017b: Posttranzicijska etapa u razvitku stanovništva – opća metodološka razmatranja, u: *Demografska teorija, razvoj stanovništva Hrvatske i populacijska politika (izbor radova)*, Meridijani, Samobor, 35-47.

URL 1: Službene stranice grada Lepoglave, <http://www.lepoglava.hr/>, (25.10.2017.)

URL 2: Prostorni plan uređenja Grada Lepoglave, <http://arhiva.vzz.hr/index.php/prostorni-plan-grad-lepoglava.html>, (31.7.2018.)

URL 3: Program ukupnog razvoja Grada Lepoglave, http://www.lepoglava.hr/uploads/content/1502/document/1/lepoglava_pur_finalna_verzija.pdf, (31.7.2018.)

URL 4: Gradska razvojna strategija 2014.- 2020., http://www.lepoglava.hr/uploads/content/1537/document/1/strategija_grama_lepoglave_2014_2020.pdf, (31.7.2018.)

URL 5: LAG Sjeverozapad, službene stranice, <http://www.lagsz.hr/lag-u-brojkama/>, (31.7.2018.)

URL 6: Županijska razvojna strategija Varaždinske županije 2011.-2013. godine, <http://www.varazdinska-zupanija.hr/repository/public/upravna-tijela/gospodarstvo-eu/zrs/2211-zupanijska-razvojna-strategija-final.pdf>, (3.8.2018.)

URL 7: Strategija regionalnog razvoja Republike Hrvatske, https://razvoj.gov.hr/UserDocsImages/O%20ministarstvu/Regionalni%20razvoj/razvojne%20strategije/Strategija%20regionalnog%20razvoja%20Republike%20Hrvatske%20za%20razdoblje%20do%20kraja%202020._HS.pdf, (3.8.2018.)

URL 8 : Metodologija popisa:

<https://www.dzs.hr/hrv/censuses/census2011/results/censusmetod.ht>, (1.6.2018.)

- URL 9: Zakon o regionalnom razvoju Republike Hrvatske, https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2014_12_147_2751.html, (31.7.2018.)
- URL 10: Uredba o indeksu razvijenosti, https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2017_12_131_3014.html, (31.7.2018.)
- URL 11: Uredba o klasifikaciji voda, https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1998_06_77_1037.html, (2.8.2018.)
- URL 12: Uredba o ekološkoj mreži, https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_10_124_2664.html, (2.8.2018.)
- URL 13: Odluka o razvrstavanju jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave prema stupnju razvijenosti, <https://razvoj.gov.hr/o-ministarstvu/regionalni-razvoj/indeks-razvijenosti/112>, (2.8.2018.)
- URL 14: Lokalna razvojna strategija Lokalne akcijske grupe Sjeverozapad, <http://www.lagsz.hr/wp-content/uploads/2017/10/LRS-LAG-Sjeverozapad-2014-2020.pdf>, (30.7.2018.)
- URL 15: ATK Lepoglava - Projekt uzgoja buča, http://www.atklepoglava.hr/wp-content/uploads/2016/01/Uzgoj-bu%C4%8Da_ATK-LEPOGLAVA.pdf, (2.8.2018.)
- URL 16: Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju, <https://www.apprrr.hr/upisnik-poljoprivrednika/>, (2.8.2018.)
- URL 17: Javni natječaj za širenje poduzetničke zone, <http://www.lepoglava.hr/sadrzaj/pregled/javni-natjecaj-za-prodaju-nekretnina-u-poduzetnickoj-zoni-lepoglava/3354?c=19>, (8.8.2018.)
- URL 18: Ivkom d.o.o. za vodoopskrbu i odvodnju, <http://www.ivkom-vode.hr/vodoopskrba.html>, (6.8.2018.)
- URL 19: Pripreme za projekt Aglomeracije Lepoglava, <http://www.lepoglava.hr/sadrzaj/pregled/pripreme-za-projekt-aglomeracije-lepoglava/2808>, (6.8.2018.)
- URL 20: Integrirani prijevoz putnika – regija Sjeverna Hrvatska, http://www.integrirani-prijevoz.com/index.php?content=Master_plan, (6.8.2018.)
- URL 21: Godišnji plan i program rada u OŠ Lepoglava 2017./2018. godine, http://os-astarcevica-lepoglava.skole.hr/upload/os-astarcevica-lepoglava/images/static3/1007/attachment/God.Plan_2017-2018.pdf, (7.8.2018.)
- URL 22: Godišnji plan i program rada u OŠ Kamenica 2017./2018. godine, http://os-kamenica.com/images/dokumenti/2017/godisnjiplaniprogram_2017-2018.pdf, (7.8.2018.)

URL 23: Godišnji plan i program rada u OŠ Višnjica 2017./2018. godine, http://os-ipoljaka-visnjica.skole.hr/upload/os-ipoljaka-visnjica/images/static3/856/attachment/Godisnji_plan_i_program_rada_skole_za_2017.-2018..pdf, (7.8.2018.)

URL 24: Registar udruga,

<https://registri.uprava.hr/#!udruge/wgMBAAEAAQAAAAAAAAANIEAQAAAQIAAAAB5iMAAAAAAAAAAAAAABAQFvaeIAA>, (7.8.2018.)

URL 25: Brza cesta Varaždin-Ivanec-Krapina, <http://www.kzz.hr/sadrzaj/novosti/procjena-utjecaja-na-okolis-brza-cesta-vz-kr/Rje%C5%A1enje%20MZOIP.pdf>, (8.8.2018.)

URL 26: Županijska uprava za ceste, Ceste, <http://zuc-vz.hr/ceste/>, (3. 8. 2018.)

URL 27: <http://www.lepoglava.hr/sadrzaj/pregled/do-2021-hrvatske-ce-ceste-na-podrucju-grad-lepoglave-investirati-vise-od-28-milijuna-kuna/3145>, (3.8.2018.)

URL 28: <http://varazdinska.policija.hr/MainPu.aspx?id=14861>, (3. 8. 2018.)

URL 29: <http://istarska.policija.hr/MainPu.aspx?id=1458>, (3. 8. 2018.)

URL 30: <http://www.ap.hr/hr/pretraga>, (8. 8. 2018.)

URL 31: Lepoglava postala „Grad – prijatelj djece“,

<http://www.lepoglava.hr/sadrzaj/pregled/lepoglava-postala-grad-prijatelj-djece/3070>, (8.8.2018.)

Državni zavod za statistiku, Podaci o stanovništvu na razini naselja dobiveni na zahtjev.

DHMZ- Državni hidrometeorološki zavod, Podaci za meteorološku postaju Varaždin; zadnji standardni period (1981.- 2010. godine)

PRILOZI

I. POPIS SLIKA

Sl. 1. Geografski položaj naselja Grada Lepoglave.....	5
Sl. 2. Naselja Grada Lepoglave prema broju stanovnika 2011. godine.....	10
Sl. 3. Gustoća naseljenosti Grada Lepoglave 2011. godine.....	12
Sl. 4. Kretanje broja stanovnika Grada Lepoglave po naseljima od 1857. do 2011. godine.....	14
Sl. 5. Ukupno kretanje stanovništva Grada Lepoglave od 1857. do 2011. godine.....	15
Sl. 6. Kretanje broja stanovnika (indeks na stalnoj bazi) Grada Lepoglave od 1857. do 2011. godine.....	18
Sl. 7. Osnovne sastavnice prirodnog kretanja stanovništva Grada Lepoglave od 1964. do 2016. godine.....	20
Sl. 8. Stopa prirodne promjene po naseljima Grada Lepoglave 1991., 2011. i 2016. godine.....	21
Sl. 9. Stopa prirodne promjene po naseljima Grada Lepoglave 2011. godine.....	22
Sl. 10. Indeksi kretanja rodosti i smrtnosti stanovništva Grada Lepoglave i Republike Hrvatske od 1991. do 2016. godine.....	24
Sl. 11. Ukupan broj doseljenih i odseljenih stanovnika Grada Lepoglave u unutarnjim migracijama u periodu od 2011. do 2016. godine.....	27
Sl. 12. Ukupan broj doseljenih i odseljenih stanovnika Grada Lepoglave u vanjskim migracijama u periodu od 2011. do 2016. godine.....	28
Sl. 13. Doseljeni u Grad Lepoglavu iz inozemstva prema popisu iz 2011. godine.....	29
Sl. 14. Udio dnevnih i tjednih migranata u ukupnom stanovništvu Grada Lepoglave 2011. godine.....	30
Sl. 15. Broj dnevnih i tjednih migranata Grada Lepoglave po skupinama 2011. godine....	31
Sl. 16. Udio dnevnih migranata u ukupnom broju zaposlenih po naseljima Grada Lepoglave 2011. godine.....	31
Sl. 17. Tipovi općeg kretanja stanovništva po naseljima Grada Lepoglave od 2001. do 2011. godine.....	35
Sl. 18. Indeks starosti stanovništva Grada Lepoglave 2011. godine.....	38
Sl. 19. Dobno-spolni sastav stanovništva Grada Lepoglave 2001. i 2011. godine.....	39
Sl. 20. Hipsometrijska karta Grada Lepoglave s profilima.....	50
Sl. 21. Klimadijagram za meteorološku postaju Varaždin.....	51

Sl. 22. Broj obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava prema tipu i spolu.....	54
--	----

II. POPIS TABLICA

Tab. 1. Naselja Grada Lepoglave prema broju stanovnika 1991., 2001. i 2011. godine....	10
Tab. 2. Gustoća naseljenosti Grada Lepoglave po naseljima 1991., 2001. i 2011. godine.....	11
Tab. 3. Ukupno kretanje broja stanovnika Grada Lepoglave od prvog modernog popisa 1857. do 2011. godine.....	16
Tab. 4. Ukupno kretanje broja stanovnika grada Lepoglave od 1857. do 2011. godine.....	17
Tab. 5. Ukupno kretanje broja stanovnika ostalih naselja Grada Lepoglave od 1857. do 2011. godine.....	18
Tab. 6. Prirodna promjena stanovništva Grada Lepoglave od 1991. do 2016. godine.....	23
Tab. 7. Žene stare 15 i više godina prema broju živorođene djece u Gradu Lepoglavi 2011. godine.....	24
Tab. 8. Migracijski saldo stanovništva Grada Lepoglave po međupopisnim razdobljima od 1991. do 2011. godine	26
Tab. 9. Ukupan broj doseljenih i odseljenih na području Lepoglave, Grada, ostalih naselja Grada i Varaždinske županije u 2001., 2011. i 2015. godini.....	26
Tab. 10. Udio dnevnih i tjednih migranata u ukupnom broju zaposlenih dnevnih i tjednih migranata 2011. godine.....	32
Tab. 11. Broj i udio dnevnih/tjednih migranata u ukupnom broju dnevnih/tjednih migranata Grada Lepoglave 2001. godine.....	33
Tab. 12. Broj i udio dnevnih/tjednih migranata u ukupnom broju dnevnih/tjednih migranata Grada Lepoglave 2011. godine.....	33
Tab. 13. Neki pokazatelji sastava stanovništva prema dobi i spolu u Lepoglavi, Varaždinskoj županiji i Republici Hrvatskoj 2001. i 2011. godine.....	36
Tab. 14. Tipizacija dobnog sastava stanovništva Grada Lepoglave, Varaždinske županije i Republike Hrvatske 2001. i 2011. godine.....	37
Tab. 15. Stanovništvo Grada Lepoglave prema gospodarskoj aktivnosti 2011. godine.....	41
Tab. 16. Radno sposobno stanovništvo Grada Lepoglave 2001. i 2011. godine.....	41
Tab. 17. Radno sposobno stanovništvo naselja Grada Lepoglave 2011. godine.....	42
Tab. 18. Udio zaposlenog stanovništva u ukupnom broju stanovnika po naseljima 2011. godine po naseljima Grada Lepoglave.....	43

Tab. 19. Zaposleno stanovništvo Grada Lepoglave po sektorima djelatnosti i mjestu rada 2001. i 2011. godine.....	44
Tab. 20. Stanovništvo Grada Lepoglave u dobi 15 i više godina prema postignutom stupnju obrazovanja 2011. godine.....	45
Tab. 21. Pokazatelji razvijenosti cestovne mreže Grada Lepoglave, Varaždinske županije i Republike Hrvatske 2016. godine.....	57

III. PLAN I PROGRAM PROJEKTNE NASTAVE

Naziv projekta	Demografske pretpostavke ukupnoga razvoja Grada Lepoglave
Voditelj	Silvija Komes, mag. educ. geogr.
Sudionici	Nastavnik/ica matematike Nastavnik/ica digitalne kartografije Nastavnik/ica povijesti Učenici dodatne nastave geografije, četvrti razred opće gimnazije
Mjesto projekta	Srednja škola Ivanec, Ivanec
Troškovnik i izvori financiranja	Srednja škola Ivanec
Trajanje projekta	Školska godina 2018./2019.
Ciljevi projekta	<p>Opći cilj:</p> <ul style="list-style-type: none"> - analizom demografskih struktura Grada Lepoglave odrediti moguće smjerove budućega razvoja prostora <p>Specifični ciljevi:</p> <ul style="list-style-type: none"> - poticati interes učenika za osjetljivost demografskih tema na primjeru zavičaja - razvijati sposobnost obrade i interpretacije temeljnih statističkih podataka - razvijati vještinu izrade tematskih karata pomoću GIS softvera - primijeniti stečena znanja prema nastavnom programu na prostor zavičaja - razvijati metodologiju znanstveno-istraživačkog rada - unaprijediti vještinu organiziranja prikupljenih podataka, pisanog i usmenog izražavanja - unaprijediti sposobnost samostalnog planiranja, iznošenja ideja i rješavanja problema - razvijati sposobnosti rada u skupini - razvijati osobnu odgovornost za preuzete zadatke - razvijati međusobno uvažavanje i suradnju <p>Odgojno-obrazovni ishodi:</p> <ul style="list-style-type: none"> - pregledom odabranih primjera prostorno-planerske dokumentacije utvrditi na koji se način u praksi analiziraju demografska poglavlja - koristiti publikacije Državnog zavoda za statistiku - pregledom relevantne literature i primjenom naučenog prikazati koji faktori utječu na demografsku sliku prostora Lepoglave

	<ul style="list-style-type: none"> - obradom statističkih podataka izabrati prikladan način njihovog prikazivanja (tablice, grafički prilozi, kartografski prikazi) - analizom statističkih podataka uočiti temeljne demografske procese u prostoru i njihove posljedice - intervjuiranjem gradonačelnika/zamjenika gradonačelnika Grada Lepoglave i po pet osoba po pojedinim naseljima (šesnaest) Grada Lepoglave ispitati konzistentnostdobivenih rezultata demografske analize i demografskih mjera koje se provode - obradom rezultata terenskog istraživanja utvrditi preklapanje statističkih podataka i podataka dobivenih intervjuiranjem - provjeriti održivost hipoteza: „Suvremeni demografski procesi Lepoglave pokreću destabilizacijske procese u prostoru.“ i „Demografska revitalizacija Lepoglave preduvjet je ukupnog razvoja u budućnosti.“ - predložiti set mjera potrebnih za demografsku revitalizaciju prostora Grada Lepoglave - osmisliti (poster ili PowerPoint prezentacija) i održati izlaganje o demografskim procesima u Gradu Lepoglavi i njihovim posljedicama po ukupni razvoj prostora u Srednjoj školi Ivanec i prostorijama Turističko-kulturno informativnog centra „Tawan“ u Lepoglavi.
Ciljana skupina	Motivirani i zainteresirani učenici dodatne nastave geografije 4. razreda opće gimnazije (skupina od 12 učenika)
Krajnji korisnici	Ostali učenici škole, gradonačelnik/zamjenik gradonačelnika Grada Lepoglave (moguće i gradonačelnik Grada Ivanca s ciljem proširivanja projekta na Grad Ivanec), ostala zainteresirana javnost.
Procijenjeni rezultati	Identifikacija demografskih procesa i potencijalnih demografskih problema u budućnosti. Mogućnost predlaganja demografskih mjera s ciljem zaustavljanja negativnih trendova i demografske revitalizacije u budućnosti. Identifikacija faktora koji utječu na demografske procese. Dovođenje u uzročno-posljedičnu vezu demografskih procesa i ukupnog razvoja prostora.
Glavne aktivnosti	<ol style="list-style-type: none"> 1. formiranje skupine od 12 učenika, upoznavanje s temom projekta i glavnim ciljevima 2. izrada plana aktivnosti, podjela zadataka, dogovaranje rokova za pojedine zadatke, dogovor o pravilima rada i načinu komunikacije 3. proučavanje odabranih prostorno-planerskih dokumenata i onih relevantnih za prostor Grada Lepoglave 4. proučavanje literature vezane uz povijest Lepoglave i stanovništvo 5. utvrđivanje faktora koji su utjecali na razvoj naseljenosti Grada

	<p>Lepoglave (povijesni, prirodno-geografski, socijalni, politički, ekonomski)</p> <ol style="list-style-type: none"> 6. proučavanje publikacija Državnog zavoda za statistiku 7. obrada statističkih podataka (tablice, grafički prilozi) 8. izrada kartografskih prikaza pomoću GIS softvera 9. interpretacija dobivenih rezultata statističke analize 10. utvrđivanje među-popisnih promjena (povezivanje s prethodno utvrđenim faktorima naseljenosti) 11. identifikaciju suvremenih demografskih procesa u prostoru 12. prijedlog demografskih mjera na temelju statističkih rezultata 13. priprema pitanja za intervjuiranje 14. intervjuiranje gradonačelnika/dogradonačelnika Grada Lepoglave 15. intervjuiranje stanovnika Grada Lepoglave (po pet osoba po naselju) 16. uspoređivanje rezultata intervjuiranja sa statističkim rezultatima 17. izradaprijedloga novih demografskih mjera uzimajući u obzir intervjue i statističke rezultate 18. usuglašavanje oko temeljnih demografskih procesa, potrebnih demografskih mjera i razvojnih procesa u prostoru 19. priprema za usmeno izlaganje rezultata istraživanja 20. usmeno izlaganje u Srednjoj školi Ivanec i TKIC-u u Lepoglavi
Relevantnost	Utjecaj na jačanje svijesti učenika sudionika, ostalih učenika, šire javnosti ali i gradskih vlasti o važnosti demografije i usmjeravanja populacijske politike kao temeljnog indikatora ukupnog razvoja i strateškog pitanja prostora.
Partneri i suradnici	Nastavnici suradnici, Srednja škola Ivanec, anketirano stanovništvo, Grad Lepoglava, gradonačelnik/dogradonačelnik Grada Lepoglave
Metodologija	Metoda prikupljanja, selektiranja i razmatranja relevantnih podataka, metoda analize i sinteze, metoda deskripcije, komparacije, metoda intervjuiranja, samostalni istraživački rad, statističke i grafičke metode, pismeno i usmeno izražavanje
Opis projekta	<ol style="list-style-type: none"> 1. formiranje skupine od 12 učenika, upoznavanje s projektom, ciljevima, zadacima te dogovor oko odjele zadataka i njihovih rokova 2. proučavanje literature (povijest Lepoglave, prostorno-planerska dokumentacija, stanovništvo Hrvatske) (tri skupine po četiri učenika) 3. sinteza stečenih znanja dobivenih proučavanjem navedene literature (svi učenici po skupinama) 4. proučavanje publikacija Državnog zavoda za statistiku i upute za obradu statističkih podataka (svi učenici) 5. obrada statističkih podataka (tablice, grafički prilozi, tematske geografske karte) (tri skupine po četiri učenika) 6. sinteza rezultata dobivenih obradom statističkih podataka i prijedlog demografskih mjera (svi učenici po skupinama)

7. priprema za intervjuiranje i provođenje intervjuiranja (četiri skupine po tri učenika; svaka skupina intervjuira stanovništvo četiri naselja po dogovoru; svi učenici dolaze na intervju s gradonačelnikom/dogradonačelnikom, a intervju provode učenici koji intervjuiraju stanovnike naselja Lepoglave)
8. usporedba rezultata intervjuiranja sa statističkim podacima (svi učenici po prethodnom rasporedu u četiri skupine)
9. usuglašavanje oko temeljnih demografskih i razvojnih procesa te potrebnih demografskih mjera (svi učenici)
10. priprema za usmeno izlaganje i održavanje usmenog izlaganja u Srednjoj školi Ivanec i TKIC-u u Lepoglavi (četiri dobrovoljca)

Provedbeni plan:

1., 2. i 3. aktivnost: rujan/listopad 2018. godine

4., 5. i 6. aktivnost: studeni/prosinac/siječanj/veljača 2018./2019. godine

7. i 8. aktivnost: ožujak 2019. godine

9. i 10. aktivnost: travanj/svibanj 2019. godine

Prezentacija:

- svibanj 2019. godine

Praćenje i vrednovanje:

- planirano je kontinuirano praćenje ostvarivanja planiranih individualnih i skupnih aktivnosti, postignutih rezultata te će se bilježiti pozitivna i negativna iskustva za planiranje budućih projekata
- učenici će tijekom projekta provesti unutarnje vrednovanje, odnosno anonimno pismenim putem dati povratnu informaciju o zadovoljstvu i zainteresiranosti projektom
- na kraju projekta učenici će samovrednovati ostvarenost njihovih individualnih ciljeva postavljenih na početku projekta, a nastavnik će formativno vrednovati doprinos i ostvarenost u projektnim aktivnostima
- vanjsko vrednovanje provesti će se od strane prisutnih tijekom usmenog izlaganja rezultata projekta

Održivost projekta:

- provedbom projekta učenici će razvijati svijest o demografskim problemima, razvijati komunikacijske vještine te će jačati socijalne i građanske kompetencije
- krajnji produkt projekta jesu materijali u sklopu PowerPoint prezentacije ili postera koji ostaju u trajnom vlasništvu škole, mogu se izlagati na nekim od priredaba škole te se objaviti na internetskim stranicama škole i Grada Lepoglave
- ukoliko se projekt pokaže kao uspješan i potakne interes javnosti, sljedeće godine moguća je provedba istog projekta na primjeru Grada Ivanca

<p>Popis literature i izvora (izbor)</p>	<p>Za učenike:</p> <p>Godinić, M., 2018: Grad poznat po pavlinima, čipkarstvu, ahatu i zatvoru – Lepoglava, <i>Meridijani – časopis za zemljopis, povijest, ekologiju i putovanja</i>, Samobor, 62-72.</p> <p>Nejašmić, I., 2005: <i>Demogeografija: stanovništvo u prostornim odnosima i procesima</i>, Školska knjiga, Zagreb.</p> <p>Njegač, D., 1995: Oblici prostorne mobilnosti stanovništva Hrvatskog zagorja, <i>Geografski glasnik</i>, 57(1), 93-108</p> <p>Pokos, N., 2017: Demografska obilježja sjeverozapadne Hrvatske, <i>Radovi zavoda za znanstveni rad HAZU Varaždin</i>, br. 28, 155-174.</p> <p>Šimek, M., 1994: Arheološka topografija Lepoglave i okolice, <i>Lepoglavski zbornik 1993: Radovi sa znanstvenog skupa, „Šest stoljeća kulture i umjetnosti u Lepoglavi“</i>, Kajkavsko spravišće, Zagreb, 111-120.</p> <p>Štambuk, M., 2002: Selo i modernizacija-kratka povijest nesporazuma, u: <i>Zbornici: Prostor iza-kako modernizacija mijenja hrvatsko selo</i>, (ur. Štambuk, M., Rogić, I., Mišetić, A.), Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb.</p> <p>Živić, D., 2002: Odabrane značajke demografske strukture seoskih naselja u Hrvatskoj 1953.-1991., u: <i>Zbornici: Prostor iza-kako modernizacija mijenja hrvatsko selo</i>, (ur. Štambuk, M., Rogić, I., Mišetić, A.), Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, 91-130.</p> <p>Živić, D., Turk, I., Pokos, N., 2014: Regionalni aspekti depopulacije Hrvatske, u: <i>Mostariensia</i>, 18, 1-2, 231-251.</p> <p>Wertheimer-Baletić, A., 2004: Depopulacija i starenje stanovništva – temeljni demografski procesi u Hrvatskoj, <i>Društvena istraživanja – časopis za opća društvena pitanja</i> 13 (4-5), 631-651.</p> <p>Wertheimer-Baletić, A., 2017b: Posttranzicijska etapa u razvitku stanovništva – opća metodološka razmatranja, u: <i>Demografska teorija, razvoj stanovništva Hrvatske i populacijska politika (izbor radova)</i>, Meridijani, Samobor, 35-47.</p> <p>Program ukupnog razvoja Grada Lepoglave, http://www.lepoglava.hr/uploads/content/1502/document/1/lepoglava_pur_finalna_verzija.pdf</p> <p>Gradska razvojna strategija 2014.- 2020., http://www.lepoglava.hr/uploads/content/1537/document/1/strategija_grada_lepoglave_2014_2020.pdf</p> <p>Županijska razvojna strategija Varaždinske županije 2011.-2013. godine, http://www.varazdinska-zupanija.hr/repository/public/upravna-tijela/gospodarstvo-eu/zrs/2211-zupanijska-razvojna-strategija-final.pdf</p>
---	--

Strategija regionalnog razvoja Republike Hrvatske,

<https://razvoj.gov.hr/UserDocsImages/O%20ministarstvu/Regionalni%20razvoj/razvojne%20strategije/Strategija%20regionalnog%20razvoja%20R>

publike%20Hrvatske%20za%20razdoblje%20do%20kraja%202020._HS.pdf

Lokalna razvojna strategija Lokalne akcijske grupe Sjeverozapad,

<http://www.lagsz.hr/wp-content/uploads/2017/10/LRS-LAG-Sjeverozapad-2014-2020.pdf>

Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001. godine, DZS, Zagreb,

<http://www.dzs.hr>

Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine, DZS, Zagreb,

<http://www.dzs.hr>

Za učitelje:

Cindrić, M., Miljković, D., Strugar, V., 2016: *Didaktika i kurikulum*, IEP, Zagreb.

Cohen, L., Manion, L., Morrison, K., 2007: *Metode istraživanja u obrazovanju*, Naklada Slap, Jastrebarsko.

Kovač, K., 2010: Geografija – „plodno tlo“ za projekte, *Geografski horizont* 56 (1), 67-73.

Matas, M., 1998: Metodika nastave geografije, *Hrvatsko geografsko društvo*, Zagreb.

Vuković, N., 2003: Mogućnost vrednovanja postignuća projektne nastave, *Napredak: časopis za pedagoški teoriju i praksu* 144 (2), 225-234.